

8 • 1983

SIRP ja VASAR

Eesti NSV
Kultuuriministeeriumi
ja loominguliste
liitude häälekandja

Stseen «Vanemuises» esietendunud Olev Antoni näidendist «Tuulemurda». Vasakul: Marta (Tiia Porss), Mart (Ao Peep) ja Künka-Kaarel (Eino Kõiv). Lavastus Kaarin Raidilt.

Stseen TRA Draamateatris Evald Hermaküla [külalisena] käe all hiljuti valminud lavastusest «Süütute aeg. Süüdlaste aeg».

Noorsooteatri väikeses saalis on vastseks lavastuseks O. Lutsu «Kapsapea ja Kalevi kojutulek», mille on lavastanud Mati Unt.

XX

TEATRIKUU '83

JOHANNES LOTT,

Eesti NSV kultuuriminister

On algamas XX teatrikuu. Junbelihõnguline ja selle tõttu tavalisest pidulikum. Teatrikuude traditsioon on aidanud süvendada teatripropagandat, lähendada teatrit rahvale, aktiveerida ning muuta sisukamaks teatri ja vaataja suhteid. Eks sellise järjekindla töö tulemus avaldu ka teatrikülastajate suures arvus. Alates 1977. aastast on meie vabariigis teatreid külastanud ligi 1,5 miljonit vaatajat aastas. Et teatrikuudega on tähistatud ühiskondlik-poliitilisi sündmusi meie maa elus, siis on teatrid hakanud rohkem lavale tooma aktuaalseid sotsiaalseid probleeme käsitlevaid lavastusi. Suurt tähelepanu pühendati esimestel teatrikuudel teatri sidemetele noortega. Nendel teatrikuudel said alguse mitmed huvitavad koostöövormid, mis nüüd on saanud teatrite ja noorte mitmekesiste kontaktide aluseks. Toremaks traditsiooniks on muutunud näiteks koolide teatripäevad, näitlejate loomingulised õhtud koolides, teatrikirjandite võistlused. Suuremat huvi on hakanud koolid tundma näiteringide töö korraldamise vastu. Mitmed teatrikuud on pühendatud tööstustevõtetega sidemete tugevdamisele. Nende tulemuseks on tihedad loomingulised suhted paljude töökollektiividega. Rõõmustav on märkida, et aastaid tagasi kujunenud šefflusvahekorrad teatrite ja tööstustevõtete ning majandite vahel on süvenenud ning on tekkinud ka uusi koostöövorme.

Teatrikunstis edasise arendamisel on oluline tähtsus teatri ja vaataja sidemetel. Eesti NSV teatriteadlased ja sotsioloogid on uurinud neid probleeme, teatrikuudel on toimunud vastava teemalise seminarid ja konverentsid. Ent see valdkond vajab veelgi tõhusamat uurimist ja analüüsimist, et siis teha järeldusi. Selle probleemi lahendamiseks on teatriteadlaste tähtsaid ülesandeid, millele teatrikuude läbimõeldud organiseerimine peab kaasa aitama.

Hea repertuaar, kõrge ideeline ja kunstiline meisterlikkus, teatrikülastaja soovide arvestamine — need kõik on tõsised ülesanded. Tasub ainult repertuaaril muutuda ühekülgseks, kui see avaldab kohe mõju teatri ja vaataja suhetele. Liiga palju on meie vabariigi teatrite repertuaaris pööratud tähelepanu olmeprobleemide ühekülgsele lahkamisele. Hoiatava näite kaudu kasvatamine ei tohi olla ainus tee. Selle kõrval peab lavale astuma ka positiivne kangeline, kes järjekindlalt võitleb edumeelseste ideede eest meie ühiskonnas. Niisuguse repertuaari otsimiseks on vaja näha vaeva ja teha tööd. Peame arvestama, et teatri osa töötajate kommunistlikul kasvatamisel on hindamatu.

Süvenenud töö nõukogude dramaturgiaga on eesti teatrikunstis mainimisväärselt rikastanud. Ka algava teatrikuu repertuaaris on nüüdisaegsete nõukogude autorite mitmeid kaalukaid teoseid (A. Gelmani «Silmast silma kõigiga», S. Zlotnikovi «Naiskond», A. Kazantsevi «Ja katkeb hõbedane pael», L. Razumovskaja «Armas õpetaja» jt.).

Et teatrikuude organiseerijad ei lakka otsimast uusi vorme selle tunnustust leidnud traditsiooni elavdamiseks ja värskendamiseks, näitavad viimase viie aasta teatrikuud. Selle kesksed sündmused on viidud pealinnast maaraajoonidesse. Alates 1978. aastast on teatrikuu keskusteks olnud Haapsalu ja Kingissepa rajoon, Kohtla-Järve linn, Võru, Valga ja Rapla rajoon. Tänavuse teatrikuu peremeheks on Jõgeva rajoon.

Märtsikuu lõpul tuleb meile külla Leningradi Väike Draamateater, tuues Tallinna kaasa kolm

(Järg 10. lk.)

1981. aasta suvi oli mittemustmullaaladel põuane. Kaks kuud ei tulnud piiskagi vihma. Rjazani ümbruses maa lausa lõhenes kuivusest. Teraviljasaak oli Tuula oblastis niru, terves mittemustmullaalavööndis veelgi niram. Tuula oblasti Zaokski rajooni Kirovi-nim. kolhoosis seevastu oli saak kolm korda oblasti keskmisest kõrgem ja ligi neli korda suurem kui kogu piirkonnas keskmiselt.

LG korrespondent tahtis kolhoosi esimehelt A. Vorobjovilt teada, kes või mis peale põua riisub 2/3 saagist. Sest kujutlegem vaid, kui tollel raskel aastal võinuks kogu mittemustmullaalal Sverdlovskist Smolenskini kolmekordistada teravilja-, kartuli-, söödavilja- jm. toodangut. Sööta oleks jätkunud nii farmidele kui ka loomapidajatele. Miljonid loomad oleks lepingu alusel üles kasvatatud.

Selgus üsna lihtne tõde: «Kaheksakümnendal aastal tegime sügiskünni õigel ajal ja hästi. Niiskusevarud säilisid sügisest. Varajast talvilja pöud ei kohuta.»

«Kuidas te sügiskünniga õigeaegselt toime tulite?» «Mehhanisaatorid töötasid hästi. Nad on meil püsikaader, omad. Seffe me peaaegu ei kasutanud. Meil on iga traktori peale traktorist. Muidugi vähevõitu. Mehed väsivad koidust hämarikuni ilma vahetusega tööd tehes. Aga ikkagi pole nii hull kui teistel — 0,7 mehhanisaatorit masina kohta.»

Inimeste nappus, kaadri veravaesus ongi see häda, mis mittemustmullaalavööndi ühe keskmise sovhoosi või kolhoosi probleemide seas esile tõuseb.

Võib (ja tuleb) kiruda meie esimehi ja direktoreid selle eest, et kaadrit ei kasutata arukalt ega juurutata näiteks töö tasustamist lõpptulemuse järgi. Ent raske on kindlustada põllule püsivat pere-meest, kui iga traktoristi peab tööde kõrghooajal lausa puruks rebima: kas saata ta kõigepealt künda, kartulipõllule või hoopis rukkilõikusele. Võib (ja tuleb) kiruda ka ülekatelastud mehhanisaatoreid, kes ilma viinata enam einetamagi ei istu. Aga ei tohi unustada, kuidas inimeste nappus laostab distsipliini. Meenub artikkel Tuula ajalehest «Kommunar»: «Üks meie mehhanisaator oli purjuspäi lõhknud uue traktori. Võtsime ta muidugi pihtide vahele, kutsusime komisjoni istungile, koputasime töömehe au pihta. Tema ainult haigutas ning kuulutas: «Kui te selle traktoriga mind rahule ei jäta, võtan lõpparve. Teises majandis on mind uus masin juba ootamas.»»

Ei arva muidugi, et enamik masinamehi oleks säärased. Regiooni kesisevõitu näitajate hulgaest torkab silma üks, mis kiirelt ja kindlalt tõusnud — töövõljalus. Rahvast jääb üha vähemaks, aga maa on seesama: mittemustmullaalavööndi ühe kolhoosniku koormus üha kasvab. Raske on! Tehaste direktoreil, kes aina töökäte vähesust kurdavad, soovitaks süveneda kas või niisugustesse arvudesse: Tuula oblasti Kirejevski rajoonis tuleb 10 traktori kohta ainult 5,8 mehhanisaatorit. Štšokino rajooni kolhoosis lüpsavad ka lehma juba šefid...

«Venemaa katus» — Valdai. Künkad, maalilised järved, põlised külad. Maanteelt ei paista inimestevaeguse probleemi kogu dramaatilisus külas. Kõik oleks justkui vana viisi. Heitkem aga pilk taredesse — ainult vanakesed ja juuks linnast maale saadetud lapselapsed ongi järele jäänud. Sotsiaalhoolekanne ja laste-

Viststi on juba hilja rääki-

INIMESTE VAEGUS

Ajalehes «Literaturnaja Gazeta» ilmus selle pealkirja all rubriigi «Viigem tootlusprogramm ellu!» korrespondendi ALEKSANDR NIKITINI pikem probleemkirjutis. Selles vaadeldakse mõningaid tootlusprogrammi ellurakendamise seadustavaid raskusi Vene NFSV mittemustmullaalavööndis.

Teatavasti on Vene NFSV Eesti NSV järel kõige linnastunum liiduvabariik. 1979. aasta üleliidulise rahvaloenduse andmeil elas Vene Föderatsioonis 69 protsenti rahvastikut linnades (üleliidulise keskmise oli 62 protsenti), kusuures Vene NFSV kõige linnastunumaks piirkonnaks osutub tohutu territooriumiga mittemustmullaalavöönd, kus linnastumine ületab kohati isegi 80 protsenti piiri (Kemerovo oblast — 86, Sverdlovski oblast — 85 protsenti jne.). Sellest ajast saadik on urbaniseerumine veelgi süvenenud. Samal ajal annab piirkond näiteks vabariigi teraviljatoodangust ainult ligikaudu 11–12 protsenti.

NLKP Keskkomitee aruandes partei XXVI kongressile on öeldud: «Eriti tahaks mainida Vene NFSV mittemustmullaalavööndit. Mitmel põhjusel sattus see piirkond raskematesse tingimustesse mõnede teistega võrreldes. NLKP Keskkomitee ja Nõukoode valitsus kavandasid ja viivad ellu

laialdasi abinõusid mittemustmullaalavööndi arendamiseks. See ülesanne on nii keerukas ja pakiline, et seda tuleb lahendada kõigi vabariikide ühisel jõul ja võimalikult lühikese ajaga.»

Ka NSV Liidu tootlusprogrammis on erilõik selle piirkonna kohta: «Vene NFSV mittemustmullaalavööndis jätkata maaparandustööd ning viia ellu kompleks abinõusid taime- ja loomakasvatuse tootmise kiireks suurendamiseks.»

Niisiis võib Vene NFSV mittemustmullaalavööndi küla sotsiaal-kultuurilise ja majandusliku ümberkujundamise edukust pidada üleliidulise tootlusprogrammi tulemusliku elluviimise üheks võtmeküsimuseks, seega meie kõigi ühiseks suureks probleemiks.

Ka meie vabariiki asub mittemustmullaalavööndis ja ehkki põllumajandusliku tootmise intensiivsus on erinev, paljud probleemid ja traditsioonidki teised, tulevad siiski olulised küsimused, näiteks need, mis seonduvad töökäte vähesuse, küla nooremajaga, ent ka maaehitusega, linna ja maa suhetega jne., meelde samalaadseid meil. Seetõttu leidub artiklis mõtteid, mis võivad pakuda ka meile ainet edasiarutamiseks.

Avaldame A. Nikitini kirjutise kokkuvõetult.

da üksnes maanoorte maale kinnistamisest. Paljudes kohades pole lihtsalt enam kedagi kinnistada. Oleks aeg maalt pärit linlasi tagasi maale kutsuda. Tagasivool oleks hädavajalik. On see võimalik? Jah, on!

Eesrindlikeis majandais (Tuula «Uue Elu» kolhoosis, Moskva lähedal Noginski linnavabrikus) töötab palju tagasitulevaid. Kuid massiliseks ei ole see liikumine kahjuks saanud. Enamgi veel, seni ei ole lakanud inimeste arvavool külast linna. Paljud oblastid täidavad halvasti partei ja valitsuse määrust tööstusehituse piiramise kohta mittemustmullaalavööndi linnades. Ikka veel saadavad tehased busse linnalähedastesse sovhoosi-asulatesse. Ikka veel käivad tehnikakoolidesse värbajad mööda külasid.

Praegu tegutsevad agraartööstuskomisjonid. Kas ei tuleks neile anda õigus viseerida uute ettevõtete ja tsehhide projekte mittemustmullaalavööndis? Ja õigus tõmmata kriips peale kõige toredamalegi kavatsusele, kui selle autorid ei suuda selgesti näidata, kust nad tööjõu võtavad...

Küllalt juba viitamisest stiililisele, mittejuhitavale migratsiooniprotsessile. See pole mingi stiilia, vaid tööjõu organiseeritud ärameelitamine. Kolhoosil on raha, aga ehitus- ja montaažitööde limiit ei ole, pole ehitajat ega materjali. Järelikult ei ole ka elamis- ja tööjõu. Tööstusametkondadel on kõik — nii limiit kui ka ettevõtja. Luuakse näiteks Kaluugas uus töökoht, varem või hiljem varustatakse see korteriga. Koha ja korteri hõivab tulnuk maalt — kui mitte samast oblastist, siis mõnest teisest — ja ongi kogu «stiilia».

Nüüdisajal antakse külaledeldelt vahendeid, aga sellega seoses esitasid esimehed ja direktorid küsimuse: kas koos rahadega ehitaja ka antakse? Kas lõppude lõpuks tuuakse maale linnade ehitusorganisatsioonide kogu võimsus?

Kui jah, siis kerkib teine, mitte vähema tähtsusega küsimus: kuidas neid summast arukalt kasutada? Kuidas küla kiiremini, odavamalt ja paremini ümber ehitada?

OLME MÄÄRAB KAADRI

See sõltuvus kehtib raudselt kogu regioonis. Oletame, et sovhoosi «elamufond» koosneb neljakorterilistest barakkidest, «mugavused» takjate vahel. Tööjõuks on sel juhul «tingimisi-ennetähtselt vabastatud», ajutiselt kanda kinnitanud mustlaslaagrite killud ja «organiseeritult värvatud», kes kolimisrahadest peasjalikult elavadki.

Või võtame kahe-kolmekor-

lennamugavustega majad, laut küla ühes, peenramaa teises, ja aed kolmandas otsas. Sel juhul koosneb kaader peamiselt ülejooksikutest teistest sovhoosidest, kus ei ole isegi niisugust elamist. On tunda midagi vaksalilikku: räpasevõitu, vindine, kärelikas ja ebaõdus. Päriselanikud sinna elama ei lähe — parem juba otsejoones linna.

Kotetdz. Selle sõna väljaütlemisel tänane külaelanik enam ei komista. Majas vanituba ja maja juures laut. Tubades keskküte, aed algab läve tagant. Kui lisaks sellele on asulas veel kool, hea tee rajoonikeskusesse, ja oma klubi, siis on ka tööjõudu, missugust süda igatseb. Tahad, võta omade hulgast, tahad, kutsu teistest majanditest, tahad, too linnast. Noored, kained, kvalifitseeritud. Ah individuaal, individuaal, mittemustmullaalavööndi küla kaheksakümnendate aastate unelm...! Kogu probleem on vaid: kuidas seda ehitada?

Tuula oblasti Suvorovi rajooni 8. Märtsi nim. kolhoos on tubli majand. Rohkesti on ehitatud, sealhulgas ka üksik-elamuid. Kõige paremasse ei kolinud aga esimees F. Starodubtsev ise, ega andnud ka kolhoosi juhtkonnale, vaid panni sinna elama lasterikkaima pere, kes andnud majandile viis paari tublisid töökäsi. Ent mis see üksiklamu kolhoosile maksma läks, on hirmus öelda: õige mitu linna kooperatiivkorterit! Tubli pool sellest kulus mugavuste ja kommunikatsioonide peale.

Piki küla kulgeb majast majani soojajuhe. Maasse kaevata seda ei riskitud, pandi peale vaid ažuurne kate ja ikkagi jäi väljanägemiselt kole. Mujal majandis, kus kommunikatsioonidega küllalt asjatult vaeva nähtud, otsustati ajutiste meetmete kasuks, ja kärbiti mugavusi. (Näiteks kaugkütte asemel puu- või sөөküttega katel, millega on jäändamist peaaegu sama palju kui vene ahjuga.) Enamikule majandist aga pole sellistegi mugavuste loomine jõukohane. Lõuakse üles tavaline osmik, kuhu ei lähe ei linlane ega asu elama omagi.

Ühe vea oleme siiski parandanud: kolhoosnikku enam viiendale korrusele elama ei panda. Teisest veast aga hoiame endiselt kinni: ehitame maal ikka veel linnameetodite järgi. Kuid sajakonna majakese torudega ühendamine nõuab rohkem aega ja on hulgakallis kui saja korteri torutamine viiekorruselises majades. Millal saab maaelanike enamik heakorrastatud, mugavustega elamise ja mis see riigile maksma läheb?

Spetsialist arvab, et üleminekul üksikelamute ehitamisele tuleks torujuhtmed ära jätta. Raske on ette kujutada kaugkütet ühekorruselises

asulais. Kaks-kolm näidissovhoosi oblasti kohta võib ju nõnda valmis teha, kuid kolmkümmend, sada, tuhandeid... Nähtavasti tuleks otsida võimalusi individuaalsete, autonoomsete mugavuste loomiseks...

Kõige parem oleks elekterkütte. Ent ka elektriga on praegu kitsas. Kohati töötavad tehasedki kõige rangemal liimil.

Miks võib farmi või lasteada paigaldada elekterkütte, elamusse aga mitte? Miks maksab kolhoos tootmise huvides kulutatud kilovatt-tunnist vaid kopika, kolhoosnik peab aga kilovatt-tunni olmeelektri eest maksma 4 kopikat? Tänapäeval toetub olmele kogu tootmine. Kolhoosniku oma majapidamine on samuti tootmine. Ja raske öelda, mis on kolhoosnikul tükikam: kas kütta laupäeval sauna kogu perele, või soojendada iga päev ahju peal loomatoitu — nii isiklikele kui ka lepingualustele võetutele...

Kõigile energiaraskustele vaatamata võiksid ju linn, tehased, šefid anda maale elektrivoolu oma kokkuhoiu arvel. Ehitajate ja materjalidega on samuti raske. Sellest hoolimata otsustas Lipetski oblast käesoleval viisaastakul ületada elamuehituse plaani maal kahekordselt. Linnade, šeffide kokkuhoiu arvel.

Muidugi ei ole ettevõtetele inimesi üleaur. Sellest hoolimata annavad Kaluuga oblasti tehased maale lisajõudu mitmeks aastaks laenuks.*

KOLMEKS AASTAKS?

VIIEKS? ALATISEKS?

Idee ise on selline: linn, tehased ja šeflusalune majand sõlmivad tehaseperekonnaga lepingu teha kolm või viis aastat kohusetruult tööd maal, misjärel tehased annab perele korteri ja võimaldab töö linna. Idee on julge ja huvitav, ehkki muidugi mitte küsitavusteta. Paljud kahtlevad selles. Üks Tuula esimees näiteks lautas käsi: «Ei, parem juba võtan organiseeritud tööjõuvärbamise kaudu alatise. Nood lepingulised hakkavad mul ainult päevi lugema, millal Tuulas korteri kätte saavad.»

«Bolševiku» kolhoosis töötab neli perekonda Kaluugast. Esimees V. Nazarov ei ole oma Tuula kolleegiga sugugi nõus: «Me anname «viieaastalistele» mugavad üksikelamud. On olemas kool, lasteaiad, korralik tee suure maanteeni. Serpuhhov on käeulatuses. Niisugusel tingimusil sõida ainult Serpuhhovisse ja hõika: soovijaist te-

* Kaluuga oblastis on viimase rahvaloenduse andmeil linnastumise protsent 62, s.o. võrdne NSV Liidu keskmisega ja märgatavalt madalam Vene Föderatsiooni keskmisest (toim. märkus).

kib järjekord. Küsimus on ainult selles, kes kokku jooksevad. Nahavedajad? Ilmehud käsutajad? Meile on aga farvis esimese sordi rahvast, fantaasiaga inimesi, leiutajaid, fanaatikuid. Ja kujutage ette, sellised on tulnudki. Tšugunkin ja Rõzkov on meil šefina käinud juba seitse aastat, nad on omainimeseks saanud. Nendeta oleksime tänava vististi sööta kolmandiku võrra vähem varunud. Nad toovad oma sõprugi kaasa. Peaga poisid, head mehhanisaatorid.»

«Tšugunkin ja Rõzkov on insenerkonstruktorid. Tehas lasi nad raske südamega tulema. Kas tõesti loodab kolhoos neid endale hoida kauem kui lepingulised viis aastat?»

«Loodame, ja teeme selleks kõik. Pakume neile nii huvitavaid tööd, et neil ärasõidu mõtet pähegi ei tule: üks saab peainseneriks, teine peainseneri-geetikuks. Loomes neile konstrueerimisbürood. Meil on ratsionaliseerijale tegevust laialt. Nad on kolhoosile väga vajalikud. Inimesele aga meeldib vajalik olla. Seepärast nad jäävadki.»

Idee kogu veetus peitub vabas valikus: kui inimesed tahavad — jäävad kolhoosi paigale, kui tahavad — lähevad tehasesse tagasi, tehased vaid rõõmustaks. Kummalgi juhul keegi etteheiteid ei tee. Kaluugas ootab neid tähtja lõpul korter. Majandisse aga jääb palju selle ajaga tehtut, mis aitab tegevdada kolhoosisovhoosi majandust.

Inimeste nappus mittemustmullaalavööndi «küla» tekitab kogu aeg mingeid nõiaringe. Näiteks: selleks, et inimesed püsima jääksid, on tarvis ehitada elamuid, aga ehitamas pole kedagi, sest inimesi ei jätku. Et traktoristid ja lüpsjad kolhoosist ei pakeks, tuleb võimaldada neile 8-tunnine tööpäev ning puhkepäevi ja puhkust ka kibedal tööajal. Kuidas seda teha, kui traktoriste ja lüpsjaid ei jätku? Kuidas surnud punkti üles saada? Siin võiksid arvatavasti linlased, «viieaastalised» etendada olulist rolli.

Tuleb ainult silmas pida, et see idee on elujõuline üksnes seni, kuni arvestatakse kõigi kolme lepinguosalise — töötaja, kolhoosi ja tehase huve. Alati ei tule see välja. Ühte Kaluuga sovhoosi saabus kolm tehaseperekonda. Nad töötasid pool aastat, siis aga hakkasid nurisema: kas viite meid üle teise šeflusalusesse majandisse või tühistame lepingu! Võib paista, et inimesi ei rahuldanud olme. Poole aastaga ei suutnud sovhoos neile remonditud korterit anda. Kuid Kaluugas polnud neil niisugustki, elasisid üürituakeses ja üks neist rehkendas välja, et viie aastaga peaks ta korteripere naisele peo peale laduma pool «Žiguli» hinda.

Nende rahulolematuse tuleks hoopiski muust. Tehases oli igapäevane vastutus ühendatud avara tootmisalase demokraatiaga. Tööline peab seal lugu isendast ja austab ka teisi. Sovhoosis aga, mis veel äsja kuulunud tagumiste hulka, valitses autoritaarne juhtimissüsteem, jämedus ja sõim. «Meie peale on seni häbenetud karjuda, ent me pole kurdid ega pimedad, näeme küll, kuidas kohalikega käitatakse. Ja otsustasimegi ära minna enne, kui on hilja.»

Kõnealusel juhul ei peetud silmas töötaja huve.

Võib aga juhtuda, et tehased pole asjast huvitatud.

Tuula metallurgiatehase direktor V. Martõnov ütles: «Me ehitame šeflusalustes majandites elamispiinda. 80 korterit on juba valmis. Täheandab, 80 peret oleme kinnistanud. Kas arvate, et meile selle eest mingitki järeleandmist tehakse, kui šeffe kartulipõllule või heinamaale nõutakse? Ei midagi niisugust. Ma olen juba hääle kähisema rääkinud, tõestamaks, et tarvis on mingeid norme: nii palju püsitööjõudu

olen maale kinnistanud, seda võrd võin sinna hooajalist tööjõudu vähem saata.»

Martõnovi jutt paneb mõtlema teha, kes saavad maale inimesi viieks aastaks. Ka neile peab see kasulik olema ja šeflusto koormat kergendama. Vaid sel tingimusel võib kaluugala idee laiemalt levida.

Esimees Nazarovile esitas LG korrespondent veel ühe kaval küsimuse: «Mis saab teha töömehed naistest? Enamasti on nad ju põlised linlased, teil aga on kuuldavasti väga kitsas farmitöötajatega. Kas tõesti panete nad lüpsjateks?»

«Tšugunkina ja Rõzkova hakkavad ökonomistideks. Batova ja Sokolova asuvad tööle oma erialal — müüjatena. Meil ei jätkunud ju müüjaidki, lüpsjad on ostudega hädas, peavad töölt vabaks küsima.»

Linlaste maaeluga kohandamise huvitavast kogemusest rääkis Tuula oblasti 8. Märtsi nim. kolhoos: partorg V. Anistaro. Selles majandis on kaks õmblustehhki. Suvel teevad nende tööõlised põllutöid, talvel õmblevad. V. Anistaro ütles, et nad kavatsesid oma lasteaiat kinni panna. Lapsi polnud. Nüüd laiendatakse seda kaheksakordseks. Igal aastal peetakse kolhoosis pulmi ja ka oma neid jäävad paigale. Mujalet tuleb juurdegi. Õmblustaimakasvatustehhis on kõik endised linlased. Tulevad — kahvatud, õblukased, ent hingavad maaõhku, töötavad põllul ja kosuvad, nii et lust näha! Farmides on püsiv rahvas, teistest tehhiidest sinna ei võeta. Teistes majandites aga võib abitööndus saada vaheastmeks linnast farmi. Töötavad neiu õmblejana, läheb mehele... ja hakkab oma palka võrdlema lüpsjate omaga...

Leningradi oblasti sovhoosides on lüpsjate probleem lahendatud just nii, abitöönduse vahendusel. Miks aga on Suurovi rajoonis ainult ühes kolhoosis seesugune abitööndus alles jäänud?

Tuulalased ütlevad: näete, tuli ette kuritarvitusi ja mahinatsioone olmes ning varustamises. Mõni lasti lahti, mõni pandi kinni. Kohalikud organid võtsid nende asjade kohta vastu otsuse.

Hea küll, aga mis sai edasi? Nähtavasti tulnuks abiettevõtete töö korraldada uut moodi, luua ühendus kolhooside ja tehaste vahel, seada korda varustamine ja realiseerimine, soovitada majandele selliseid tootmisharusid, mis pakuksid tööd tütarlastele. (Heitkem pilk statistikale: kui palju on meie külad pruute saja peigmehe kohta?) Ent see on vaevanõudev tee. Lihtsam on ühed abiettevõtted kinni panna, teistel aga lasta vaikselt välja surra. Neid oli oblastis 35, järel on 4. Kunagi andsid toodangut üle 20 miljoni, nüüd kolme miljoni rubla eest.

Kui linnas direktor milleski süüdi on, kas siis pannakse tehas kinni? Maal aga võib ka nii teha. Sellega on võimatu harjuda: kogu aeg midagi suletakse, kas farm, pagari- või mingi muu töökoda, kool või koguni terve küla. Algul suletakse, siis avatakse uuesti. Et andke andeks, eksisime, parandame vea. Ja keegi säärase administratiivse süü sünni sekkdamise eest ei vastuta. Ei rubla, ei portfelliga...

Soodsaima mulje kõnelustest mittetummutavavõõndi inimestega jättis LG korrespondentile lühivestlus juhusliku kaaslasega teel Karl Marxi nim. kolhoosi. Selleks osutus koolipoiss, kelle unistus oli saada traktoristiks. Traktoristiks või autojuhiks tahtsid saada ka kõik tema klassivennad. Täheleb, küla tõmbejõud on säilinud. See aga tähendab, et kõik praegused probleemid on perspektiivis lahendatavad.

Tõlkinud KARL KIVI

Eesti NSV teeneline kultuuritegelane Helene Johani on meie raamatukogudega seotud olnud üle viiekümne aasta. Juba neiuna, Rakvere Naisgümnaasiumi õpilasena, sai temast linna rahvamaja ja Hariduse Seltsi raamatukogu hoidja. Alustanud 1923. a. õpinguid Tartu Ülikooli filosoofiateaduskonnas, asus ta ühtaegu töötama Tartu Linna raamatukogus, kuhu jäi 1940. aastani. Raamatukogu võimaldas juurdepääsu maailmakirjandusele ja kunstilase eruditsiooni kujunemist, mida mõjustasid samuti kunstnikust vend Hando Mugasto ja abikaasa Andrus Johani. Pärast nõukogude võimu taaskeshtamist Eestis juhtis Helene Johani Tartu Linna Rahvahariduse osakonda, sõja-aastail tegutses Jaroslavli kunstiansamblites. Naasnud Eestisse, oli ta aastatel 1944—1953 Riikliku Raamatukogu direktor Tallinnas, raamatukogunduse õppejõud Kultuurharidustöö Koolis, Tartu Riiklikus Ülikoolis (dotsent 1947. aastast) ja Tallinna Pedagoogilises Instituudis (1965. aastast raamatukogunduse ja bibliograafia kateedri juhataja). Poole sajandi jooksul on ta avaldanud arvukalt töid raamatustemaatikast, bibliopsühholoogiast, lugejatuupidest, kultuuripublistikast.

Homme saab Helene Johani 80-aastaseks.

● Olete kusaqil õelnud, et lugejate teenindamine on teile pakkunud mitte millegagi võrreldavat hingelist rahuldust. Kas annate meelsasti välja ka oma isiklikke raamatuid?

Oleneb mida kellelegi. Olen andnud palju ja ega neid tagasi tihti peale enam saagi. Raamatuid, mida parajasti töötamiseks vajan, ma muidugi ei anna. Umbes niisama palju, kui siin toas riulitel näete, olen aga lihtsalt niisama ära kinkinud. Mina ei ole surnud kogude pooldaja. Mõni ostar raamatuid ainult ostmise rõõmu pärast ning sinna

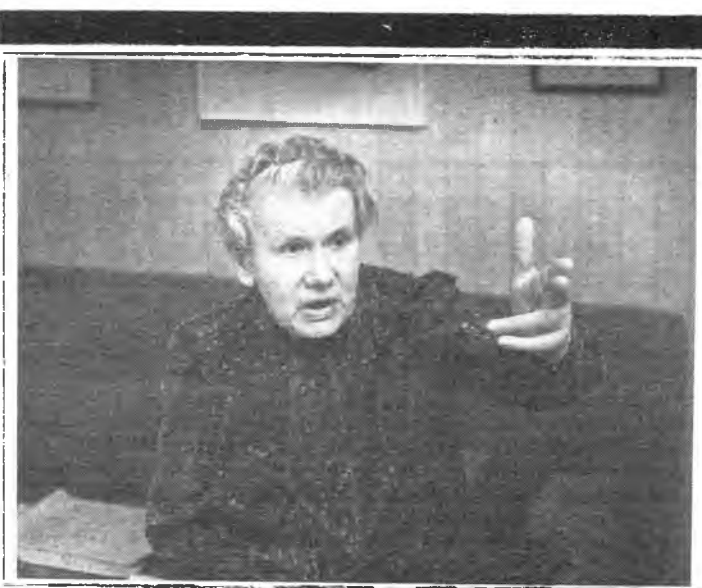
Küünlaku viimasel päeval tähistame Fr. R. Kreutzwaldi nim. Eesti NSV Riiklikus Raamatukogus teadusosakonna peabibliograafi, Eesti NSV teenelise kultuuritegelase Hans Jürmani 60. sünnipäeva (jutupidu, ütleks ta ise).

H. Jürman on Tallinna raamatukogudes töötanud 1947. aastast, alates 1960. a. Riiklikus Raamatukogus. Kui 1974. a. moodustati teadusosakond, sai temast selle juhataja ja samas töötab ta praegugi. Ehtjürmanliku põhjalikkusega on ta tõestanud, kui hästi ta sobib raamatukogusse.

Kirjutamist ja kirjasõna toimetamist alustas H. Jürman juba koolipõlves. Eesti vanima gümnaasiumi (Tallinna 1.

20. veebruaril avati Tallinna Raekoja kaheksas rahvusvaheline maleturniir, mis neljandat korda pühendatud Paul Kerese mälestusele. Huvitavat võistlust tootab mängijate koosseis ning esimesed voorud «Eesti Tõustusprojekti» saalis ongi möödunud põnevalt. Nimekaimad osavõtjad on eksmaailmameistrid Mihhail Tal ja Tigran Petrosjan. Külalisi on seitsmest välisriigist. Eesti maleau kaitsevad turniiril staadikad rahvusvahelised meistrid livo Nei ja Hilar Kärner ning noored meistrid (pildil vasakult) Jaan Ehivest, Lembit Oll ja Aleksander Veingold, keda näeme avatseremoonial looisimist ootamas.

BIBLIOTEKAAR

need lebama jäävadki. Isiklikku kogusse muretsen raamatuid suure valikuga. Raamatukogu peab olema kasutatav. Revideerin oma kogu vähemasti kord aastas ning panen kõrvale teosed, mida ma enam ei vaja. Antikvariaati viimine on aga minule tülikas. Nii ma siis jaotangi need tuttavatele laiali.

● Kas eluaegne raamatustemaatik nagu teie koostab tingimata ka koduraamatukogu jaoks kataloogi?

Teoreetiliselt võiks see ju olemas olla. Aga praktiliselt on vähe inimesi, kes sellega toime tulevad. Üks, kes pole toime tulnud, olen ma ise. Ega eriliselt tarvidust olegi. Kaks-kolm tuhat raamatut seisavad inimesel üsna lähedasti peas.

● Olete terve elu olnud seotud raamatukogudega... Et mida see mulle andnud on?

● Mida see teile andnud on? Minul tekkis tung raamatu

järele sellest, et vanematekodus raamatuid polnud. Vane-mad olid kirjaoskamatud. Harimatu lapsepõlvkeskkond sünnitas vastupandamatu soovi sellest välja pääseda. Gümnaasiumi lõpetamisel oli mul küpsenud kindel soov saada tööle raamatukokku. Tartus see võimalus avaneski ja ühes sellega terve uus maailm. Pärast tööpäeva lõppu linnaraamatukogus istusin hilisõhtuni ülikooli omas. Otsiti kirjutasin artikleid, uurisin kirjandust. Väga palju on mulle andnud suhtlemine lugejaga. See teeb sind sisemiselt väga rikkaks. Aga ainult siis, kui raamatukoguhoidja ei muutu tuimaks ametnikuks ning jõuab raamatukogunduse kutse-eetika põhimõtete äratundmisele. Need on: 1) raamat olgu kasutamiseks, 2) igale lugejale tema raamat, 3) igale raamatule õige lugeja, 4) säästa lugeja aega, 5) raamatukogu on elav, arenev ja muutuv organism. Raamatukogutööle

annab vaimsuse teineteise-mõistmine lugejaga, vasaasikune usaldus.

● Milline Eesti raamatukogu teie arvates neile põhimõtetele kõige enam vastab?

Minu arvates kõige paremini, s. o. vastavalt lugejateeninduspsühholoogiale teenindab oma lugejaid TA teadusraamatukogu.

● On see ainult raamatuarbastus, mis teeb inimesest bibliotekaari?

Kui küsida Pedagoogilise Instituuti raamatukogundust õppima tulevatelt noortelt, miks nad selle ala valisid, siis harilikult kuuleme vastuseks: ma armastan raamatuid! Ma olen siis edasi pärinud, kas muud põhjust polegi. Raamatuid armastavad ju paljud. Mitte keegi pole mitte kunagi rohkemast vastata osanud. Olen endamisi loonud, et äkki mõni siiski ütleb, et huvitub bibliografiast. Seda pole veel juhtunud. Bibliograafia ei näi huvitavat kedagi. Ja kui seda loenguil ka igavalt loetakse, ei hakkagi ial huvitama.

Inimesel pole tavaliselt raamatukogundusest suurt aimu. Kui tütar kipub raamatukogundust õppima, siis emad tihtipeale imestavad — mis seal siis õppida on?

Kuulun nähtavasti inimeste hulka, kellel on loomumane bibliotekaari kalduvus. Need on inimesed, kellele meeldib süstemaatiline mõtlemine ja mõttetreening. Nagu F. Puksoo kunagi toredasti ütles: bibliothecarius non fit, sed nascitur.

● Kavatsesingi alul selle sententsi meie usutlusse sisse torjata — motoks, või näiteks lõppu... Aga kui olin läbi lugenud hulga teist ja teie auks varemalt kirjutatud lugusid, siis mõtlesin ümber — liiga ära kulutatud aforism.

Sellest pole midagi. Võite sisse jätta ikka. Minu kohta see tõesti passib. Olen sõndanud bibliotekaariks.

Jäägu nii. Aitäh ja palju õnne!

RAUL KILGAS

HANS JÜRMAN 60

keskkooli) õpilasajakirja «Eos» korrektorist kujunes tagasihoidlik, kuid üks järjekindlaid eesti raamatukogunduse suunajaid. Seda tõendab ka tema personaalbibliograafia, milles 127 kirjutist ja 16 tema toimetatud väljaannet. Muhe-da ja asjatundliku lektorina on ta oodatud raamatukogurahva ja tudengite seas. Praegu osaleb ta juhtival koridus-uuringus «ENSV raamatukogude koostis ja kasutamine».

Eriline koht on Hans Jürmanil raamatukogunduse oskuskeele korramisel. Juubilaril filoloogiline haridus ja eruditsioon on võimaldanud tal terminoloogiakomisjoni esimehena hoida vajalikul tase-mel meie kirjakeele üht olulist allkeelt — raamatukogunduse terminoloogiat.

Hans Jürmanil on universaalse raamatukoguteadlase ja ainulaadse eksperdi maine, kellelt kimbatutes alati nõu

saab. Kolleegide nimel — palju õnne!

HELGI VIHMA

VIII rahvusvaheline maleturniir

ESTICA

■ Soome marksistliku kultuuri-ajakirja «Kulttuurivihkot» 1982. a. viimases, 8. numbris on avaldatud kolm põhjalikku kirjutist seoses eesti poeetide (K. Merilaas, E. Niit, V. Luik, J. Kross, A. Suuman, P.-E. Rummo, K. Kurq) küllaskäiguga Soome, mis toimus 1982. a. oktoobril lõpul-novembri ajal ja millest on pikemalt juttu olnud ka meie ajalehes (vt. SV nr. 46, 1982). D. Vaarandi luule tõlkevõistluse üks auhinnatuist Saima-Liisa Laatu-nen annab oma artiklis «Eestlaste luuleküllaskäik Soome» põgusa ülevaate eesti luule ajaloost ja selle soome keelde tõlkimisest. Pikemalt on ta peatunud luuletajate asja toimunud küllaskäigul ja mitmesugustel kohtumistel, kirjandusõhtutel jms., mis toimusid ühenduses sellega. S.-L. Laatus teine artikkel «Imelap-sest oma ajastu tõlgendajaks» on pühendatud V. Luige loomingule. Toetudes paljus ajakirjas «Looming» nr. 10, 1980 avaldatud S. Kiini esseele poetessist, on S.-L. Laatusen andnud tema isikust ja loomingust põhjaliku pildi. Soomes käinud eesti luuletajaid tutvustab artiklis «Seitse luuletajat» K. Kurq (lisaks ees-pool nimetatutele ka J. Viidingut).

Reinhold Sachker olevat olnud see mees, kes võõrapärane «photographie» asemel maakeelse «päevapilti» välja nuputas. Kõik kirjutised eesti fotograafia ajaloo kohta, nii paljude kui neid üldse on, tunnistavad Sachkeri üksmeelselt esimeseks eesti soost päevapiltnikuks. Sellega oleks nagu eestlastest päevapiltnike ilmumine eesti fotograafiasse paika pandud: Sachker alustas töötamist Tartus Höflingeri juures 1864. aastal, oma pildikoja avas viis aastat hiljem.

Viimastel aastatel kogunenud andmed annavad siiski veidi teistsuguse pildi. Sachkeriga samaaegselt ja isegi mõnevõrra varem astus kaamerate taha teisigi eesti päritoluga mehi. Ainult selle vahega, et Sachker ei hängenud oma päritolu, teised peene ameti peale pääsenud eelistasid suuremalt osalt sellest vaikida.

Olenemata sellest, missugusesse rahvusesse keegi ennast lõpuks luges, kas siis konjunktuurikaalutlustel või mitmekordsete segaabielse tulemusena, on ikkagi huvitav teada, kui vara ja kui palju eesti päritoluga mehi fotograafi küllaltki komplitseeritud eriala omandasid. Peab ütleva, et otse suitsutarest ei tulnud siiski ükski. Tulevaste päevapiltnike vanemad olid juba tavaliselt mingisugused käsitöölised või ametimehed, kui mitte rohkem siis mõeldrid või mõisa aidamehed. Valge varesena paistab teiste hulgast silma seersana Reinhold Sachker, keda ametlikes paberites saajandi lõpuni nimetatakse «soldati pojaks», samal ajal kui teised Tartu fotograafid olid kas kunstnikud või litograafid või muud peened asjamehed. Sachkerist on küllalt palju juba varem kirjutatud, tema päevapiltniku karjäär ja muu kultuurialane tegevus on kõik enam-vähem teada. Teeme allpool veidi juttu teistest eestlastest, kes enda kohta päevapiltniku nimetust tavaliselt ei tahtnud kasutada.

Vändras Pulga vahelt talus oli eelmise sajandi algul Jaan Mardi poeg Assafrey seitse poega. Ühe talu jaoks oli seda liiga palju, pojad lendasid mööda maailma laiali. Neljas poeg Jakob asus 1841. a. Kabalas töötama mõldrina. Tema poeg Kristjan oli sel ajal nelja-aastane. Kui perekond 1854. a. Kabalast edasi Tartumaa-le siirdus, läks noor Kristjan Tallinna, kus elas juba ees tema lell Toomas Assafrey, ametilt samuti mõlder. Kristjan Assafrey asus õppima trükkiala ametit, osits 1862. a. J. Kichenilt väikeses trükikoja ja hakkas välja andma eestikeelseid raamatuid. Kuid juba järgmisel aastal kolis ta trükikojaga üle Kuresaarde (praegu Kingissepa), abiellus ja muutus väikelinna auväärseks kodanikuks. Millal Assafrey fotari avas, selle kohta täpseid andmeid ei ole. 1860. aastatel oli Liivimaa arvepidamiste fototelektide kohta üsna lohkakas. Kui 1870. a. kuberneridelt järsku ranget aruandlust nõuti, selgus, et suuremal osal fotograafidel tegetsemisluba üldse polnud. Sellele järgnes karm käsk jalamaid kord majja teha ja nii saidki 1871. a. kevadel ühe ropsuga tegetsemisluba peaaegu kõik Liivimaa fotograafid. Assafreyd selles nimekirjas ei ole. Ja ka järgmistel aastatel mitte. Aga 1874. a. Assafrey suri ja trükikoda läks üle pärijatele. Millal ta siis fotograafina üldse töötas? Minu silma alla on sattunud ainult kolm fotot signeediga «Ch. Assafrey» ükski neist ei ole täpselt dateeritud. Kõige parema pidepunkti annab ehk Tartu notari E. Dittmar üliõpilaseagne portreepilt: Dittmar õppis Tartu ülikoolis aastatel 1861–1865 ja 1868–1869. Kuna ta oli Kuresaarest pärit, siis on pilt tehtud arvatavasti õpingute vaheajal aastatel 1865–1868. See on muidugi ainult oletus. On teada, et 1867. a. avas Kuresaarest fototelekt J. Krüger, keda hiljem mainitakse linna ainsa fotograafina. Nii võiks Assafrey tegetse- da fotograafina ajavahemikul 1863–1867. Küllap aitaks selgust tuua mõni foto, mille valmistamisaeg on hästi teada, ja küllap niisuguseid pilte Saaremaal kuskil isegi leidub, tuleb vaid oodata, kuni need välja ilmuvad. Kolm pilti on muidugi vähe, et Assafrey võimetest mingisugust otsust teha. Pildid ei ole paremad ega halvemad kui teised kaasaegsed.

1860. aastate algul Tallinnas töötanud rändfotograafide peatskohlana on paaril korral märitud maalermeister Justus Thomsoni maja Pikas tänavas. See asus praeguse Sulevime ja Pika tänava Rannavärava-poolsel nurgal. Jn seal siis olid sobivad pildid fototööks. Justus Thom-

EESTI FOTOGRAAFIA AJALOOST X

EESTI ESIMESED FOTOGRAAFID

EESTI SOOST PÄEVAPILTNIKUD

VALDEKO VENDE

E. Dittmar. «Üliõpilane».

Ch. Assafrey foto u. 1865. aastast.

son toodi kroonupalati otsusega käsitöölise seisusesse alles 1852. a. Kuni selle ajani oli ta hingekirjas vaba meheks — s. o. lihtõõlisena, nagu ta isa Georg Thomson, kes Tallinna tuli 1816. a. Polli mõisast. Vaadates kõrvalt oma majas peatunud fotograafide tööd ja töönaoliselt ka «portreemaalrina» kaasa aidates õppis Justus Thomson ameti nii selgeks, et asus ise asja kallale. Andmed tema töötamisest iseseisva päevapiltnikuna pärinevad perioodist 1864–1866. Kuid näib, et maalermeisteri töö oli siiski tasuvam. Tallinnas oli pealegi veel mitu kõrge kvalifikatsiooniga fotograafi ja konkurents tõrjus väiksemad vennad välja. J. Thomsoni loomingust on veelgi vähem säilinud kui Assafrey omast — siiani on välistulnud vaid üks signeeritud foto.

Palju mahukam on Narva fotograafi Julius Kricki pärand. Tema tehtud fotosid leidub mitmes Eesti muuseumis. Iseseisvalt töötama hakkas ta 1868. a. endises Theodor Johni ateljees pärast seda, kui viimane Narvast lahkus. Julius Kricki vanaisa Reinhold Krick oli Rakvere linna metsavahi. Krickide perekonnanime võib kohata mitmes Virumaa vallas ja siiani ei ole veel päris selge, missugusest mõisast Reinhold Krick omal ajal Rakveresse tuli. Metsavahi poeg maaler Johann Krick abiellus Rakverest pärit mõldri tütre Sophie Koortiga ja kolis 1832. a. Narva. Tema poeg Julius Krick pidas isalt päritud maalritöökoda edasi ka pärast fototelektide avamist. Fotograaf oli samuti Julius Kricki vanem poeg Artur, kes suri 1890. a. Varsti pärast seda lõpe-

Ajakirjanike ja kolhoosirahva koostöö

Möödunud nädalavahetusel tegid aastastest šeflustööst kokkuvõtte Paide rajooni «9. Mai» kolhoosi rahvas ja nende koostööpartnerid — ajakirjate «Teater. Muusika. Kino» ja «Kultuur ja Elu» ühendatud toimetuse ning Eesti Televisiooni kirjandus- ja kunstisadade peatoimetuse. Neli aastat tagasi alguse saanud šeflus on olnud kasulik mõlemale poolele. Ajakirjanike osavõtul on teoks saanud majandi kodukultuuri konkursid ning autasustatud kõige paremini korras hoiatud maakodused, koos on sisustatud üritusi Väätsa kultuurimajas, korraldatud kirjandus-õhtuid jm. Linnarahvas on abiks olnud ka põllutööde kõige kiirematel päevadel. Nii ajakirjad kui ka ETV on «9. Mai» kolhoosist omakorda saanud ainet artikliteks ning telesaadeteks. Meie vabariigi ühe eesrindlikuma majandi töö- ning elukorraldus on pak-

kunud häid näiteid, kuidas agraarprogrammi täitmiseks paralleelselt kantakse hoolt küla haridus- ja kultuurielu arengu eest.

Kokkuvõtete päeva hommikul külastati koos A. H. Tammsaare Muuseumi. Pärast lõunal andis kolhoosi esimees Endel Lieberg üle «9. Mai» traditsioonilised preemiad. Tänavu olid autasustatud hulgas Jaak Allik, Mai Einer, Lehte

TEISED MEIST

17. veebruaril «Sovetskaja Kultura» veevõrgult leiaime sõnumi Rakvere Teatri kohta: «Eesti NSV väikelinna Rakvere teatri afišilt võime leida teoseid eesti rahvuslikust ja vene klas-

tas Krickide fototelevõtte tegevuse.

1877. a. suvel kuulutas Tallina teatri dirigent ja muusikadirektor Constantin Schmidt, kes pidas ka fototelektide Sulevi ja Olevimäe nurgal, et tal õnnestus tööle võtta väljapaistev fotograaf ja kunstnik A. Roberg Peterburist, kes varem on mitu aastat Pariisis töötanud Schmidt jättis targa mainimata, et see välismaine spetsialist oli pärit Rakverest, aga ega Pariisist tulnud päevapiltnik sellest ise ka suurt rääkinud. Robergide perekond on pärit Virumaalt. Mäetaguse kandist. Ado Roberg oli kangur. Jaan Roberg mõlder. Jakob Roberg kingsepp. Missugusest harust pärines Aleksander Roberg, ei ole veel selge. Tema tegevuse kohta Peterburis puuduvad igasugused andmed, veel vähem siis selle kohta, mis ta tegi Pariisis. Võib arvata, et ta oli esimene Eestimaa poiss, kelle õpingutele nii kaugele ulatus. Juba järgmisel aastal pärast Tallinna tulemist ostis ta Schmidt käest fototöökoja ära ja 1879. a. viis selle kesklinnale lähemale. Aia (praegune Ujula t.) ja Vana-Viru tänava nurgale, kus töötas kümme aastat. Sel ajal oli ta Ch. Borchardti kõrval Tallinna viljakam fotograaf. Robergi ateljees on pildistatud, mitmeid eestlasi, näiteks vennad Hans ja Bernhard Laumannid. Umbes 1886. a. Arhiivitoimikutes on säilinud arveid A. Robergile maksitud tasude kohta väljasaatmisele mõistetud vangide pildistamise eest. Nii näiteks kannab Robergi signatuuri tuntud pilt Rummu Jürist 1880. a.

Reinhold Sachkeri kõrval oli möödunud sajandi tuntuim eesti soost fotograaf kahtlemata Jakob Jobso-Livenström, kes mõningate häälsõnaste jutukeste ümberpanemisega eesti keelde on jõudnud isegi meie kirjanduse ajalukku. Oma elu esimese poole oli Jakob Jobso koolmeister. Töötades Sürgaveres, Kambjas, Rõika ja Meleski klaasivabrikute juures ja Väike-Maarjas. Tema enda andmetel hakkas ta fotograafiaga tegelema juba siis, kui oli Kookla külas kooliõpetajaks aastatel 1850–1852. Kuid kahekümneaastaselt noormehele ei õnnestunud raamatutest omandatud teadmiste varal päevapildi tegemise kunsti algul kuigi hästi omandada. Igatahes enne seda, kui ta koolmeisteri ametist loobus ja elukutseliseks päevapiltnikuks hakkas (1875. aasta paiku), pidas ta vajalikuks veel Münchenis vastavad kursused läbi teha. Selle välismaareisi täpne aeg ei ole teada... J. Livenströmi (nimemuutus läks Jobsole maksma 50 rubla) eluloos on aastad 1875–1880 nagu valge laik maakaardil. Siinseal mainitakse, et Livenström oli rändfotograaf. Kuid ei tohi unustada, et rändfotograaf on ikkagi suvine elukutse. Ei ole mõeldav, et Jobso-Livenström oma naise ja kuue lapsega aasta ringi plaanvankris mööda Liivimaa külasiid rändas. Kuskil pidi olema püsivam kodu ja püsivam amet. Oli see, siis raamatuköitja või raamatukaupmehe või juba fotograafi töö, seda me ei tea. 1880 aastaks jõudis J. Livenström Lätimaale Volmarisse (praegune Valmiera) ja seal on ta juba ametlikult kirjast foto-

graafina Oigemini mitte Volmaris, vaid linna külje all Kauguri mõisas. Suveti jätkas ta aga ringisõitmist mööda Lõuna-Eesti valdu. 1883. a. suvel on ta näiteks Viljandis. Selle puhul ajalehtedes «Sakala» ja «Virulane» avaldatud reklaamkuulutuses teatab ta, et «üks päevapiltnik, kes mitmes suuremas linnas on tööd teinud ja seeläbi oma ametit täielikult oskab, nüüd oma tööta mõneks ajaks Viljandi linnas on üles seadnud». Ja jälle üks vastamata küsimus — mis tähendavad sõnad: mitmes suuremas linnas? «Mitu» peab olema vähemalt kaks. Kui üks on Volmari, siis missugune linn on teine? Võib-olla München? Või on tegemist ainult reklaamiga?

Selsamal 1883. a. tuli Volmaris töötamisele ootamatu tõke. Volmari sillakohtunik teatas kubernerile, et Kauguris asub Jakob Livenströmi fototöökoda, millel ei olegi tegetsemisluba, nagu seadus ette näeb. Loa taotlemine maksis kuni 25 rubla ja Livenström eelistas Volmarist lahkuda. Nii saabus ta 1884. a. uuesti Viljandisse ja avas seal nüüd juba stationsaarse ateljee. Märtsis 1884. a. avaldatud kuulutuses teatab Livenström: «Annan selle läbi austatud rahvale teada, et mina Viljandis kindla elupaiga olen asutanud ja päevapiltide tellimisi aasta läbi iga päev vastu võtan.» Livenström oli tollal juba 54-aastane ja oleks olnud aeg mõelda rahulikumale eluviisile. Kuid kas jäi Viljandis tööd väheks või ei andnud endised rännuaastad meistrile rahu, aga juba kahe aasta pärast (1886) kohtame Livenströmi Märjamaal. Läänemaa haagikohtunik ei teadnud, missugust seisukohta võtta, ja pöördus järeleparimiseks Tallinna: kas tohib Jakob Livenström, kellel on Liivimaa kuberneri poolt 1885. a. väljaantud luba töötamiseks Viljandi linnas, pildistada Märjamaal kuni 1887. a. lõpuni? Kuni kroonu kirjavahetus oma aeglasti edasi-tagasi-käike tegi, pildistab Livenström Vigala ja Märjamaa ümbruse talumehi ja kohalikke kultuuritegelasi. 1887. a. sügisel tuli kubeneri lõplik vastus: Liivimaa väljaantud loa Eestimaa pildistada ei tohi. Pole midagi parata, tuleb asjad kokku panna ja Viljandisse tagasi kolida. Ei ole enam nii vabad ajad kui 20 aastat tagasi!

Livenström võinuks ju rahulduda ka Viljandi ja ümbrusega. Kuid lapsed olid juba suured. Viljandi ateljeed juhitis poeg Aleksander, ja vana päevapiltnik otsustas veel kord asukohta muuta. 1887. a. talvel taotles ta luba fototöökoja avamiseks Paides ja saigi selle. Nüüd oli siis ka Eestimaa fotografeerimiseks vaba. Talvel oldi linnas, suvel rännati plaanvankriga vanades noorusaegadest tuttavates kohtades, Väike-Maarja ja Peipsi vahelistes asulates. Selle tulemuseks on pildid Tudulinast ja ümbrusest, mis küll paspartuul kannavad linnanime Weissenstein (Paide), kuid on tehtud kaasatoodud külisside taustal. Kes töötas nende rännukude ajal Paide ateljees? Kindlalt seda ei tea, kuid on põhjust oletada, et see oli sugulane ja hilisem Tallinna fotograaf Jaan Jobso, 1896. aastast Jaan Livenstroem.

Kui nüüd tagasi tulla küsimuse juurde, kes siis ikkagi oli esimene eesti soost päevapiltnik, peab tunnistama, et seda ei saagi üheselt otsustada. Keda päevapiltnike kilda lugeda ja missugusest momendist, see on üsna suvaline. Pärast 1855. aastat oli pildistamise tehnika sedavõrd lihtsustunud, et sellega sai hakkama iga taibukam mees. Ei ole välisatud, et õige mitmed kooliõpetajad, köstrid, apteekriabilised või isegi ärksamad talumehed pilte teha proovisid. Võib-olla peaksime esimest eestlastest fotograafi otsima

sikaliseist pärandist ning lavatükkide välismaa autoritelt. See väike kollektiiv esotsas peanäitejuhi Raivo Trassiga tunneb elavat huvi dramaturgide uudisloomingu vastu. Hiljutisestend Moskva autori B. Ahmatova «Jeannette», mille tõid lavale moskvalased, näitejuht N. Petrova ja kunstnik V. Fomin. Lavateos on pühendatud legendaarsele Jeanne d'Arc'ile. Näidendi suks on Jeannette'i lapsepõlv, tema kujunemine ajastu keerulistes olukordades, tee kangelas-teoni. Peaosalist kehastab Anne Veesaar.

hoopis Peterburist, kus võimalused pilditegemise õppimiseks omal käel või mõne nimeka fotograafi juures olid võrratult suuremad kui kodumaal. Et asjast huvitatuid küllalt oli, selles ei pruugi kahelda. Üsna iseloomulik selles suhtes on kõster Jaan Kompuse lugu sellest, kuidas ta laskis Sachkeril endast päevapildi teha, seepärast isaga tülli läks, sest pilt maksis terve rubla, ja lõpuks asjad ikkagi niikaugele ajas, et talle lubati Tartu minna Sachkeri abiliseks õppima. Aga õnnetuseks oli Sachkeri ateljee just maha põlenud ja noormees tuli tühjalts koju tagasi. Kõik see on kirjas ta enda mälestustes ja juhtus 1880. aastatel, siis kui Livenström alles Volmaris töötas. Kui palju on aga neid, kes mälestusi ei ole kirjutanud, kellest me midagi ei tea, aga kes päevapildistamise kunsti siiski selgeks said?

Kui piirduda nendega, kellele pildistamine elukutseks kujunes ja kes seda ei harrastanud lühiajaliselt muu töö kõrvalt, siis jääb soelale kaks nime: Sachker ja Livenström. Livenström alustas pildistamisega ilmselt kümnekond aastat enne Sachkerit, elukutseliseks fotograafiks hakkas vist hiljem. Kuid lõpliku otsuse tegemiseks teame neist aegadest ikka veel liiga vähe. Livenströmi pojaütar mäletab vanaisa öelnud olevat, et tema oli esimene eestlastest päevapiltnik. Livenströmi, kes oli Sachkerist 14 aastat vanem, teadis kahtlemata väga hästi, kui palju ja kus kohas eestlastest pildimeistrid töötas. Eriti Liivimaa osas, kus piltnike arv aastakümneid 10–12 piirides püsis. Kuid kas neid vanaisade ütlemissi alati puhta kullana võib võtta, pealegi jõudis see teade pojaütarini juba teiste inimeste kaudu, pärast J. Livenströmi surma. Mõned aastad tagasi, kui P. Tooming tegi Livenströmist juttu kui võimalikult esimest eesti soost päevapiltnikust (SV nr. 20, 1978), oli isegi Volmari-perioodi pilt teada ainult kaks. Tänaheks on neid välja tulnud küll juba hulga rohkem, kuid see kõik on ikkagi Livenströmi elutöö lõpupeerioid. Kui Livenström fotograafiaga tegelema hakkas 1850. aastate algusest, siis puudub ju igasugune pildimaterjal kolmekümne tööaasta kohta! Livenströmi varasema perioodi fotosid tuleks otsida vahetult nendest kohtadest, kus ta koollõpetajana töötas. Nii Kambjast ja ümbrusest (1953–1858), Rõika ja Melski klaasivabrikute lähedalt (1859–1873). Väike-Maarjast (1874–1875). Kõik fotod nendes paikades elanud ja töötanud inimestest, eriti pildid õpilastest ja õpetajatest, isegi kui need on signeerimata, aga kuuluvad näidatud perioodi, on juba 90-protsendilise tõenäosusega Livenströmi tehtud. Aga mõnele on võib-olla koguni taha kirjutatud «Jops-Jüri tehtud» või midagi muud säärast. Arhiividest ja muuseumidest neid pilti leida on üsna lootusetu, tulemusi võivad anda ainult vanad perekonnalbumid või kummutilaekad. Mis oleks, kui esitaks üleskutse: Kambja kandi rahvas, vaadake oma vanade piltide takaküljele ehk on seal aastaarve! Ja teised muudugi ka.

Peale ülalootetute töötas mõõduvõrd sajandi keskpaiku veel mitmeid fotograafe, kelle päritolu alles vajab täpsustamist. Üsna tõenäoline on, et eesti päritolu on Julius Kumberg, kellest juttu oli juba eelmistes kirjutistes. Iseseisva fotograafina töötas ta Eestimaal juba 1856. aastal, 1858–1860 Helsingis ja Peterburis, seega siis kümnekond aastat enne Reinhold Sachkerit. Kumbergi isa tuli Tallinna kui «vaba mees» 1795. aastal ja asus rätsepaks õppima. Suurem osa nn. vabadest inimestest olid mõisatest vabaks lastud endised pärisorjad ja mõisateenrid. Kumbergi perekonnanimi esineb samal perioodil Tallinnas õige mitmel pool, suuremalt osalt just lihttöölisest seast. Fotograafiaga tegeles Tallinnas aastatel 1864–1867 ka keegi A. Russow. Oli ta kuidagi sugulane literaadi F. Russowiga, kelle vanaisa A. Russow oli Kiiikla mõisa pärisori, ei ole selge. Kuid nii või teisiti, nende sidemed nii eestluse kui ka fotograafiaga olid üsna nõrgad ja lühiajalised. Tavaliselt peeti fotograafi ametit muu töö kõrvalt ja siis selgus ka üsna varsti, et see amet ei toida, sest konkurents oli liiga tugev. Eesti soost päevapiltnike hulgaline ilmumine elukutseliste fotograafide ridadesse algas alles 1880. aastatel

KEELEVEERUD

Keeleveerud on varemgi tauninud võorsõnalembesust, suutmatust väljuda ametikeelest jms. Võib öelda üldisemalt: hea kirjutamisõkus on muutumas haruldaseks, ei kesk- ega kõrgharidus, sealhulgas ka filoloogiline, taga enam rahuldavat tekstikoostamisõkust. Kus on selle häda algus ja ots, neis asjus loodame — õpetajate, toimetajarahva ja kõigi teiste järele mõelnute sõna oodates — uue aasta jooksul osaliselt selgust saada. Seniks aga alustagem praktika poolelt. Sõna on TRÜ õppejõul dots. R. KASIKUL.

Kirjandusuurijad on selgitanud, et igal ajastul on oma iseloomulik stiil. Barokiajastu stiil oli dekoratiivne ja toretsev, valgustusajal kirjutati õpetlikult ja kuivalt, romantismi ajajärgul subjektiivselt, tundeliselt ja paljusõnaliselt. Meie aeg hindab asjalikkust. Meile ei meeldi kuulata ülistuskõnesid ega oota me ka luuletajatelt erilist «luulelisust». Taunime «päbarokki» ja sõnakõlinalat (vt. ka SV 15. dets. 1978). Tahame saada teavet selges, tihedas ja elavas vormis ilma valmis otsustuste ja järeldusteta. Nagu ütleb vana õpetussõna: kui väljas sajab, siis on hea stiil ütelda, et väljas sajab.

Hea stiil ei tähenda oskust kasutada erilisi «stiilivõtteid», lisades ühte kohta ilusa võrdluse, teise kohta sobiva antiteesi, kolmandasse mõjuva korduse. Loomulikult on väljendustehnikast kasu head stiili taotledes, aga sellest ei piisa. Olulisim on, et me teame, mida tahame ütelda. Vana-Rooma retoorikakursusest pärit nõuanne «Rem tene, verba sequentur» (hoia kinni asjast, sõnad tulevad järele) on tänapäevani parim stiiljuhend tarbeteksti (artikleid, ülevaateid, retsensioone, sõnumeid jne.) kirjutavale inimesele. Asjast kinnihoidmine eeldab, et kirjutaja tunneb oma ainet nii hästi, et see vormub tema mõtetes selgeteks, ühemõtteliseks lauseteks. Ka peab asi olema kirjutajale nii tähtis, et ta tahab veenda selles oma lugejaid. Edasi tuleb leida käsitlusviisi, mille põhjal materjalist kasvab selge, terviklik kirjutis. Kui tervikut ei sünni, ei saa ka asjast selget pilti. Mõnigi kord veab alt kompositsioon: ühe asja jaoks on ruumi raisatud, teise jaoks seda ei piisa — nagu halvasti sisustatud toas. Sageli on küll vajalik materjal koos, kuid tervikut ikkagi ei sünni, vaid esitus laguneb detailideks. Sel juhul ei ole kirjutaja küllalt põhjalikult läbi mõelnud asja omavahelisi suhteid ega seda, mil viisil oma materjal esitada.

Arvestatavaid teksti ülesehituse põhimõtteid on mitmesuguseid. Nende kasutamine sõltub teemast ja kirjutise eesmärgist. Näiteks elulugude, ajastute, mingi nähtuse arengu tutvustamiseks sobib kronoloogiline esitusviis. Teisi probleeme on otstarbekas käsitleda analüütiliselt: esitades kõigepealt olukorra või probleemi olemuse, seejärel põhjused, tagajärjed, lõpuks lahenduse või tähenduse. Kolmas kord on kõige sobivam vastan-

VÄIKE STIILIKURSUS

Et lausetest sünniks lugu

REET KASIK

dav esitus. põhimõttel tees — antitees — süntees (hea ja halb, poolt ja vastu, nii või teisiti). Ka võrdlev käsitluslaad on nii mõnigi kord omal kohal (sama nähtus eri tingimustes, lähedaste nähtuste sarnased ja erinevad jooned). Jne.

Teksti ülesehitusega seostub ka see, kuidas teksti liigendada allüksusteks, lõikudeks. Teksti jagunemine lõikudeks peab aitama lugejat. Iga lõigu algus on talle märk selle kohta, et teema käsitluses on astunud samm edasi. Rasked tekstimassid väsitavad lugejat, mistõttu pika lõigu jagamine kaheks kergendab sageli asja sisu vastuvõtmist.

Iga lõigu sisemine ülesehitus võidakse kavandada eri põhimõttel: üks lõik on võib-olla otstarbekas esitada kronoloogiliselt, teine vastandavalt, kolmas võib sisaldada analüüsi jne. Nii et materjali kujundamisel tervikuks on alati olemas vahelduse ja valiku võimalus. Nagu ilukirjanduses, nii tuleb ka tarbetöös pürida sellele, et vorm võimalikult täpselt vastaks asja sisule ja ilmestaks seda. Seetõttu peab sobiv liigendus sündima materjali arvestades. Ja plaan, kavand peab enne kirjutama asumist valmis olema, vähemalt peas, täpselt samuti nagu ehitajal peab enne ehitama hakkamist valmis olema täpne maja plaan, mis määrab tööde järjekorra algusest lõpuni. Projekti abil viiakse iga element vajalikule paigale terviku just kõige õigemal hetkel.

Mõtte liikumine peab olema loogiline, pidev, ilma mõtteaukudeta. Mõttekäik ei tohi katkeda ega teha järske hüppeid. Tuleb rääkida ühest asjast korraga ja järgmise mõtte juurde siirduda alles siis, kui eelmine on lõpetatud. Loogikaviga tulenebki tihtipeale sellest, et kirjutaja on arutanud kaht asja ühekorraga, ühe loogika on aga teist segama hakanud. Teksti loogikas etteülevate aukude paikamine on tihtipeale lootusetu üritus. Lausest, sageli kogu lõiku tuleb lugeda üha uuesti ja uuesti, enne kui usud, et oled aru saanud, mida kirjutaja on tahtnud ütelda. Ka siis on tulemus üksnes uskumise asi. Loogiliselt vajaliku sõna puudumine on tekstile niisama ohtlik nagu ühe paneeli puudumine majaseinast.

Segadusi põhjustab ka ebaõnnestunud lauseehitus. Seegi

on omamoodi liigitusviga: kirjutaja ei suuda liigendada oma mõttes olevat tervikpilti asja tuumaks ja seda ümbritsevateks osadeks — pealauseks ja kõrvallauseks. Tuleb kaaluda, millises järjekorras on öeldavat kõige kergem mõista, milline on mõtete tähtsusjärjekord: mis kuulub pealausele, mis kõrvallausele. Iga iseseisev mõte peab olema väljendatud ka iseseisva lausega, kõrvallausele kuuluvad vaid seda täpsustavad seigad (tagajärjed, seletused). Näiteks järgmises lauses (nagu väga sageli kusjuures-lauses) on seda nõuet rikutud: **Instituuti võetakse vastu kõrgema haridusega noori, kusjuures õpetöö kestab kolm aastat.** Teade sisaldab kaks eri asja. Kumbki nõuab omaette iseseisvat lauset, sest kumbki seik pole teise tagajärg ega seletus. Või selline sõnum:

«Eile puhkes meie linnas tulekahju. Ka naaberlinna tuleõrjujad saabusid abiks. Sel päeval oli hävimisohus linna raamatukogu, kuid see õnnestus viimasel hetkel päästa.»

Siin on peasjaks raamatukogu päästmine, päästjad on kõrvalisema tähtsusega, seletus, ja sellekohase informatsiooni koht on kõrvallause. Seega:

«Eile puhkes meie linnas tulekahju. Linn raamatukogu oli hävimisohus, kuid see õnnestus viimasel hetkel päästa, kui appi tulid ka naaberlinna tuleõrjud.»

Väga pikk lause on alati raskesti mõistetav. Liiga pika lause põhiviga on selles, et tema tähtsaim mõte — vormiliselt pealause — ei tule selgesti esile. Lauseühendite ja kõrvallause rohkus ajab mõtte uduseks. Kõrvallauseid tuleb kasutada oskuslikult, nii et need selgelt eristuvad pealausest ja selgitavad seda, aga ei peida seda oma hulgaga või detailide rohkusega. Teksti mõistmist uurivad stilistid peavad arusaadava lause maksimumpikkuseks 15–20 sõna. Kui lause on pikem, ei suuda lugeja seda ühekorraga haarata ega meelde jätta. Meie aja kirjanduses aga ei ole 40-sõnalisedki laused mingiks harulduseks.

Aga ega ainult lühikestest lausetest alati head teksti kokku panna ei õnnestu. Pike-maid lauseid vajatakse siis, kui on tegemist ulatuslikuma mõttekäiguga, mis ühes lauses väljendatuna tundub selgem. Samuti nagu kogu kirjutis võib terviku asemel laguneda detailideks, samuti võib ka kompleksne mõte hajuda loe-

telutaoliste ühesuguste lühilause riviks, kust ei leia enam peasja ega mõtetevahelisi seoseid.

Tugevasti häirib lugemist monotoonus. Lugemine on teatud mõttes aisting. Kuigi võtame teksti vastu silmadega, me siiski ka kuuleme seda, mõttes loeme «häälega» kaasa. Masinlikult ühesugune lauseehitus paljudes järjestikustes lausetes mõjub üksluiselt ja tüütavalt. Eriti tuleks vältida sidesõna «ja» abil moodustatud lõdva seosega liitlauseid, samuti liiga paljude kõrvallause üksteise otsa lükkimist. Kui lause kasvab lootusetult pikaks, ei suuda lugeja seda liigendada — ja seda pole suutnud ka kirjutaja. Heas tarbestilis lühikesed ja pikad laused vahelduvad. See tagab kirjutise rütmi ja sujuvuse.

Ka lausesiseselt on teksti liigendamine oluline. See tähendab sõnade järjekorda ja seost lauses. Sõnade järjekord peab olema niisugune, et lause mõtte kõige selgemini esile tuleks. Sõnade asend lauses näitab nende omavahelisi suhteid ja seoseid. Stiili selgus nõuab, et seotud sõnad tuleb paigutada lähedikkude ja lause üles ehitada nii, et oleks ühemõtteliselt selge, missuguseid sõnu autor seostas. Näiteks järgmises lauses on seda loogikanõuet rikutud: **Teadsades uurisid põhjalikult saastatud piirkonda. Lugeja ei tea, kas autor on seotanud sõna põhjalikult sõnaga uurisid või sõnaga saastatud.**

Igas lauses on oma nn. tuumsõna, tähtsaim sõna, millega väljendatakse just selles lauses sisalduvat uut mõtet. Tuumsõna peab lauses olema rõhulises asendis. Tema tavalisim koht on lause algus: lugeja peab kõigepealt teada saada peasja. Alguks on tuumsõna õige koht eriti siis, kui lause väljendab tundmusi või tahet: **Kurvalt peame märkima, et...** Sellise mõttega ei saa nõustuda... Seal aga, kus tõestatakse või järeldatakse midagi, on rõhulise sõna õige koht lause lõpus. Vaatame näiteks lauset **Puit on meie tähtsaimad eksportkaup, sest meil on Nõukogude Liidus palju.** Lause mõte tuleb tunduvalt selgemini esile, kui asetame õigele kohale tuumsõnad **metsti, puit, eksportkaup**: Kuna Nõukogude Liidus on palju metsti, on puit meie tähtsaimad eksportkaup.

Mitimest osalausest koosneva liitlause mõjuvaim osa on viimane osalause. See on õige koht tähtsaima väite või järelduse jaoks. Vaevalt oleks Gorki repliik nii tuntuks saanud, kui ta oleks öelnud: «Võlgnen tänu raamatule kõige eest, mis minus on head.» Tema oskuslikult rõhutatud kuulus lendlause kõlab nii: «Kõige eest, mis minus on head, võlgnen tänu raamatule.»

Teemast täpselt kinni hoides saavutame kõige kindlamini stiili selguse ja terviklikkuse. Kõige tõenäolisemalt kirjutab heas stiilis see, kelle eesmärk on lugejale midagi selgeks teha, teda veenda, ja kes teeb seda loogiliselt.

saame kõneida ka marutaudist.

Tartlane K. Eele küsib, kas on õigem käänta K. Kurg: K. Kure või K. Kurg: K. Kurgi, lisades mitmeid paralleelvõimalusi (Särg: Särgi ja Särje), mida on näinud «Edasi» kuulutustes. Vastame, et nimekäänamine jälgib sageli perekonnatraditsioone. Näiteks on omastavakujust K. Kure kirjutust loeme võimatu tuvastada nime nimetavakuju (Kure või Kurg), mistõttu osa inimesi oma nime laadivahelduslikku e. üldnimekuju käänamist ei tunnista. Reeglilikohased on mõlemad võimalused.

Kirjalehe vastas
KRISTA MERGE

KIRJAKAST

Dr. V. Vassiljev Tallinnast tunneb muret, et «põlvkonnale, kes on rajanud sotsialistliku riigi, võitnud sõja ning üles ehitanud võimsa majandussüsteemi», pole ehk kohased kohmakavõitu nimetused nagu «vanemaeline», «vanemate vanusegruppide esindaja» või «vanur». Kirjutaja arvab, et aktiivne ühiskonnaliige, võib-olla värske naisemeeski, võib saada tõsise psühhotrauma, kuulates, et ta on vanur. Loomes, et praegu käibva rahvusvahelise jaotuse järgi jagatakse

se vanemaeline järgmiselt: 45–59 a. keskealised, 60–74 a. vanemaalised, e. eakad, 75–89 a. raugaealised, e. raugad, üle 90 a. pikaalised. Järgneb küsimus, kas ei oleks keelemeestel aeg leida pehmemad, täpsemad ning keeleliselt sobivamad nimetused.

Arvatavasti ajab täies elujõus 75-aastase inimese lihtsalt naerma, et teda raugaks peetakse. Muidugi juhul, kui ta neutraalses tekstis sellist terminit kohtab. Nimi ei riku meest. Lähedaste solvavat vihjet vanadusele ei talu keegi, ent seda ei saa keelemehele ka keelata. Võib-olla pole sõna **rauk** oma eestikeelse abitusel osutava tähenduskompo-

nendi tõttu eärühmale tervikuna siiski kohane? Siis ehk **keskealine, eakas, vana** ja **pikaeline**? Tuleb oodata kinnitust meditsiiniterminoloogidelt.

Dr. Pullits kirjutab meditsiiniterminoloogia asjus (vt. 1. Laan, «Teadusharude terminoloogia vajab ühtlustamist», SV 1982, nr. 46): «Küllalt ei arvestata elavat tänapäeva keelt. Nii on näiteks sõna **tõbi** omandanud arhailise varjundi võrreldes tänapäevase **haigusega**. Seetõttu oleks õigem rääkida mitte marutõvest, vaid **maruhaigusest** (vrd. **merehaigus** jpt.). Kui vastav haigus saab laia leviku kindlal territooriumil, s. t. muutub taudiks, siis

ÜHE KUUKIRJA MÕNEST OMADUSEST

kaastöölise pilgu läbi

Veebruarikuu numbri ilmusdes saab kaksikümne viis aastat «Keelt ja Kirjandust». Võiksimegi piirduda selle tööga kuivasjaliku nendinguga, sest endastmõistetav suhe või harjumus mingi nähtusega tuimestab emotsioone. Ent tarvitseb kujutleda vastupidist — ja mitte siis üksnes ümaratel ilmumisaastatel, vaid ajakirja igal avamishetkel! — s. t. kujutleda oma rahva vaimu ilma niisuguse ajakirjajata, kui sedamaid selguvad ta tähenduse olulisus ja erilisus. Need omakorda võimendavad meis emotsionaalset suhtumist — imetlust ja aukartust — nii et lugejatena ei leia me end mitte ainult tarbijatena, vaid ka vastutus-tundlike osalistena ühes ühises asjas, nähtuses, protsessis või nimetagem seda kuidas tahes — leiame end rahva keelde, kirjandusse, rahvaluulesse, paljus ka ajalukku, etnograafiasse, museoloogiasse, arhiivindusse, tekstoloogiasse jne puutuva teadmuse siin ja praegu toimuva sünni juures.

Ajakirja asutamine sattus aastasse, mil kirjandus oli just-just vabanemas ühekülgselt inimsekäsitlusest. Kirjanike Liidu IV kongress 1958 tegi esimese tõsise katse irrutada kirjanduse mõistmine isikukultuslikest reminitsent-sidest. Muutumas oli suhtumine kogu kultuuripärandisse, mis mõistagi toetas uurimis-suundade hargnemist ja süvenemist rahvaluuleteaduses. Ka keele olemust hakati nüüd nägema avaramalt: registreerimis- ja käibevahendi kõrval ka kui väljendus- ning teatamisvahendit.

Kuukirja esimese numbri saatesõnaski esitatud programm kannab selgelt oma ilmutisaja märke. Nii seati eesmärgiks «välja astuda kahe äärmuse vastu kirjanduslikus loomingus, uurimistöös ja kriitikas — ühelt poolt vulgaarsotsioloogiliste lihtsustuste vastu, teiselt poolt aga katsete vastu vähendada kirjanduse sotsiaalset funktsiooni». Ajakirja kirjandusliku poole käekägu jälgimine osutab, et hoidumine kahest äärmusest on tänaseks kehastunud akadeemilisse vaoshoitud iseloomustab vaatlev, kaalutlev, ehk pisut konservatiivnegi, äraootav hoiak. Peaaegu puuduvad kultuuris asetleidvate liikumiste materidavad või hosiannatavad trükitähted. Üldjuhul on välditud sattumist ka kultuurimul-listustesse või kui sekkutaksegi siis «Päevateemadel» rubriigis või arvustuse kaudu. Näiteina sõandaksin tuua päeva- ja nädalaperioodikat kõvasti «raputanud» luuleuuen-duse melu 1960. aastate algul ja sama kümnendi lõpust nn. eksistentsialismi-poleemikat.

Võib-olla on keele ümber kemplemised jätanud siia enim jälgi? Pädematuna ei oska seda hinnata, ent kui hakkasin otsima kajastusi 19. X 1978 toimunud Tapa «keelekongressile» eelnenud keelekorraldusega seotuvast «permanentsest poleemikast», leidsin selle kohta vaid Emakeele Seltsi koosolekul esitatud H. Saari ettekande äratrüki.

Nõnda võib vist väiksema või suurema kehtivusega väita, et meie rahvusliku vaimu elu peegeldajana on «Keel ja Kirjandus» üritanud läbi aastate esitada kulgemise üldist ja keskmist. On loomulik arvata, et see toimetuse-poolset raskesti jälgitav põhimõte ja vaevanõudev ülesanne on olnud Sest üks asi on lasta üldisel ja vääramatul selgida n.ö. üldvoolu teel (äär-muslike) vastandite tulevargis, hoopis teine aga tajuda laekuvast materjalist vääramatu olemasolu või siis koguni esitada tellimus selle objektiivse töö vaimus. See eeldab toime-taja ning toimetuse töötajate endi väga suurt asjatundmist, pidevat aruandmist moodust, endakontrolli ja kalduvust seisukohakindlale erapooletusele. «Keel ja Kirjandus» läbi saame «kvaliteetsema pildi sellest, mis me parasjagu on, kui sellest, kuidas miski on kujunenud. Humanitaarteaduse uued hoovused, suunad, meetodid ilmuvad ajakirja trükipinnale enamasti juba valmitena, kuna katsetamis- ja õigustamis-järk peab ajakirja ruuminap-pust ning ilmutamissagedust silmas pidades paratamatult jääma preleagaalseks (muidugi ajakirja vaatepunktist lähtu-des). Siin tahaksin näiteks tuua struktuuraalsemootilise uurimismeetodi kajastumise ajakirja artiklites. Kui uus meetod ajakirja veergudele 1960. aastate teisel poolel ja 1970. aastate algul kas tut-vustavalt (Lotmani artiklid) või ka rakendusest (Liase, Mägra, J. Põldmäe jmt. artiklid ja retsensioonid) juba kord ilmunud on, siis tunnustatuna ja enesestmõistetavana. Mui-de, meetodid kahtluse alla panevaid kirjutisi ja seisukoha-võtte kohtame mitmetes välja-annetes tänini, mis näitab seal omaksvõtu raskust jätkumist.

Viimastel aastatel olen aga täheldanud sedagi, kuidas ajakiri püüab eksponeerida ka mingi üldise arvamuse kujunemist — olgu selle tun-nistuseks pikad ja autorite-rohked mõttevahetused nii meie proosa kui ka nüüd luu-lesuundumuste ümber. Selle-ga minetatakse mõndagi küll kõrgemal oliaja vaatejalikku-

sest, seevõrra rohkem sisene-takse tegelikku kirjandusellu.

«Keel ja Kirjandus» pee-geldavale omadusele sekun-deerib samas tähendusjärgus ta organisaatorlik omadus. Raske on mõlemaid üle hinnata, raske üht teisele eelistada. Organisaatorlus on väljenduse leidnud mitmel kujul. Kõigepealt mainitagu meie keele-, kirjandus- ja rahvaluuleteaduses valminud tööde arvelevõtmist ning krii-tilist läbikatsumist (sõnavõtted eesti kirjanduse ajaloo valmi-nud köidete, rahvaluule välja-annete, EKBL-i, ÖS-i ning grammatikatega seoses), tei-seks paiguti numbrist numb-risse kanduv hool ning tähe-lepanu meie kultuuripärandi vastu, kolmandaks kõrvõima-likud publikatsioonid käsikir-jalistest allikmaterjalidest ala-tes kirjanike ringkõrvalusteni ja mälestusteni välja ning neljandaks päris vahetu pub-litsistlik tegevus Tõsi, viima-se puhul on toimetaja kord kibestunud tõdenud, et «Päe-vateemadel» rubriigis avalda-tud murede või kriitiliste sõ-navõttude ainsaks vastuseks on ametkondlikku inertsi esi-n-dav vaikus ja et siin ollakse sealäbi rohkem tuulderääkijad. Sel hetkel ehk küll tulde, kuid õnneks ometi kirjaliku jäljega. Ühes probleemis on koos Juhan Peegliaga seda tulde kõnelemist kogenud allakirjutanugi (loe: «Kirjan-dusmuuseum: status praesens ja väljavaated». KK, 1979, nr. 4 ja vrd. tegelikkusega). Mõni-kord võid algtatada, õhutada, manitseda palju tahes, jää ei hakka ikkagi enne liikuma. Kuni inimesed vaimupiruka ümber ise üksteisemõistmist ja ühist keelt ei leia. Küllap tunneb «Keel ja Kirjandus» toimetuse seesuguseid näiteidki.

Veerand sajandit ühe aja-kirja eksistentsi tähendab an-tud juhul niisama palju ka ühe inimese — ajakirja pea-toimetaja Olev Jõe elust. Ar-vamuse toimetajast kujunda-vad autorid ning nende poolt mõjutatav suhtlusring tavaliselt selle läbi, kui palju ja mida nende artiklistest kärbitud, mis tagasi antud või mis ümber kästund teha. Olev Jõel eesti tunnustatud kriitiku ja tõlkijana pole olnud ilmselt tarvidust otsida nn. lammuta-vas toimetamise stiilis kom-pensatsiooni mujal puudu jää-nud eneseteostusvõimalustele või lihtsalt valele kohale sat-nunud inimese eneseõigustuse-le. Aga seesuguseidki toimetajaid tunneb meie kultuurilu-gu! Tema tagasiandmisi, pa-randamisnõudeid põhistab — nii nagu kogetud — ta apel-

leerimatu seisukohavõtt, mille eest ta on valmis kindlalt seis-ma. Nii ebamugav kui see ka mõnele autorile tundub! Ja kui «Keel ja Kirjandus» ka-hekümne viiel aastakäigul on paratamatult nii autorkonna kui ka aja nagu, siis ometi joo-ned mingist seletamatult jon-nakast järjekindlusest (kujun-duses, hoiakuis, probleemitun-netuses) on sinna jätanud küll toimetaja ise. Iseasi muidugi, mis see kõik enesetundele maksma läinud.

Et nüüd toimetajat kujuta-vast passaažist muljet ei jääks, nagu sünniks siinsed read eelisseisundis asunud autori tänumeest, siis tahaksin meenutada, et mu esimene tö-sisem kaastöö ajakirjale al-gaski konfliktist sartsuvate kirjade vahetamisega, mis hil-jem küll vis-à-vis ära sai maandatud, kuid andis pikaks ajaks õpetust, et Olev Jõega sõides murrad ennemini sar-ved, kui võitjaks jääd, ja et tal on täiesti ükskõik, kas sa kaotajana teda kirud või talt halvasti kõneled. See mõistagi ei tähenda, et temaga «rehnuttu pidada» ei saaks ja ka ajakirja autorkonna esi-n-duslikku läbi aastate kõne-leb, et «peremees omas ma-jas»-juhtimis- ning toimetam-isstiil siinkohal ehk end õi-gustanudki on.

«Keel ja Kirjandus» tule-vikku vaadates tahaksin kaas-töölisena soovida

— et leiduks jõud, mis prae-guse õblukese väljaande to-pelpaksuks kasvataks;

— et juurdesaadud mahu arvel võiksid siingi ilmuda eesti kirjanduse ja kriitika aastaülevaated, rohkem tõlkeid ja kommentaare muukeelse-test teoreetilistest käsitlustest (sest tõlkides avardub me enestegi teoreetiline reflek-sioonivõime), ülevaateid maa-ilmakirjanduse hoojustest ja suundumustest, keele- ja kir-jandusfilosoofilisi etüüde ja mis kõik veel;

— et leitaks ruumi ka rub-riigiks, kus võiksid ilmuda hu-manitaarteadustes alles esime-si samme astuvate noorte inime-ste kaastööd (näiteks diplo-mitöö ainetel koos juhendaja märkustega), nägemaks, kuidas rahvusteadustega tegelejate ridadesse tulijaist saavad õpi-poised, sellid ja meistrid;

— et siinsamas ajakirjas võiks kunagi lugeda sel kuul kahekümneviieseks saava «Keel ja Kirjandus» ja peatselt oma kuuekümnendat sünnipäeva tähistava «Loomin-gu» kohta ka mõnd pikemat-põhjalikum uurimust.

Aga seda ja palju muudki soovides pöördub pilk küsiva kohusetundlikkusega ka en-dasse.

REIN VEIDEMANN

27. veebruaril saab 75-aas-taseks viljakas eesti kirjan-dus- ja kultuuriloolane Rüdolf Põldmäe, kelle sulest on ilmunud suur hulk põhjalik-ke, sädlevalt kirjutatud uurimusi meie vaimuolu paljustest valdkondadest.

Esitasime virgale töömehele juubeli eel küsimusi, millele ta lahkesti vastas.

● Teie kultuurihuvi ja kul-tuurilanu pärineb kindlasti lapsepõlvkodust. Kas meenu-taksite pisut toda aega?

Olen pärit Tallinna lähedalt Jüri kihelkonnast, Rae vallast. Meid oli kaheksa last ja mu isa oli nooremas eas rohkem seltskonnategelane, põllupida-mine oli talle nagu sunduseks. Ta oli mitu aastat muusikaselt-si «president», valla peakohtu-meis. Ostis raamatuid: meie raamatuid laenutati teistele, teistesse küladessegi. Mäletan hästi «Mahtra sõda» ja «Proh-vet Maltsetit» — neid loeti erilise huviga. Ka Vilde ise lii-kus tollal sealmail, oli väga rahvalähedane. Maltseti-usu-lisi oli meie oma kandiski. Mändmetsa loeti ka hea mee-lega — ta oli lähikonnas kool-meister olnud. Kõik meie ka-heksa õde-venda laulsime koo-rides ja tegime näitemängu — vahel moodustasime poole ter-vest trupist. Vennad olid üsna head pillimehed.

● Ka Jüri kihelkond on ju väga tugevate kultuuritradit-sioonidega?

Jah, juba 1866. aastal võttis meie koor osa sakslaste üle-maalisest laulupäevast; korral-dajad tahtsid näidata, et nad hoolitsevad ka maarahva kul-tuuri eest. Too esinemine ku-junes üsna legendaarseks, sel-lest räägiti veel minugi lapse-põlves. Sajandi lõpukümnen-dil kujunes meie muusikaselt-si tegevus eriti elavaks, 1896. aastal sai Jüri meeskoor üldlaulupeol laulmises esikoha, niisamuti aga ka pasunako-or. Ühte kihelkonda kaks esikoha — see oli suursaavutus. Et Tallinnas ei olnud eesti selts-konnal enne Esimest maailma-sõda korraldlikku orkestrit, siis käis Jüri orkester «Estonia» pidudelgi mängimas.

● Mida tõstaksite esile Westholmi gümnaasiumi päe-vilt?

Käisin tolles koolis 1919. kuni 1927. aastani. Minu ajal oli see veel tavaline erakool ning võitles majanduslike ras-kustega. Õpilasedki olid ena-mikus vaesematest kodudest. (Alles hiljem sai sellest eliit-kool). Oli raskusi õpetajate saamisega, palju oli kodumaale opteerunud. Nende eesti keele oskus oli vilets.

Osa õpetajaid tuli aga Rak-verre seminarist. Olgu ei neil polnud keskkooliõpetaja pabe-reid, olid nad head asjatund-jad. Märt Laarman näiteks õpetas meie algklassides eesti keelt. Jaan Rummo oli väga tugev pedagoog, õpetas dekla-matsiooni nii hästi, et mam-mad nutsid, kui lugesin Suitsu «Kerkokella». Kõige suuremat mõju avaldas aga Nigol And-resen: keel sai tema käe all selgeks head kirjandust luge-des. Kirjatöid ja viihikute pa-randamist ta ei armastanud — selleks polnud tal aegagi. Väga hea õpetaja oli maatea-duses Jakob Kents, kelle 100. sünniaastapäeva me äsja tä-histasime.

Keeli õpetati Westholmi gümnaasiumis rohkem kui teistes koolides. Õpilased küll nurisesid, aga tagantjärele on tänulikud. Õppisin ka ise ing-lise, prantsuse ja ladina keelt. Koolivend Aleksander Aspel õppis aga kooli ajal täiesti sel-geks inglise, prantsuse, vene ja saksa keele.

● Millest sai alguse teie luuleharrastus?

Luuletama õhtas meid koo-lis N. Andresen. Avaldasin «Kevadikus» luuletöid (Werfel, Becher). Aga luule-tajat minust ei saanud, seda ei taotlenud ka. Andresen andis värsivormi ette ja muud-kui nõudis. Kirjutasime ka so-

LÜHIDALT

A. Fadejevi nimelises Kirjani-ke Keskmajas toimus õhtu «Vas-sili Zükovski ja vene luuletöike klassikaline kool», mis oli pühen-datud luuletaja ja tõlkija, vene romantismi rajaja 200. sünniaas-tapäevale. Poetid, tõlkijad, kir-jandusteadlased rääkisid V. Zükovski rikkalikust loomingupä-randist ja selle osast vene kir-janduses. V. Zükovski tõi vene poeesiasse romantilise ballaadi žanri («Ludmilla» 1808 ja «Svet-lana» 1808–1812). 1830.–1840. aastatel huvitus ta vene rahva-luulest ja tõlkis maailmakirjan-duse klassikat, nagu Goethe, Schilleri, Byroni jt. loomingut, samuti «Odüsseia», «Don Quijote», katkendid «Sahnamest» ja «Mahabharatast». Vene kirjandu-se väärtuste hulka kuulub tema tõlkitud «Lugu Igori sõjaret-kest».

AINO PERVIK

FRIEDEBERT TUGLASE novelliauhind

Friedebert Tuglase novelli-auhinna žürii koosseisus R. Parve (esimees), A. Beekman, A. Eelmäe, A. Tamm, A. Val-ton tunnistas 1982. a. ilmunud lühiproosast parimaks Aino Perviku novelli «Anna» (no-vellikogust «Impulss», «Eesti Raamat», 1982) ja Asta Põld-mäe novelli «Kuumalaine» («Looming», nr. 5, 1982).

ASTA PÕLDMÄE

KULTUURIMAASTIKU KAARDISTAJA

RUDOLF
PÖLDMÄE
75

nette. Selle tööga said hakka-
ma ainult mõned poisid, eks
siis tuli ülejäägid turustada
ka teistele. Alles mõni aasta
tagasi tunnistasin seda pattu
Andresenile, see külma verrega
mees oli päris ehmatanud:
«Seda ma küll ei aimanud!»
(Sonett maksis viis pirukat!)

● Ja hiljem tegelesite veidi
tarbeluulega?
Jah. Olin üliõpilasseltsis
«Veljesto». Seal oli päris luu-
letaja Heiti Talvik. August
Annist luuletas, hiljem tulid

Tegin kaastööd «Laste Rõõ-
mule» jt. noorteväljaannetele.
Avaldasin koolipoisina kirjan-
dusarvustusi.

● Olete kogunud ligi 10 000
lehekülge rahvaluulet.
Alustasin 1929. aastal üli-

arbujaad. Minu värss tuli ker-
ge jooksuga ja seda kasutati
ära: «Veljesto» oli kombeks
kirjutada lõbusaid lugusid,
mida nimetasime mardioope-
reiks. Mardiballil pidi see ala-
ti olemas olema. Rein Nurksel
sündis see ooperi-möte vist
1929. a. Kirjutasin 1930. a.
ooperi ise ühe päevaga valmis.
Hiljem olid Ott Kangilaski,
N. Loone jt. kaasautoreiks,
pärista jätksid teised:
Pärastkivi, Kangro, Sang. Kõik
kanti mardipäeval lõbusalt et-
te Saksa buršilaulu sõime väl-
ja. Olen teinud muidki üliõpi-
laslaule. Ka rahvasuust on ko-
gunud mu laule üles kirjutanud.
«Arheoloogide aaria» on
näiteks minu tehtud.

● Olete ju ka leheneeger
olnud?

Olin 1920. aastate keskel sot-
siaaldemokraatide «Rahva Sõ-
na» kaastööline. Vist 1927. aa-
sta suvel saatis toimetuse mind
ülemajalisest kirikupäevast re-
portaaži tegema ja käskis hästi
kõvasti soola peale riputada.
Kirjutasin terve lehekülje ja
pilasini nagu jaksasin. Kui tei-
sel hommikul kirikupäevale
lõksin (see oli tollase Gustav
Adolfi gümnaasiumi võimlas),
vahtis piiskop aina minu otsa
ning ütles, et neil on ka vaen-
lasi. Tõusti püsti ja lauldi ki-
riklikku hünni «Üks kindel
linn ja varjupaik». 800 meest
tõusis nagu müür minu väeti,
19-aastase vastu. Aga tegu oli
tehtud. Toimetuse kiitis ja
maksis head honorari.

Keskoolipoisina tegin koos
klassivendadega kaastööd kö-
mulehele «Esmaspäev». Kirju-
tasime nii tõtt kui ka valet,
ega toimetuse kontrollinud. Vii-
maks jäime oma lugudega pi-
sut vahele ka.

Tallinna Bibliofiilide Klubis

16. veebruaril oli Tallinna
Bibliofiilide Klubil külas raa-
matu- ja raamatukoguteadlane
Helene Johani. Ta kõneles lu-
gemise uurimisest ja jagas oma
mälust kokkupuuteid 30.
aastate kultuurilooliselt silma-
paistvate isikutega. H. Johani
tegevusest Eesti NSV Riikliku
Raamatukogu direktorina (1944
— 1953) ja tema tähtsusest ees-
ti raamatukogunduses andis
ülevaate F. R. Kreutzwaldi
nim. Raamatukogu pearaama-
tukoguhoidja K. Oja. Tallinna
raamatuklubide esindajad üt-
lesid eesti raamatukogunduse
grand l'ad y'le tunnustavaid
sõnu. Öhtut juhatas kirjandus-
teadlane E. Teder.

õpilasena, suvevaheajal. Et
mind saatis rahvaluulet kogu-
ma O. Loorits, kes ise uuris
mütoloogiat, siis tuli mulgi
sellealast ainet hankida. Esi-
mesel suvel müttasin noorus-
agarusest pool Harju maakon-
da põhjalikult läbi — seitse
kihelkonda. Sain 2000 lehekül-
ge ühe suvega, mille eest
maksti lisastipendiumi. Kant
oli mulle tuttav ja käitumine
ka maamehelik. Tudengina ko-
gusin igal suvel kuni 1000 le-
hekülge. Kütsin inimese üles,
ilma et ta oleks märganud end
minu võrgus olevat, mängisin
rumalat, hakkasin ise elavalt
kõnelema...

● Väga olulise löigu meie
kultuuriloo moodustab hern-
huulik liikumine. Olete Ees-
ti ainsana seda valdkonda
põhjalikult uurinud, sealhul-
gas ka Herrnhuti linnakeses.
Kas meenutaksite pisut seda
uurimistööd?

Sain Opetatud Eesti Seltsilt
stipendiumi ja olin kaks se-
mestrit (1938/1939) Saksa-
maal: Berliinis ja Herrnhutis.
Nägin pealt, kuidas Saksamaa
valmistus sõjaks. 1500 elani-
kuga Herrnhuti asub Tšehhoslo-
vakia piiri ääres ja olin sun-
nitud nägema, kuidas toda
maad relvadest jm. varandu-
sest ühijaks veeti — linnake
jää Berliini — Praha tee äärde.
Väikelinna rahvas ja asja-
mehed olid aga natsismivasta-

sed, tingimused sealses arhi-
vis töötamiseks mulle seetõttu
soodsad: jõudsin väga palju
läbi uurida.

Vennastekoguduse tegevu-
sest olen koostanud 738-lehe-
külgelise käsikirja, mis on se-
ni trükkimisele toimetamata. Kunagi
lootsin, et uurimus kujuneb
mu doktoriväitekirjaks.

● Oma peamiseks uurimis-
alaks loete arvatavasti ikkagi
ärkamisega?

Seda olen tõesti mitmest kan-
dist uurinud, algallikaid üsna
hästi tundma õppinud. Onneks
tollal kirjutati üksteisele pal-
ju ja nüüd on, kust uurida.
Kirjad tungivad mulle peale,
lausa nõuavad, et ma neid
rohkem uuriksin ja tulemusi
avaldaksin. Kahjuks pole jõud-
nud nii palju, kui tahaksin.

Muide, ma ei pea õigeks
uurida ainult «tähtsaid» tege-
lasi, heites «vähem tähtsaid»
hooletult kõrvale. Kultuur on
lahutamatu tervik! Vähem-
tähtsaid tegelased algatasid sa-
geli põhilise tähtsusega küsi-
musi, mida kiputakse suure-
mate tegelaste arvele panema.

● Olete tegelnud palju J.
Hurda pärandiga. Tema juu-
bel pole enam kauget. Kas
teie sulest võib oodata Hur-
da-monoograafiat?

Seda on minu eas raske öel-
da. Olen teinud suure hulga
märkmeid. Ehk jõuan mõned
peatükid valmis? Mu huvi ja
austus Hurda vastu on suur,
tema mitmekülgne tegevus
vääriks tänapäeval paremat
tundmist.

● C. R. Jakobsonile olete
pühendanud veelgi rohkem
aega?

Lisaks varasematele teostele
on mul koos Meelik Kahuga
lõpukorral Jakobsoni pildi-
albumi koostamine.

● Milliseid raamatuid on
teie sulest veel ilmumas?

Kirjutasin Teatriühingu tel-
limusel teose «Vanemuise»
selts ja teater 1881—1906». Olen
koostanud oma Jakobsoni
ni-artiklite kogumiku, mis on
ka paar aastat kirjastustes
seisnud. Kirjastus algatas mõt-
te avaldada faksimile-välja-
andes «Kolm isamaa kõnet». Seadsin
sellegi paar aastat ta-
gasi põhiliselt trükkivalmis (vi-
imisteleks veel pisut käsikir-
ja).

Soovime juubilarile head
tervist ja endiselt nobedat
sulejooksu!

Usutlenud
TRIVIMI VELLISTE

See mõnusa näoga mees on hamme viiekümneks saav **EN-
DEL MALLENE**, kes paneb oma ajaraamatuisse kirja meie lau-
luneitsite ja kirjaistade töökate käte poolt juhitud tuliste ning
rammusate pegasus-täkkude traavikilomeetrid ja künnihektarid.
Seile raske töö eest talle nüüd ja järeltulevate põlvete tänu
ning juubelinõnnitlused ja -musud vee! pealekauba.

HEINZ VALGU sõbralik šarž

LUULEVEERUD

ELMAR KOSTRI FOTO

ANDRES EHIN

JÄÄLIND

Nägude hallis vatis saabub sügis, see hiirvaikne murdja.
Uttu ja suitsu on mähitud ta lõkkavaimad leegid,
Umbuse ja sumbuse taha on peidetud ta kihkjad kihvad.
Tumemõhnalised soosaared on puhuti juba

lumelõhnalised —

siis, kui tuul puhub kirdest ja põhjast.
Linnaelu plönn ja plinn — seegi ähmub ja rähmub.
Kirkaimadki silmad on udusokkide ja sudusokkide sees.
Nii kestab see kaua, kuni ükskord kiljatab kibedalt külm
ja terve maailm judiseb ta ees kananahkseks.
Pakase kiledad pasunud tungivad läbi kuulmekile

koljusse,

meie siseilma vaimukesale ja elu-udu viimsele
aimuspesale.
Aga sina istud oma koopas mammut-jäälinnuna
ja kiirgad kõikjale oma luuletuste külma lasuuri.

A LA TRAKL

tuuliste juustega tüdruk või mõni ta ilus teisik
valvab talveõhtu sügavust
ja jälle tõusevad nende kasuisa taaruvad
sammud kivisest keerdtrepi üles

kellegi raske kukkur kukub pimedalt
rinnatist paksu lõrtslumme
öö otsekui õime sulgi

kobab seda käsiakaudu
näpud lördis ja tahmas
rasked kuldümbrid sulavad peagi õhukeseks
leidliku südaöö maomahlas

maailm rõskub ja pimeneb veelgi
iga tuli ja lehkab mineku järele
aga ometi valgustab inglite valvsa
vere hiilgus minejate tühji

silmakoopaid

AGUL

lomp
kus heistub aken
ja aknas omakorda raagus puu

suss-kaloss
kimpa-kompa

lapitud katusega luitunud puumajas
norsatab voorimees vana ruunana
ta pikk suigatus on otsekui
samagonniaur vana vatiteki all

asjatult otsib unenägu
suveõhtusametit

mullast
pudedast mullast
kokkupandud lonkurid
poetavad mulla maha
jäädes kehatult lonkama
lotakasse rohtu

Alh

● Mis või kes mõjutas teid viieteistkümnenda aastast astuma Riigi Kunsttööstuskooli? Millistel motiividel toimus eriala valik, kas kunstikooli sisseastumisel oli ka konkurents?

Üks minu õpetaja, J. Heineberg, kes andis koolis eesti keelt ja joonistamist, nagu suunas mind, soovitas kindlasti minna kunstikooli. Mul oli kalduvus reaallainetele, eriti huvitas mind matemaatika, millega sain hästi hakkama. Koolis ei tohtinud teistele tüdrukutele öeldagi, et ootan matemaatika tundi. Läksin küll kunstikooli eksamitele ja matemaatika tuli jätta, kuid esialgu lootsin, et kunagi veel hakkab matemaatikuks...

Kunstikooli sisseastumisel oli küll teatav konkurents, kuid enamik võeti vastu. Esimesel kursusel oli meid kuuskümmend kuus (sealhulgas ka hilisemad tippnõutlejad Ants Eskola ja Kaarel Karm). Väljalangevus oli aga väga suur, nõrgemad jäid peatselt eemale, mõnele kohe soovitati ära minna. Kõige tihedam sõel oli kolmandalt neljandale kursusele üleminekul, siis jäi meid kõigest üheksa inimest. Neljanda kursusega lõppes ka minu kunstikoolis õppimine ja järgmisel sügisel läksin juba Tartu «Pallasesse».

Mis puutub eriala valimisse, siis asusin õppima naiskäsitööd. Mu ema oli kangur, olin ise lapsest saadik teinud palju käsitööd ja mõtlesin, et kunstikoolis saan sel alal teadmisi juurde. Selles küll natuke petusin.

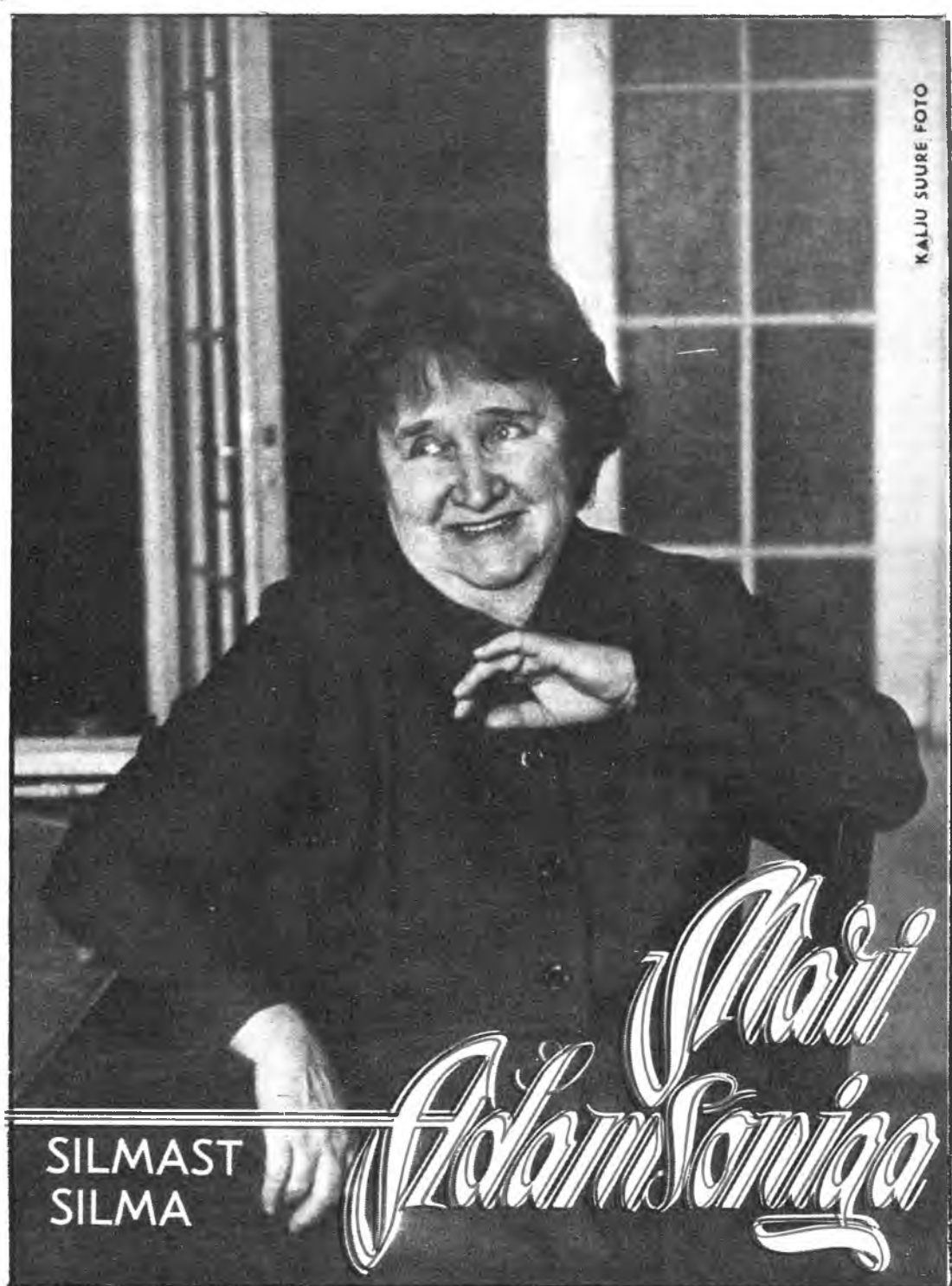
● Riigi Kunsttööstuskooli tegevusse on suhtunud mitmeti: terava kriitika kõrval (mida esines neil aastatelgi, mil teie seal õppisite) on öeldud ka kiitvaid sõnu. Teie nimetasite, et pettusite seal õpetuses, kuid õmeti jäi Kunsttööstuskooli kohaks, kus saite põhilise osa oma süstemaatilise kunstiharidusest ja alus osutus küllalt tugevaks, et tollele püstitada võimas loominguhoone. Mismoodi võiks siis iseloomustada õpetust Riigi Kunsttööstuskoolis 1920. aastate keskpaigas, nähtuna õpilase silmade läbi?

Ma ütlesin, et üldained – joonistamine, kompositsioon, stiilide õpetus – olid seal tugeval metoodilisel põhjal. Nii õpetas esimesel aastal mulle joonistamist Kristjan Raud. Ta oli tagasihoidlik, väheste jutuga, kuid väga konkreetne ja asjalik. Joonistasime põhiliselt sõega ja ma usun, et see õpetus kulus edaspidiseks väga ära. Hiljem õpetasid mulle joonistamist Ludvig Oskar, ka August Kilgas. Sel ajal oli nüüsgune tava, et õppeaasta keskkel võidi joonistamise alal õpilane üle viia järgmisele astmele, kui arvuti, et ta jõuab seal edasi. Mäletan, et sain joonistada ainult kaks pead ja mind viidi figuurijoonistusse üle. Oli kahju, et sain portreed teha nii vähe. Joonistamisega võrdselt heal alusel oli ka akvarellmaal, eriti Roman Nymani õpetusel.

Keerulisem oli olukord minu erialal, naiskäsitöös, nagu seda siis nimetati. Siin tegutsesid õpetajatena küll ilmselt tugeva hariduse saanud inimesed, kuid nende tegevus oli käsitööliliku maiguga, vähe oli seotust kunstiga. Kool täitis ka tellimustööd, ja kui oli tellijaid, siis tegelesime lõpmatult ühe ja sama tehnikaga, tegime ühelaadseid asju. Minu kooliajal tikkisime lippe ja neid pandi tegema isegi suvel. Nii et selles osas polnud töö kuigi resultatiivne ja see mind ei rahuldanud. Muidugi võis teistel erialadel olla olukord parem, seal olid eesotsas ka esiletõusvad isiksused: graafikas Günther Reindorff, nahatöö alal Adele Reindorff, keraamikas suurte kogemustega hea tehnoloog ungarlane Géza Jakó.

● Kuidas toimus üleminek «Pallasesse»? Missugune osa teie kunstnikkus kujunemisel oli lühikesel «Pallase»-perioodil?

Üleminek Kunsttööstuskoolist «Pallasesse» ei olnud

erandlik asi: õppisin Tallinna Kunstikoolis osa aega koos Andrus Johani ja Kaarel Liimandiga, kes paar aastat minust varem Tartu läksid. Otsest mõjutust sain Hando Mugaolt, kes tollal «Pallases» õppis ja ka minul sinna tulla soovitas. Võib-olla oli mõningane mõju ka Ferdi Sannamehel, kes ise oli siis küll Riigi Kunsttööstuskooli õppejõud, kuid lõpetanud «Pallase» ja tunnustas selle kooli tähtsust. Abiellusin Ferdi Sannamehega 1927. aastal ja läksingi Tartu, et «Pallases» maali õppida.

«Pallasesse» astumine toimus üsna lihtsalt. Hando Mugaost võttis mõned minu joonistused ja näitas neid õppejõududele. Nende tööde ahel määrati mind kohe figuurijoonistamisse, kus juhendajaks oli Voldemar Mellik. Õhtuti käisin muidugi krokiis. Õhkkond oli «Pallases» sootuks teine, palju loomingulisem kui Tallinna koolis. Sain seda küll vaid veidi nuusutada, kuid see pool aastat oli mulle väga oluline.

● Ja siis tuli Pariis. Mida andis Pariisi-aasta: kas olulisem oli üldisem kontakt kaasaja kunstiga või kokkupuude kitsamate erialaprobleemidega?

Pariisi minnes olin kahekümneaastane. Ferdi Sannamees sai stipendiumi välissõiduks ja läks ees, mina peatusin kaks nädalat Poolas, Vilnos, kus siis elas minu ema. Pariisis kulus kõigepealt nädalaid muuseumides ja näitustel käimisele. Ja loomulikult ei piirdunud kunstikontaktid kaasajaga, hoolikalt uurisime ka minevikukunsti. Joonistasime käisin vabaakadeemiates, nagu teisedki eesti kunstnikud. Peamiseks kooliks olidki muuseumid ja vabaakadeemiad.

Peatselt tuli ka leivateeni-

misele mõelda ning ma hakkasin ühe poola päritoluga ettevõtja juures nukkusid tegema. Tema töökojas valmistati sel ajal moes olnud luksulikke dekoratiivnukke, mis olid väga kallid: näiteks Sannamehe kuustipendiumiga oleks saanud neid osta kaks tükki. Nukkude kehad ja pead olid juba valmis, mul tuli neile stiilsed rõivad teha. Sain selles kasutada häid materjale, töökojal oli rikkalik raamatukogu, millega tutvumine andis ideid. See töö oli vajalik sisetuleku mõttes, kuid eks ma ka õppisin sellest.

● Eestlaste koloonia Pariisis oli tookord küllaltki tähelepanuväärne, võib-olla mitte niivõrd suuruse, kuivõrd isiksuste poolest. Oli teil kokkupuuteid Eduard Viiraltiga, kas kohtasite ka teiste alade inimesi?

Eestlaste kokkusaamiskohaks olid kohvikud «Rotonde» ja «Café de Dôme». Kohvikus käisime iga päev, üheks põhjuseks muidugi seltskond, kuid asjal oli veel teine, proosalisem pool – meie toad olid kütmata, kohvikus aga oli soe.

Viiraltiga kohtusin iga päev, oli ta ju Ferdi Sannamehe õpingukaaslane, nad lõpetasid koos 1924. aastal «Pallase» esimese lennu. Ta oli vaikne, omaette nohiseja, ei kõnelnud küll palju, kuid ütles oma seisukoha alati välja.

Kunstnikest puutusin iga-päevaselt kokku veel Aleksander Vardi ja Jaan Grünbergiga, tihti nägin Kristjan Tederit. Ei puudunud kohtumised ka kirjanikega, need olid küll juhuslikud. Mäletan, et Friedebert Tuglas oli meie seltskonnas, kui ükskord käisime tsirkuses. Koos Mait Metsanurgaga olime «Moulin Rouge's», kui tulime sealt ära, siis ta torises, et kõik ole-
vat vaid üks angroo jalatä-

mine. Muidugi puutusin kokku igasuguse rahvaga, meelde jääb kuju oli näiteks maalermeister Jaan Musti, väikeettevõtja, kes tegi remonti, põhiliselt äriruumides. Tal oli alati paar abilist ja vist eranditult kõik meie kunstnikud on olnud ajuti tema käealusteks. Ka Sannamees tegi mitut puhku tema juures tööd.

● Pariisist kodumaale tagasi, algas teie iseseisev loomingu tee. Millega hakkasite kõigepealt tegelema, kunas algas näitustel esinemine?

Kui tulin Pariisist tagasi, siis kahe nädala pärast sündis mul poeg. Esimene näitus, kus ma üldse esinesin, oli 1929. aastal Börsisaalis (praegune Ajaloomuuseum) korraldatud väljapanek, kus esitasin suuri dekoratiivnukke. Näitusel oli ette nähtud kaks kuldauraha, teise neist sain mina.

Varsti kutsuti mind firma «Medea» dekoratiivosakonna juhatajaks. «Medea» oli Hella Wuolijõe ja ühe tema õe kapitaliga asutatud ettevõtte, mis koosnes moeateljeest, ärist Pikas tänavas ja dekoratiivosakonnast, kus hakkasime tegema loomi ja nukke. Asjad olid ilusad, «Medea» oli omamoodi musterettevõtte, kuid seis isiklikult majanduslikul alusel ja tal puudus õige juht. Seetõttu tuli ettevõtte peagi sulgeda ja pärast seda otsustasin, et hakkab nokitsema omaette, vabakutselise. Tegin esialgu peamiselt loomi, hiljem ka nukke, esinesin vist kõigil kodustel tarbekunstinäitustel, neid ei olnud siis küll kuigi palju. Ühingu «Dekoort» esimesest näitusest 1930. aastal võtsin osa dekoratiivpildidega ja astusin ka ühingu liikmeks. Kui loodi Rakenduskunstnike Ühing (RaKÜ), siis liitusin sellega, mind valiti ka juhatajaks. See oli rahuldav, sest 1937. a.)

● Pälvisite oma tööde eest Antverpeni rahvusvahelisel nukunäitusel 1934. aastal esimese auhinna ja 1937. aasta Pariisi maailmanäitusel dekoratiivloomade ja -nukkude eest audiplomi. Tegelesite ka dekoratiivpildide, patjade ning vähesel määral vaipade loomisega. Kuid selle kõige kõrval hakkasite viljelema monotüüpiat, mis on jäänud teie üheks lemmikalaks tänaseni. Mis tõukas teid kasutama seda suhteliselt eripärast ja teie põhiloomingust näiliselt kaugelasuvat tehnikat?

Monotüüpiapisi nakatas mind juba Pariisis, ma nägin, kui palju töötati selles tehnikas. Eestlastest tegid monotüüpiat Viiralt ja Grünberg, ka Sannamees proovis seda tehnikat. Prantslased hindasid monotüüpiat kõrgelt ja neid eksponeeriti palju. Siis ma ise monotüüpiaga veel ei tegele, kuid Sannamees tõi Pariisist kaasa värvid ja umbes 1933. aastal hakkasin järjekindlalt selles tehnikas töötama.

Meil on monotüüpiasse nagu muigavalt suhtunud, räägitud, et see on nagu juhuslikkuse kasutamine. Kes on selle tehnikaga tegele, teab ikka kindlalt, mida teeb. Mulle meeldib puhast, ülemaalingu-
teta monotüüpiat. Igasugusele tööle tuleb kasuks looduse tähelepanelik jälgimine, mis on minu monotüüpiamaali aluseks. Ka olen vaipade ideekavandeid teinud monotüüpias. 1936. aastal abiellusin Adamson-Ericuga, sestpeale tegime tihti tööd koos, eriti suviti – tema maalib, mina tegin monotüüpiat.

● Tunnustatud kunstnikuna hakkasite aega veel 1940. aastal uuesti õppima. astudes Jaan Koorti nimelisse Riigi Rakenduskunstikooli vabakuulajaks ning spetsialiseerudes telgedel kudumisele. Neli aastat hiljem sai aqa teist endast õppejõud Kunstiinstituudis. Kuidas algas teie pedagoogiline tegevus, milline oli sõjajärgsete aastate mõju teie loomingule?

Esimesed pedagoogilise töö kogemused sain okupatsiooni-päevil, mil juhtisin (tõsi küll, kohale kinnitatuna juhatajana, sest minu suhtes puudus usaldus) «Noorte Töökoda», kus paarkümmend noort inimest kudusid neljal teljel vaipu, katterideid ja muud.

Kui tagalast tulid meie kunstnikud ja kunstikooli tööd tuli uuesti alustada, oli Paul Luhten see, kes ütles, et mind tuleks instituuti tööle panna. Mina seda hästi ei tahtnud, soovisin olla vabakutseline. Kui aga minu südamele koputati, et asi tuleb ikka käima panna, siis nõustusin, mõeldes, et olen sellel tööl kaks-kolm aastat. Jäin aga kolmekümne kolmeks aastaks... Alguses oli meil kolm osakonda – tekstiil, kostüüm ja tikand, dekaan oli Natalie Mei, mina olin kateedrijuhataja. Mulle sai instituut teiseks koduks: kui oled kord noortega töötama hakanud, hakkab see meeldima.

Asi oli aga nii, et esimesed viis sõjajärgset aastat töötasin veel Kunsttööstuste Kombinaadi tekstiiliosakonna peakunstnikuna, kohakaasluse alusel. See amet andis lõplikult suuna vaibaloomingule, sest kavandeid oli vaja väga palju. Ega ma muidugi ise kõike teinud, palju kavandeid andis Adamson-Eric, provotseerisin ko kujutavaid kunstnikke vaipa tegema ja nii valmisid vaibad Günther Reindorffi, Evald Okase, Hendrik Vitsuri, Boris Lukatsi kavandite järgi.

Praegu imestan, kuidas ma seda jõudsin – õpetada ja veel ise tööd teha.

● Teil on professori kutse, olete teenekas, tunnustatud pedagoog. Missugused omadused peavad teie arvates olema hea õppejõul?

Ise olen seda liiki inimene, kes satub hasarti. Siis kõnelen

palju ja vahet ka asjalikult. Olen püüdnud, et igal üliõpilasel oleks oma nägu, ja kat- sunud mitte ette öelda, et teh- ku õpilane see asi nii või naa.

Minu arvates on oluline, et õppejõud oleks küllalt palju näinud ja oskaks nähtut ra- kendada. See on isegi tähtsam kui ise teha. Kuid nüüd rää- gin kohe endale vastu: lähtis on ka, et pedagoog näitaks loomingulise tööga oma suhtu- mist, hoiakut. Noored vaata- vad ühe silmaga ikka seda, mi- da sa ise teed ja kui see on puudulik, ega siis autoriteeti ei saavuta. Nii et eks, õpeta- mine innustas ka ennaist tuge- vamine tööle.

● Ohe vaiba kudumine on suur ja aeganõudev töö... Kuidas hindate kunstniku ja teostaja vahet? Milline on teie enda suhe teostamise ja millised suhted teostajatega?

Mitmed vaibad olen ma muidugi ise teinud. Kuid et mind kogu aeg see monotüü- piate tegemine ja ka joonista- mine on kiusanud, siis olen pi- danud teostajatelt abi otsima. 1940. aastate teisel poolel teh- ti minu vaibad valmis Kunsti- toodete Kombinaadis. Edasi läks nii, et leidsin endale hea abilise, kellega vaated täieli- kult klapiivad (see on eriti oluline), ja ta on mind abis- tanud väga hästi. Teen korra- liku tehnilise kavandi, valin värvid, jälgin töö kulgu. Arvan, et valminud töös tuntakse ära ikka mind. Ideaalne on, et kavandi autor selle ise ka teos- tab, kuid kui olude sunnil se- da teha ei saa, pole häda mi- dagi. Näiteks prantslastel on vaipade autoreiks maalijad, kes kunagi neid ise ei teosta; seevastu poolakad teevad vai- bad valmis enamasti ise. Asi on individuaalne, ise olen kül- laltki edukalt ka nii töötanud, et osalt teinud ise, osalt kasu- tanud teostaja abi.

● Kui palju vaipu te olete üldse loonud?

Kui palju vaipu olen teinud, seda ma täpselt ei tea. Umb- kaudselt võiks arutada nii: alates 1944. aastast, seega nel- jakümne aasta jooksul olen teinud igal aastal keskmiselt kolm vaipu. Kui väiksemad juurde arvata, siis enamgi. Ehk siis nii 130–140 tuleb neid.

● Kuidas suhtute kunsti- kriitikasse? Kas on sellest ol- nud abi teie töös?

Sellele küsimusele jääb küll vastamata, sest tarbekunsti- kriitikat praegu peaaegu ei eks- isteerigi. Ärgem häbenege- mausest öelda, et meil on hea tarbekunst. Kuid mitte ainult kriitika, vaid ka meie mitme- külge tarbekunsti kirjasa- na ja trükiste kaudu popularisee- rimine on väga vilets. Kus on albumid ja muud väljaanded, mille jaoks materjali on kül- luses? Graafikas on asi nor- maalsem, maali alal juhulik, tarbekunstis täiesti vilets.

● Kui nii, siis lepime kok- ku, et ei hakka tarbekunsti- kriitikut tööd ära tegema ning jätkame puudutamata teie viimaste aastate loominguli- sed suundumused ja saavutu- sed. Lõpetuseks lubage küsi- da vaid seda: missugused on teie loomingulised plaanid lähemaks ajaks?

Mis puutub loomingusse, siis töötgemine on nii endastmõis- tav asi, et seda nagu eriti ei plaani, see lihtsalt peab ole- ma. Tähtsana plaanina võiks ette tuua, et tuleval aastal ka- ratsen teha näituse oma mo- notüüpiatest. See oleks vist minu kümnes personaalnäitus.

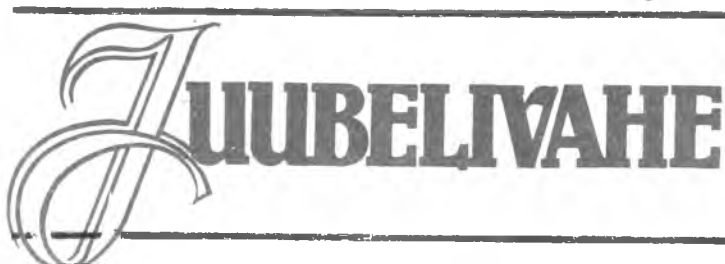
Usutlenud JÜRI HAIN

Mari Adamsoni viis viimast töö- ja teoastat, elamise-ole- mise aastat hakkavad lugema 1. märtsist 1978. Tol õhtul is- tuti, tantsiti, söödi, joodi ta suurima vaiba all hotell «Vi- ru» banketisaalis Mari 70. sünnipäeva puhul. Oli ka mahti pikemalt vaipa vaadata. «Ta- res» on puupalgi kuldpruuni soojust, lihtsa värvikombinat- siooni karmust-kargust ja vi- devikutunni sinise valgusega silmast silma olemist, palk- maja hingeõhku ja hämara kambri kodusust.

Nüüd siis jälle märts käega katsuda ja 75. sünnipäev lä- vel.

1978. aastal võisime vaadata Mari Adamsoni laialdamaist personaalnäitust Kunstihoones. Näitusel oli veerandsada vai- pa ja saalitäis monotüüpiid (ühiksa aasta töö). Oli üle- vaatlik, ülev, kargevärviline, paljutahuline. Varasematest töödest me rääkima ei pida- nud. Aga seal oli ka uusi vai- pu. «Astmeline» (1977) ja «Aas» (1978). Need olid ka uudsed silmale — monotoonse rütmiga monumentaalse ku- jundimõjuga rüü- ja põime- tehnikaga kooskasutamise ja ning ka tavalisest napima värviga oli läbi aetud. Näitusel olid väljas ka neli «Tallinna pil- ti». Kaks pilti valmis hiljem. Sellel juubelivahe töisemal vaibasarjal tahaks veidi pike- malt peatuda.

Justkui oleks nüüd ajalahe- damas pensionipõlves autoril aega olnud rahulikult, mõtli- kult, «räske silma ja ühine vaatamisega armsas kodulin- nas ringi kõndida. Jalutada vanalinnas ja mereääri pidi, seisatada sadamas. Koduak- nast tuttavaks vaadatud pil-

digi oleks silm justkui uue pilguga kinni haaranud. Vai- basari on terviklik, üks vaip teist, teine kumandit täien- damas. Kokku kuus pilti (ä 160x160 cm) — kuus piltvaipa Tallinnast. Kunstiks saanud olulist tabav hetkekogum ko- dulinna.

Lepiks Tallinn lauluta, lau- lulavata, laulupeota? Üks vaip ongi sinnakanti. Helipingul värvilapid tuttavkumera ka- re alt. Otse siniaevasse laul- dud laul. Kontrast ja pinge.

Poolikult imelik oleks ka meie merine linn uduta, niiskusevineta, halli ilmata. Uduhetkigi on edasi antud vähemalt ühel, kui mitte mit- mel pildil. Aga vaevu paista- vad laevaninad peidutava udu- paksu seest.

Ka purjepaatideta pole Tal- linna laht kui päris. Kolm- nurgsed purjevormid on liht- salt, vaibapinnaliselt rivista- tud.

Merd on ümberringi palju, palju ka Mari piltvaipades. Kajakad peavad ju ka olema — need laeva järel lendajad, need rutakad ja rabedad tae- vakiilud on kogu oma iseloo- mus-olemises ühte vaipa koo- tud.

Merejahedale vastukaaluks on vanalinnas soepunaste ka- tuste rida, halli majamüüri ja

naplaneerimisest, südalinna- des vabaks jäänud tahasehoo- nete kohandamine uueks otstarbeks.

Toimus tööstus- ja tootmis- hoonete projektide näitusarutelu. Uuemaid töid esitasid instituudid «Tööstusprojekt», «Maehituspro- jekt», «EKE Projekt» ja «Kom- munaalprojekt».

ARHITEKTIDE LIIDUS

Saksa Föderatiivse Vabariigi ja Taani arhitektuuritendentsidest ja neis maades kogutud reismul- jetest jutustas juhataja aseesi- mees T. Kallas. Muu hulgas tõi- des ta, et Saksa FV arhitektuuri- elus on mõndaigi, mis võiks olla eeskujuks meilegi, nagu projek- teerija ja tellija ladus koostöö, elanikkonna aktiivne osavõtt lin-

TEISED MEIST

«EESTLASED RIIAS»

liselt monoliitset foonist, kuju- nes stiililiselt mitmenäoliselt, jättes ruumi isegi kõige äärmu- sikematele liialdustele.

Eestlased ise eristavad uue- mas kunstis kahte peamist ten- denti: enam-vähem objektiivset maailmapeegeldust ehk, nagu se- da tavatatakse nimetada, uut dokumentalist, mille lätked pei- tuvad individualiseeritud pop- kunstis ja hüperrealismis, ja teis- seks niisamuti varieeruvat, et ometi rõhutatult subjektiivset maailmanägemist visuaalse konk- reetsuse säilitamisega ehk doku- mentaalset romantismi. — Nn. slaidi-maani kasutavad peamiselt uued dokumentalistid, kes on seitsmendal aastakümne lõpuastatel tüüpiliseks produk- taks, kuigi tuntud pretsedente on teada maailma maaliskunst- ajaloost. Nende «positiivne prog- ramm» on igapäevase juhuslikkuse ja mõõdukasatava silmapil- gu ülistamises. —

Iseloomulik on J. Elkeni loo- ming — stiililiselt küllaltki kres- tomaatiline ja seepärast üldiselt kosmopoliitiline oma popkunsti- like ühetähenduslike urbanisti- ke motiivide kujutamises.

Sisult sihteadlikum ja veen- vam on A. Keskküla kunst, mil- lele üleilmailisest kuulsusest tõi maal «Maastik lüpsimasinaga». Autor, nagu paljud teisedki, fikseerib industrialiseeritud maailma ja tänapäeva inimese keerukaid suhteid, minemata ometi kauge- male — ta ei leia kunagi seda vahet, mis annaks nähtusele ajas või ruumis lõplikkuse. Pi- gem annab ta protsessi (mõni- kord isegi mitmetähenduslikkust formuleerimata) kardiogrammi il- ma alguse ja lõputa. Siit tuleneb programmilise ebaisikulisuse (ka aerograaf pintsli asemel), vahel isegi sürrealistlikult südametu fragmentaarsus ning kollaaži põhimõtte kompositsioonis. Teat- tud ettekujutuse sellisest stiilist annavad «Maastik noaga» (kül- lalt bravuursed, seetõttu dekla-

ratsast tuulevarjust tänavat. Tallinlasele nii tuttavaks kõn- nitud, ent ometi uusarmas vaibal.

Soe ja värvitihe on ka esi- mesena mainitud lauluvaip.

Viimane vaip on lihtne vaa- de koduaknast, raagus puu talvevalge katuse ja puumaja taustal. Nii igapäevaselt tut- tav, tuhandetele tallinlastele kodukandine.

Ongi linnal ring peal. On nähtud uut ja vana, vanas uut, mida oma silm pole suutnud märgatagi.

Ja veel üks juubelivahe vai- bapaar tuleb silma ette — 1981. a. kootud «Kutse» ja «Päev». Loodusetahtlus — täiuselähedane, suure, isiku- pärase üldistusastmega, jättes järele vaata et kõrga katsuta- va tulise liiva, kuuma männi- metsaleitsaku ja pimestava päikesevalguse tunde «Päevas» ning karge mere juheduse ja kutsuva sina «Kutses».

Mari Adamson on mitmel korral ja erisuguses sõnastu- ses avaldanud mõtet, et kui miski siin ilmas inimest pare- maks suudab muuta, siis on see loodus. Aga paremaks muutuda on vaja. Ning ju tal endal aitavadki elada ja pa- rem olla noaga lõigatud tükk maakamarat lillepotis, taskus kojutoodud männikabi ja kas- tan. Tänapäevase kunsti üle arutledes on ta umbes sarnast arvamust avaldanud, et ega kunsti veel tänapäevalikuks tee mingi popnippidega üks- teise ületrumpamine. Tõeline tänapäevakunst peaks aitama inimest elada tänasel päeval, peaks talle tuge ja tõeitu pak- kuma. Veetleb kaasa mõtlema ja arvama.

Mida tegi Mari veel juube- list juubelini? Maalis, tegi

monotüüpiid ja palju vaiba- kavandeid. Esines enamikul vabariiklikest tarbekunstinäi- tustest. Ja peale selle 1981. aastal vabariiklikul joonistuste näitusel ja 30 monotüüpiaga Soomes, 1982. aastal kahe maastikumaaliga maastiku- maali näitusel ning kahe vai- baga Helsingis ja Veneetsias. Ta oli tõhusaks ja asendama- tuks abiliseks Adamson-Ericu personaalnäituse komplektee- rimisel moodunud suvel. 1979. aastal käis Leningradis eesti kunstinäituse avamisel (kus ka tema enda vaibad ekspone- neeritud olid), 1981. a. sügisel veetis kaks kuud Soomes, eesti kunstnike kongressi päevil avaldas arukaid arvamus- «Sirbi ja Vasara» veergudel. Ja midagi ehk veel, mis meeldegi ei tule. Ei tahaks Mari min- giks imeinimeseks kirjutada, kuigi ta mõne kandi pealt seda olema kipub. On ju Ma- rilgi inimlikke viperusi ette tulnud, jalaväänamist ja muudki haigust. Haiguse asu andmata on ta end ravinud ja kannatlik-kannatamatult pa- ranemispäeva oodanud. On et- te tulnud hamba pooleksham- mustamist südikondiga ja muudki sellesarnast. Aga ta supleb suviti Laulasmaal, kõn- nib kergel jalal üle Toompea- mäe, võitleb, võimleb, võidab juurde elu- ja tööpäevi. Ning selle eest talle suurim kuma- rardus ja tänu, sest tematao- lise inimese talent ja töö on väärtuseks ja varanduseks meile kõigile.

ANU RAUD

KUNSTNIKE LIIDUS

Määrati Eesti NSV Kunstni- ke Liidu kunstiteadlaste sekt- siooni aastapremiad 1982. aas- ta eest. Kunstiteaduse alal pälvis preemia Rein Loodus monograafia «Eesti raamatu- kunsti teke ja areng» eest. Kunstikriitika preemiaga tõi- teti esile Ene Lambi eseevori- mis eessõna teosele «Olga Ter- ri».

kastatud U. Pedaniku maheda väljendusviisi äramääratuses või J. Palmi loodud maailma vastu- oludes visklevate kehade ekspres- sioonid.

Erinevatele väljendusastmete- le vastavad vastuvõtuläved on sageli küllalt kõrged ja ainult demokraatlikumates ja seepärast populaarsetes M. Leisi komposi- tsioonides on pedantselt balans- seeritud filigraanselt täpsete reaallide fikseering koos kerge abstrahereerimise ja elegeilise sa- lapärasusega ning ta leiab mõ- nused variatsioone tasakaalule kunstiteose kujutava ja dekora- tiivse funktsiooni vahel.

Seda laadi kompromissid on võõrad tugeva andega ja sõltu- matutele kunstnikele nagu E. Põldroos ja P. Mudist. Nii üks kui teine toob oma kunsti ajastu aktuaalseid konflikte (nagu ena- mik eesti kunstnikest), ent mõ- lemad (erinevalt teistest) püüa- vad neid ka lahendada, piltli- kult üldistades tegelikkuse mit- meid aspekte ja lisades neile puhtinimlikke hinnanguid kord kujunenud ideaalid seisukohalt.

E. Põldroosi maal on kolorii- dilt polüroomsem, impressionist- likult värelevam ja vahetada- des pehmem, seetõttu kujutama- sel optimistlikum ja ka tasakaa- lutum.

P. Mudisti tööd on värvilt as- keetlikumad, meeleliselt teravda- tud, pindade vahetkordades kare- dad ning visuaalsete reaallide fik- seering on viilud groteskini. Seepärast on tema maailmaail- ma sisu dramaatilisem, vahel koguni halastamatu, kuid alati inimlikult huvitav.

Veel mainisin L. Sarapuu ta- lupoeglikult enesekindlat primi- tivismi (kunstnik ise seda termi- nit arvatast ei tunnista), ning S. Lapini, J. Kase ja R. Ka- ri geomeetrilisi abstraktsioone, mida eestlased ise seovad konst- ruktiivsima ja milles üldiselt taktitundeliselt on vabanenud sellitaoliste tööde ravapärast dekoratiivset funktsioonist.

Eesti uue maal, mis oma deklaratiivse otsekohesusega on meile alati jäänud veidi eksoo- tiliseks, on tõesti oma mainet väärt, sest selles on õnnestunud visuaalses mitmekülgsuses mani- festeerida kõiki stiilivabadusi. Selline eesti maali koondnäitus oli Lätis viimati hoopis ammu — 1926. aastal.

Vahendanud MART TARMAX

* Poleks liigne meenutada, et nimelt 1926. a. näitus Riias oli esimene eesti kunstnike välis- näitus. (Toim.)

...Veidi väsinult ja natuke närviliselt käivad nad mööda tuba: istuvad, tõusevad, vaidlevad, vihastavad, lepidvad ja unistavad, pahandavad ja püüavad põhjendada, hüppavad püsti ja ägestuvad, imevad kokteili, vaikivad, heidavad ette ning pöörduvad, pahanevad ning purskuvad, tõmbuvad kokku, tasanevad, emavad ja hellitavad teineteist — et alata otsast peale... Sest soovid on samad, olukord sama, muud nad ei taha ning midagi rõhub peale. Nad armastavad kodu, teineteist, pole üksteisega ühesugused, ent midagi peibutab neid ning mõrased koguneb jällegi hinge. Sest teistel inimestel on see, teine ja kolmas asi, too vahe- tab vana välja, keegi sai juba ammugi uue ning poemes ostab nüüd teisegi auto!... Elu- standard libiseb eest nagu porganu, mis uue eesli nina on riputatud.

Seepärast ütleski Jack: «Kas nad valdavad jälle raha pärast? Vaesekesed, nad teevad seda ühtelugu. Ometi on nad kenad inimesed...» Ei, mitte et nad oleksid hingeta, kuid mõlemal on oma siht, konkreetne unistus, elustandardi uus läikiv pulk, mida nad kätte ei saa ja mis viib nad stressi. Jenny ihaldab kasvuhoonet ja Richard — muruni- dumasinat. (Kõigil on need ole- mas!) Sest kõigil on need ole- mas, mõnel isegi kaks ja raha on kõige mõtt. Nagu Jenny üt- leb: sest «raha on õiguse mõõt- ning inimese väärtuse mõõdu- puu...». Nad ei taha ju paljut, elada kui teised, ja ometi ihal- davad paljut. Siiski ei suuda seda ning näguvad päevast päeva. Panevad seda teineteisele pa- haks, panevad saatusele pahaks, või ei pane kellelegi pahaks, lihtsalt nad tahavad asju ning naaklevad päevast päeva. Väsi- nult ja närviliselt tõmbavad suit- su, käivad mööda tuba: istuvad, tõusevad, vaidlevad, kallistavad ja unistavad asiadest, pahane- vad, lepidvad ja lähevad uuesti põlema...

Lembit Petersoni lavastatud E. Albee' «Kõik aias» «Ugalas» on üpris spetsiifiline ameerika draama. Käivad ju avaliku prostitutsiooni paised kapita- lismi tunnuste hulka. Nii ka näidendi aluseks olev tegelik lugu korralikest pereemadest, kes oma ihu müütades pere- le külmalt lisa teenisid. Kuid nagu seadest selgub, on see vaid väline probleem. Sis- seesmine sõlm, mille lavasta- ja on täpselt tabanud, seisneb pigem inimeste üldises kõlbe- lises mandumises. Lagunemi- ses, kus elud eetiliste ideaali- de puudumise tõttu raha raba- misel kokku kukuvad. Selles ahtras ja ahnes hoiakus, raha vaimus. *Establishment*'is, mis hea ja kurja piirid põrmu pü- hib, mõõtes õne üksnes as- jade hulga. Just sealt algab kaos ja muremine. Ja sellelt pinnalt, nagu L. Peterson ta koos näitlejatega esitab, pais- tab näidend peene sotsiaal- peühholoogilise draamana.

Kuigi on võimalus, ei rõhu Leila Säälik Jenny osas ning

Aarne Üksküla Richardina mitte ainult rahapuudusest tingitud stressile. Ka mitte mehe ja naise vaheliste ürgalgete fataalsele võitlusele à la Strindberg. (Nagu me nägime mõned aastad taga- si A. Sapiro suurepäraselt sead- tud etendusest «Kes kardab Vir- ginia Woolfi?», on ka see teema E. Albee'le omane.) Tegelaste ela- mused ja loo sündmused näita- vad keerduvate suhete haralist kompleksi, roimaga lõppevat ummikut, mille asjadejaht käivi- tab.

...Nad ägestuvad, solvuvad, tõstavad häält ja paiskuvad pahaselt eemale. Täiel häälel karjuvad nad teineteise peale: «Võiksid selle kord endale meelde jätta!» ning «Ei!», pa- kuvad siis teed või kokteili; tõmbuvad teineteise juurde, räägivad hellalt ja pörkavad

oleks juba ammu võinud «tüd- rukutega amelda»... Ja L. Sääliku Jenny on liiga kaua elanud asjade umbsses hullu- ses, et oma uut teenimisviisi šokeerivaks pidada. Paradok- saalselt on temas isegi midagi väärikat, küpsel ja emalikk, kui ta Richardile rahulikult seletab: «Ära tule mulle sel- lest «kuidas» rääkima! Perry ja tema kinnisvaradega hangel- damine? Kümme tuhat võtab ta sinne raudteeäärse aakrise maatüki eest ega kõssagi õn- netuile ostjalollidele, et kana- lisatsiooni pole ega tulegi? Ja Gilbert oma peene moekirjas- tusega? Kui palju raha ta rais- kab igasugu pahna reklaami- miseks? /— — / Ja sina seal

ning eetilised probleemid neid ei piina. Sõbrad. Parimad sõ- brad. Ühiskonna mikrokliima, mil- le järgi Jenny ja Richard end seavad. Ning trahterite kõrgema taseme loomulikkus, kus kesta- de hilgus valgustab kõikehõlma- vat äri. Nad ei jähmata, kui kõik nende naised ostetavateks osu- tuvad. Nad ainult naeravad osa- vust. Millega üksteise eest oma tulusid on varjatud. Tappev loo- mulikkus, mis lõpus Jacki ta- pabki...

Kolmas vaatus jääb pingelt ja korrapäraselt esimestele alla (vähemalt oli see nii 8. veebu- ruari etendusel), kuid ka see on huvitav. Varem sõlmitud konflikt näiva heaolu ning selle rabeuse vahel leiab siin- sete karakterite kaudu laia- formaadilise tõestuse. A. Rai- mo Gilbertina meenutab kõrg- ilmaga kohanenud labast tra- gunit. R. Malmsten Chuckina — alpi ja arga administraatorit. A. Oks Perryina kõhvikute elumeest, ja nende naised nukukesi, kellele midagi muud neale kvaliteetse kvantiteedi korda ei lähe. Z. Mellov Louise'ina teeb kasvuaas Rogerile automaatselt silma: too on ju kena värske poiss... Nii oleks etendus viimane osa hästi õnnestunud, kui mitte V. Vaga kupeldaja Toothe'i rollis mängumootor veidi aeglaseks ning V. Uibo Jackina natuke pindseks ei jääks.

Sest just nendest oleneb nüüd skandaalide pinged ja lõ- pu plahvatus. Eriti just vintis Jackist, kes dramaturgiliselt kogu seltskonna ametlikku kokkukuuluvust mitte ainult ei tuvasta, vaid ka ainukesena näidendis — olgugi veiderda- des — rikkusest ahastusega räägib. Kirjanduslikult tüübilt meenutab ta E. O'Neilli läbi- põlenud elutarku kangelasit, kes ohtral käel estraadlikke vaimukusi pilluvad, ent sisi- mas draamat ja konflikti kan- navad. Praegu piirdub V. Uibo välise pärlendusega, andes edasi ühe poole tuumast ning puudutamata üldiste pingete päästikut. Suure osa pingest annab edasi nooruke Erik Moldov Rogeri osas — dra- maatilise tunnetuse poolest tubli debüüt! — kes kraadi- klaasina reageerib vanemate- vahelistele aurudele. Kuid kulminatsiooniks on Rogeri osa liiga väike. Nii mõjub lõ- pu roim, Jacki ühine tapmine. finaalis küll loogiliselt, ent kahjuks mitte vapustavalt.

Kuid selletagi on head pal- ju: peaosaliste peen mäng («Ugala» suhtes on saavutus just L. Sääliku uue kvalitee- dini jõudmine: üle hulga aja saab ta lahti oma närvilisest kilast, muutudes kohati väga viluvaks); ilmekad karakterid; rafineeritud kujundus (I. Agu- rilt); ning muudugi — tark seade. See kaugele kujutluste kohutav lähedus. Realism.

PAUL PII

TEATRIKUU

(Algus 1. lk.)

lavastust: F. Abramovi «Ko- du», A. Kuprini «Härrased ohvitserid» ja E. Hemingway «Fiesta». Nagu ikka, on ka tä- navune teatrikuu rikas meie oma teatrite esietenduste poo- lest.

Teatrikuul viib Teatri- ja Muusikamuseumi läbi teadus-liku konverentsi «Teater ja kool», Eesti NSV Teatriühing korraldab kutsekoolidele es- teetikaolümpiaadi «Ugala» la- vastuse «Maa ja päikese ni- mel» alusel. Jätkatakse teat- riteemaliste kirjandite võist- luse traditsiooni. Märtsikuu viimasel kümnendil toimub dekaad «Teater ja lapsed».

Sefluspartneritega on teat- rid planeerinud rohkesti üri- tust, eriti sisukalt TRA Draa- mateater Rapla rajooniga, RAT «Vanemuine» Jõgeva ra- jooniga ning Rakvere Teater Rakvere ja Kohtla-Järve ra- jooniga. RAT «Vanemuine» pühendab teatrikuu teatrikü- lastajate konverentsi maarah- va teatriskeemise probleemi- dele.

Soovime XX teatrikuule, mis toimub deviisi all «Nõu- kogude rahvaste vennalikus peres», head kordaminekut!

Rahvalike laulude võistlus

Rahva lauluvara rikastamiseks uute nõukogulike lauludega kuu- lutavad Eesti Raadio, kalurikol- hoos «Lääne Kalur» ja Pärnu ra- jooni Audru põllumajandusre- gioon välja rahvalike laulude võistluse «Mehed, meri ja maa», mille temaatika on seotud mere ja kalurieluga, maa ja põllu- mehetööga.

Võistlusele esitavad laulud ei tohi olla varem ette kantud ega avaldatud. Varem avaldatud lau- luteksti ei premeerita.

Laulud tuleb saata klaverisaat- tega või partituuridega rahvaliku koosseisuga ansambli (klarnet, saksofon, trompet (ad. lib.), akor- dion), kitarr, bass, trummid, orel/klaver): mereteemalist lau- lud hiljemalt 10. märts, maatee- malist laulud hiljemalt 10. au- gustiks k. a. aadressil: Eesti Raadio, Tallinn 200 100, Lomonos- sovi 21, märkusõnaga «Mehed, meri ja maa» varustatud kinni- ses ümbrikus autorite nime ja aadressiga. Soovitat on lisada ettepanek, kes võiks laulu esi- tada.

Zürri (esimees on Eesti Raadio muusikasaadete peatoimetaja K. Randalu) teeb otsuse teatavaks mereteemalist laulude osas ka- lurite päeval, 10. juulil ja maa- teemalist laulude osas põllu- majandustöötajate päeval, 9. ok- toobril 1983. a.

Ette on nähtud preemiad: I preemia — muusika eest 300 rubl., tekst 150 rubl.; II preemia — muusika 200 rubl., tekst 100 rubl.; III preemia — muusika 150 rubl., tekst 75 rubl.

KES AIAS

EDVARD ALBEE' NÄIDEND «UGALAS»

Jenny (Leila Säälik) ja Richard (Aarne Üksküla).

tagasi; nad nõuavad ning nu- risevad. Kuid ometi mitte pä- riselt, mitte lõplikult. Sest nad on seda teinud päevast päeva, on tüdinud ja tüpi- nud, kuid siiski hoiavad teineteist. Sest nende ideaalid on ahtad ja ringid rumalad, ent nad pole pahelised. Sest neil on hinges praod, kuid nad veel armastavad teine- teist.

Kui lavastuse esimest vaa- tust peidetud pingete ning pi- detu puselusega võiks tingli- kult nimetada pealkirjaga «Prostitutsiooni lävel», siis teise tiitliks sobiks «Avasta- mise šokk». Atmosfäär on eel- misega sarnane, ent juurde tuleb veel kohanemise kujut- sus. Richard A. Üksküla esi- tuses on liiga nõrk, et Jennys lõbunaist avastades teda mine- ma ajada. Ta on nõrk töö- list skandaali tegema. Liiga sügavale on nende meelde sõ- binud lood lõtvadest komme- test. Richard ise räägib neid. («Einoh, hulleml kui libu; lausa fanaatik, igal pool, kus aga sai, olegute ajal tühjades tubades; sõna tõsiselt mõttes imes sust üdi välja...» mee- nutab ta ühte säärast naist oma nooruspõlvest.) Loomulik on talle seegi, et nende poeg, neljateistkümnendaastane Roger,

oma keemialaboratooriumis? Kõik need valitsuse tellimu- sed? Kas mitte bakterioloogi- liste pommikeste valmistami- seks?»

Väga kummaline on seejuu- res Richardi (A. Üksküla) ning Jenny (L. Sääliku) vaheline soojus ning isegi — armastus. Nad küll torgivad teineteist ning irduvad ihaluise, kuid määratud raha allika avasta- mine ei tõuka Richardit nai- sest mitte täielikult eemale. Ta läheb oma nurka ning mõir- gab seal, ent mõtleb ta pea- le... Ning naine oma ametis ei lähe kordagi küüniliseks ega kõrgiks. Vastupidi, tal on valus, kui mees ta kingitusi vastu ei võta, ning ta hääles kõlab tõeline solvumus, kui Richard teda lipakaks hüüab. Nad mõlemad ihaldavad palju ning mõlemad pole ka puh- tad: kokku pörkavad üksnes avaliku lubatavuse moodud. Seejuures on nad inimlikud ja algselt head. Just nende väa- rastunud loomulikkus on õud- ne. Ent kindlasti reaalne.

Külalised lõugavad naerda ning šampanja särab kandikuil nagu rahuldumuse nende nägudel. Naised kokeerivad ja mehed räägivad rahast: nad võivadki uhkeldada, sest jõukust on küll

MÄRKMEID PRESSIKONVERENTSILT

näidissovhoosis ja mitmel pool mujal. Jõgeva-maile viiakse mitmed teatrilased näitused: «Kaarel Karm» (Jõgeva sordi- aretusjaamas), «Salme Reek» (Jõgeva kultuurimajas), «Karl Ots 100» (Palamuse kultuuri- majas) ja «Lis Lindau» (Põlt- samaa kultuurimajas). Üheks keskmaks ülerajooniliseks ürituseks on teatrikülastajate konverents 25. märtsil Jõgeva kultuurimajas. Selles osalevad kõigi teatrite esindajad ning teatrituuvilistel on võimalik saada vastuseid meie teatrielu puudutavatele küsimustele. Kavas on ka teatritesindajate kohtumine rajooni juhtidega.

Teatrikuu ei piirdu muudugi ühe rajooniga, vaid see püüab teatrimaailma haarata inime- si üle Eestimaa. Kõigi teatrite plaanid sisaldavad kohtumisi asutustes, ettevõtetes, koolides. Korraldatakse traditsiooniks saanud teatripäevi, teatritee- maliste kirjandite võistlusi ning viktoriine. Viljandis toi- mub kutsekoolide teatripäev,

Tartus teatrikülastajate kon- verents jne.

Teatrite panus väljendub eelkõige valmivates esieten- dustes. RAT «Estonias» on 13. märtsil Eesti NSV teenelise kunstniku Jüta Lehist loominguõhtu. «Vanemuises» on kaks esietendust: 5. märtsil Evald Hermaküla lavastuses J. Kunderi «Kroonu onu» ning 31. märtsil Kaarel Irdi lavas- tuses Heino Kiige «Pensionie- elik». TRA Draamateatrit valmib 15. märtsil Raivo Tras- si lavastuses V. Rasputini draama «Ela ja mäleta». Ees- ti NSV Riiklikus Vene Draa- mateatris on 10. märtsil F. So- logubi «Väikese saatana» esi- etendus. Nukuteater toob R. Aguri lavastuses 20. märtsil välja R. Pillot' «Meie majas», L. Koidula nim. Pärnu Draa- mateatris tuleb 4. märtsil la- vale O. Horváthi «Lood Viini metsades», mille lavastaja on Ingo Normet. «Ugalas» on kaks esietendust: M. Gorki «Põh- jas» Jaan Toominga lavastu-

ses tuleb rambivalgesse 6. märtsil ning leedu dramatur- gi S. Saltenise «Jason» Veik- ko Jürissoni seades 21. märtsil. Noorsooteater on planeeri- nud 21. märtsile Rudolf Alla- berdi lavastuses Y. Jamiague'i «Härra Hamilcari» esietendu- se. «Vanalinna Studios» esi- etendub 16. märtsil A.-E. Ker- ge lavastuses V. Merežko «Anekdoot». Rahvateatritelt lisandub üheksa esietendust.

Päris kuu lõpul — 28. märtsist 5. aprillini annab Tal- linnas Vene Draamateatri ruu- mides etendusi Leningradi Riiklik Väike Draamateater.

Eesti teatrikunsti tutvusta- mine ulatub ka väljapoole: Moskva Näitlejate Keskmajas on Eesti NSV teenelise kunstniku Helgi Sallo loomin- guõhtu.

Üheks keskmaks ettevõt- miseks on Teatri- ja Muusika- muuseumis korraldatav kon- verents «Teater ja kool», kus meie lasteetenduste problee-

mid võetakse vaatluse alla mitmest aspektist.

Rahvusvahelist teatripäeva, 27. märtsi tähistatakse kõigis teatrites päevakohaste esine- mistega. Saavad teatavaks ka ETÜ traditsioonilised aasta- preemiad 26. märtsil toimub Jõgeva rajooni töötajatele «Va- nemuises» suur teatritall, kus on esinejaid meie vabariigi kõigist teatritest.

ENN KALDA

5. veebruaril esietendus Män- gude Majas Nukuteatrit Anni Kreemi koostatud põimik Ellen Niidu luuletustest ning lugudest «Krõlli ja Krõllita». Lavastu- se on kujundanud teatri pea- kunstnik Rein Lauks. Pildil: Anni Kreem ja Veiko Jürisson Krõlliaga.

MIS ON VALMIS, TEOKSIL, KAVAS?

Lavastaja Ago-Endrik Kerge oli neil päevil RAT «Estonia» saalis režissöörilpuldil taga, pilk pingeliselt jälgimas homme esietenduva B. Smelana «Müü-
dud mõrja» peaproove E. Renteri säravalt kaunis rahvuslikus koloriidis loodud lavamaailmas. Seekordset ülesannet ei pea ta lihtsaks.
«Teost on ikka loetud koomiliseks ooperiks, aga nii palju, kui olen teda varem näha saanud, on ta enamasti mõjunud hirmus igavalt. Kuidas

jõuda selleni, et see laiale publikule huvi pakuks? Et ooper on rahvalikus lopsakas laadis, siis peab ka inimeste kujutamine olema niisuguses vaimus, kus võimenduvad koomilised situatsioonid ning karakterid,» selgitab ta oma taotlust kõige üldisemalt.
Peaproove on ette nähtud kaheksa, rohkem kui tavali-
selt. Aga on seda palju, kui ühte või teist rolli on dubleerimas neli solisti? Ja siit ka muresemine: kas on igalt osa-

laltjalt suudetud kätte saada maksimum? Kuivõrd ta on suutnud tuua iga näitleja loomesse värskest, millega osaleja peab rollile lähenema?
Ago-Endrik Kerge viimase aja tööjõudlus ning tulemuslikkus on olnud lausa imetlusväärne. Alles äsja võisime lugeda «Eesti Telefilmis» õnnestunud videofilmist «Musta katuse all», mis nüüd ka Kesktelevisioonis esitamiseks vastu võetud. Pisut enne seda jõudsid meieni tunnustavad vastukajad telefilmile «Pisuhänd» (üleilaululisele teleekraanil pealkirjaga «Matilde ultimaatum ehk Kes kirjutas «Pisuhänd»»). Praegu on aga salvestamisjärgus juba uus videofilm, mille aluseks E. Vilde «Tabamata ime». Stsenariumi on kirjutanud režissöör ise. Ta mõnigi, et filmilik paralleelmontaaž võimaldab siin huvitavaid kõrvutamisi — Leo Saalep on Eva juures, Lilli kodu ootamas jne. Videofilm on kavandatud kolmeosalisena,

iga osa ligi 45 minutit. Esitamisele tuleb «Tabamata ime» kolmel üksteisele järgneval ööl. Rollide jaotusest ei tee lavastaja saladust: Leo Saalepina näeme Jüri Krjukovit, Lilli Ellerti osas Elle Kulli, Eva Marlandit kehastab Anne Pataver, Laurus on...
Ükskõla, Paula Lauritsa rollis Ülle Kaljuste, kui nimetada paljude tegelaste hulgast olulisemaid. «Tabamata ime» peaks vaatata ette jõudma sügisel. Praegu on käsil interjöörides toimuvate stseenide salvestus, välisvõtetel jäävad kevadesse ja suve hakule. Kuid momentlasi on režissööril käsil veel kolmaski töö — «Vanalinna Studios» on valmimas V. Merežko «Anekdoot», mis tuleb rambivalgusse teatrikuul, 16. märtsil.
Pärast «Sevilla habemeaja» menu oodatakse «Vaimuises» jätku ooperilavastustele. Kevadises tööplaanis ongi W. A. Mozarti «Figaro pulm». Selle esietenduse täht-

ajaks on 24. mai. RAT «Estonia» on kavatsus jätkata koostööd ka ooperilavastuste joonel. Siin on pärast «Savoy balli» head vastuvõttu A.-E. Kergel plaanis Joe Masteroffi, John Kanderi ning Fred Ebbe muusikal «Kabaree», mille töösse võtmiseks teater juba samme astunud. Lavastaja hindab tugevaks muusikali libretolist alust, mis põhineb Christopher Isherwoodi romaanil «Hüvastijätt Berliiniga» (1936), kus näeme inimesi fašistide vägivalda keerises.
«Palju tööd teha on asjade normaalne seis,» arvab Ago-Endrik Kerge. «Võin seda veel praegu endale lubada, sest tantsijana olen saanud väga tugeva füüsilise ettevalmistuse, ent keset kiiret leiam ka, et ikkagi on mõistlik jätta aega puhkuseks ja n-ö enda vaimseks laadimiseks.»

Missugune peaks olema filmikangelane? Küsimus on sihtitud praktikuile, neile, kes täna ja homme määravad selle kangelase piirjooni. Ei maksaks imestada, et mõttevahetus muutub kohe elavaks, kui selles osalejad loobuvad üldist laadi arutlustest ja pööravad oma pilgu meie tänapäev (olgu mitte hetke-) probleemidele.

Olen veendunud, et autor saab oma teost hinnata ainult üheainsa kriteeriumi järgi: ta kas habeneb seda või ei. Häbi võib tal aga olla vaid siis, kui film on tehtud kellelegi meeldimiseks, kui algtõuge pole tulnud enesest, oma hingest, südamest ega süüdest.

Kui sa aga oled olnud siiras, kui usud tehtusse, kui vastutad oma sõnade ja filmi eest, kui oled valmis neid kriitikutega ja vaatajaskonnaga kõige rangema kohtu ees kaitsma, siis pole sul isegi tehtud vigade pärast häbi, sest nood on oma töösse uskuva inimese, kodaniku ja kunstniku vead.

Oma tööle on üldse raske hinnangut anda, ammugi viimasele tööle: oma laps on ikka kõige armsam. Kuid ma olen uskunud ja usun, ka praegu, et meie uus linatöös «Suguselts» on tarvilik. Tegime selle avameelselt, valutades südant kõige selle pärast, mis meid elus ikka veel segab. Teame, et meie film ärritab, koguni tülustab nii mõndki inimest. Kuid olen siiski veendunud: peame kõnelema sellest, et Lääne massikultuur ei sobi kokku meie vaimsete juurtega. Peaksime taipama: järgime tihti toda kärelikast ja tühja kultuuri, uskudes, et loome midagi omapärast. Kuid tegelikult kõnnime võõrastes jalgades.

Inimene ja tema maa suudavad teineteist soojendada üksnes siis, kui inimene ei ja hi lõputult maiseid väimutöid, vaid tegeleb pideva muusitööga, otsib vastust küsimusele: «Miks ma elan? Milles seisneb mu elu? Kuidas saan oma elu rakendada meie teeristusse selle mõiste kõige laiemas tähenduses?»

Tundsi kohustust ja vähemalt püüdsime aidata vaatajalt seisatada, kuulutada, heita tagasi pilk oma elule. Ja ilma tõise sõnumita me vaatamat ei peata. Enamgi, kaotame tema austuse — ja mis eriti tähtis — usalduse meie vastu. Muide, kinokülastaja ei tunne tihtipeale filmi iseenast ära. Egas asjata öelda kõige üldloomuliku ja uskumatu kohta: «Just nagu kinol!»

Konflikt hea ja veel parema vahel, olematud suhted ja iseloomud, ennenägematud interjöörid, kostüümid, mida poest ei saa, — see kõik peletab vaataja usalduse meie filmitoodangu vastu. Püüame vaatajate ja läheme kõige kergemat teed, väites: kassatükk on rahvatükk, aga rahvatükk on hulkadele — seega de-

mokraatlik. Ja pikapeale hakkaks isegi nagu kõhe seda seisukohta arvustada.

V. I. Lenin on nimetanud kinematograafiat kunstiks. Kunst aga eeldab kunstipära. Kuid just kunstipära jätab me tihti arvesse võtmata. Filmilavastaja ametile on kahjuks palju varju heitnud inimesed, kel on tavaks spekulereida tõsiste ja tähtsate teemadega. Ja seda hoolimata tõsiasi, et lavastajate hulgas on palju oma ala tõelisi meistreid.

Minul, kes ma olen võib-olla liiga naiivne, tekib säärase küsimus: miks asjadega spekulereidajad karistatakse, teema aktuaalsusega spekulereidajad aga mitte? Tähtsate ühiskondliku teemaga, kuid andetult, halvasti ja oskamatult tehtud film toob rohkem kahju kui kasu. Ja film jõuab linale just seepärast, et tähtis on vaid teema.

Nii mõnigi režissöör on juba algusest peale täiesti kindel: peasi on järgida mängureegleid, siis on kõik korras. Kas mitte sellest ei algagi üldine keskpärasuse tendents, millest nii täpselt ja õiglaselt on ajalehes kirjutanud M. Uljanov? Tahaksin veel lisada: kunstikriteeriumide keskpärasamine viib kollektive kriteeriumide hahitumisele, viib professionaalsuse kadumisele.

Kõlbelisus ja kutsepädevus. Paradoks küll, kuid ainult pealiskaudsel vaatamisel.

Meie filmikunsti probleemide (nii loominguliste kui ka paljude tootmisalaste) ring sulgub lõppkokkuvõttes lavastaja kompetentsuse tasandil.

Ma ei tea, missugune saab olema ühe või teise filmi kangelane, kuid tean kindlasti, et tema suurus vastab filmi režissööri omale. Näitlejate, kaamerameeste, käsikirjade autorite loominguline saatus oleb sellest, kas nad kohtuvad tõelise lavastajaga. Näitlejate, operaatorite ja isegi stsenaristide ühine hulgaline ja üldiselt stiililine pürgimine lavastajaks on minu arvates häiresignaal. Ühtesid ei rahulda pakutava tase, teistele tundub kõik ühtlasi lihtne ja prestiižikas.

Filmidramaturgia on tõsine kõneaine, mis nõuaks eraldi üksikasjalikku käsitlust. Siiski on minu meelest ilmne, et filmistenaarium ei saa olla iseseisev kunstiteos. Käsikirja on filmi ajend. Stsenarist, kes pretendeerib oma käsikirja iseseisvusele, peaks selle võimaluse korral muundama romaani või novelli ja siis kirjandusteosena avaldama. Seevastu tõeliselt kutsemeis-terlik filmikäsikirja peab olema rangelt orienteeritud ekraanile ja isegi konkreetsele lavastajale. Niisiis: mitte ainult mis, vaid ka kuidas ja kes. Ükski sõna ei suuda asendada režissööri meister-

likkust ega tösta tema mõtteaset. Siit aga saavadki alguse paljude (andekate) stsenaristide vintsutused. Asja tuum on selles, et nad peavad teadlikult kirjutama keskpärase režissööri jaoks, kes parimal juhul on suuteline süüeda edasi andma. Muidugi sünnib nii ka keskpärase käsikiri.

Kui aga andekas stsenarist, kes on suuteline filmis lahus-

tab eneseteostuse rituaali. Parimal juhul — koondtrupp hakkab kaamera ees poseerima, halvimal — näitleja lahkuv võtetlaadist alandatuna ja rusutuna. Vaid väga vähesed lavastajad on võimelised näitlejaga tööd tegema. Ülejäänud ei taha ega püüagi eriti. Ülesanded, mida filmi «autor» näitlejale seab, on mõnikord kutse seisukohalt alandavad. Üks halvimaid võimalusi: näitlejale tehakse ülesandeks demonstreerida oma vilumist. Siit tuleneb töösse suhtumise allakäik.

elukutse ja ka küpsem suhtumine kunstisse ning elusse.

Pole ju mingi saladus, paljudel meist jääb elukogemustest vajaka. (— —)

Tihti aga raiskavad ilmselt viljatud inimesed pidurdamatult rahva raha, pidades peent arvestust: küllap bürokraatlik põhi-kriteerium — harjumuspärane — ikka toimib. Kui tavatune, siis hea, kui ebatavaline — halb. Ometi on juba A. Tšehhov öelnud: «Mis andeks, see uus, mis uus, see andeks.» Mis on lihtsam kui varjumine «ei» taha. Sest keegi pole kunagi veel vastutanud teostamata jäänud andeka mõtte eest.

Meie filmikunsti igas valdkonnas töötab kümneid väarikaid, ausaid, andekaid, oma tööle pühendunud inimesi. Just nemad määravadki selle parima, mille üle me oleme õigusega uhked. Kuid paraku leidub ka vastutus-tundetu filmitegijaid, kelle kollektive moodupüüd on laiali valguvad. Ja nood inimesed ei koha-ta vajaliku vastupanu. Kuidas ma võin tõsiselt ja austusega suhtuda näiteks sellise juhtiva töötaja nõuannetesse, kes esineb käsikirja kaasautorina — olgu ki varjunime all — ja ise võtab koos oma alluvatega osa teose arutamisest? Ja kuidas peavad tundma end alluvad, kel tuleb säärest farssi kaasa teha?

Kahjuks on meil veel liiga palju filme, mis meenutavad üksnes minutisutiga kella: kas kakskümmend minutit läbi või viieteistkümne minuti pärast saab... Ei ole neis autorihoiakut ega kodaniku-tunnet, millela ei saa sündida mingit kunsti, ammugi veel mitte meie konkreetsust nõud-val ajal.

Mina ei tea ja vaevast keegi teinegi teab, kelle nüüdne looming saab kunagi praeguse ajastu sümboliks. Kuid tean kindlalt: praegu vajame otsekohest ning teesklusest vaba juttu, kõnet heast ja kurjast, neist ja sellest, kes ja mis meid takistavad normaalselt elamast. Ja on täiesti päevsel, et neist asjust tuleb rääkida konkreetselt, sellise kire ja sügavusega, mille oleme pärinud klassikaliselt vene kultuurilt. Teist teed pole.

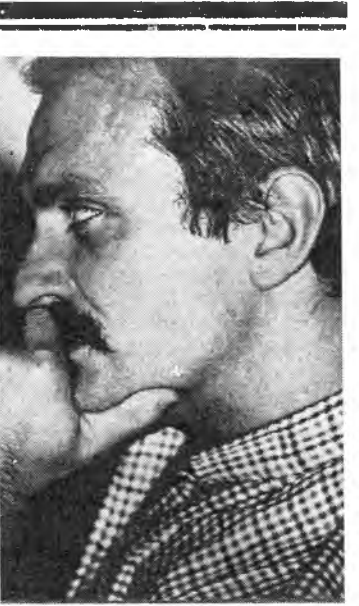
Ainultsi viimasel ajal on meil linastunud esmajärgulisi, meisterlikke filme, mida on ajakirjanduses kiidetud tõelise andekuse ja kõrge parteilise printsiipsuse pärast. Meie filmitaie ootab selline vastustusriks ülesanne, nagu seda on positiivne kangelase loomine. Kuid positiivset kangelast ei saa luua ilma kõrge printsiipsusest ega suure kunstimeisterlikkusest. Ent nii kurb kui see ka pole, halle, põhimõttelagaid linatöös, mis ei vasta vaataja tasemele, on meil paraku palju rohkem.

Kutsealaselt läheme sama teed nende lavastajatega, kelle töös pole ei konkreetset tunnet ega konkreetset sisu — üksnes luuleline udu ja šifreeritud tühjus. Kuid meie kohus on minna teises suunas.

Lühendatult ajalehest «Sovetskaja Kultura» (6. I 1983)

toikind T. VELLISTE

**AUSTADA
TÄHENDAB
USKUDA**
(Kangelane ekraanil)
NIKITA MIHHALKOV

tuma, satub kokku sõna parimas mõttes professionaalse režissööriga, siis ootab meid avastamisrõõm. Paraku on selles juhused harvad.

Nüüd aga nn. näitlejaprobleemist. Kui palju on sellest kirjutatud! Kui palju luhtunud saatusi, kui palju mängimata osi... Mitte ainult ekraanikangelane ei sõltu režissöörist. Lavastaja haardest, tema pädevusest sõltub lõppkokkuvõttes ka tegelast kehastav näitleja.

Filmimisel tuleb näitlejaga tööd teha. Teda peab aitama! Sest ta on ju katsealune. Andestavalt mulle järgmine võrdlus: vastavalt traahibuste katsetamise reeglitele karistatakse dzo-kiit, kes varjab hobe tegelike võimeid ja sõidab false pace'i, kuni sõiduõiguse äravõtmiseni. Treinimise õiguse false pace teise järel — ja kui palju avanemata võimeid... Ning tehakse nagu, et kõik on korras!

Parimal juhul lavastaja ei se- ga näitlejat, halvimal — soori-

Teatrilava võimaldab pidevalt «kutsemassaaži». Ent film? Olen selles küsimuses täielikult ühel meelel. Nõnda Mordjukovaga. Kõik, millest tema räägib, on praktikas palju kordi kinnitust leidnud. Kui juba parimail ja andekamail näitlejal on puudus tõelisest tööst, mis siis veel rääkida algajast. Kas see on pere-mehelik suhtumine andesse? Või tuleks elada põhimõttel: andekaid on külluses, aga me vae-seks jää? Jääme küll! Nii nagu naftat, sütt ja metsa, nii pole ka andekaid lõputult. Neid tuleb hoida.

Mulle tundub, et tuleb muuta režissöörile ettevalmistamise korda. Liiga palju selgelt teisejärgulisi lavastajaid tikub filmikunsti mõõdutundetu taotlustega. Tarvis on kõige rangemaid tõkestusmeetmeid, mis harmooniliselt arvestaksid tööpoolest andekate huve. Näib, et kõrgematele režissööride kursustele vastuvõtu kord ja seal õpetamine soodustab just selle probleemi lahendamist: kursustele tulevad inimesed, kel on juba

TEATRIÜHINGUS

Läti NSV Teatriühingu X kongressis osalesid kunstiteaduste doktor Karin Kask ja ETÜ aseesimees Toomas Ando.

Vene NFSV nukuteatrite festivalil Barnaulis käis meie nukuteatri peanäitejuht Rein Agur.

Teatriühingu kunstnike sektsioon käis Vlijandis vaatamas «Ugala» lavastust «Kõik aias» ja tutvumas «Ugala» maja ning tehnikaga.

«Vanalinna Studios» peanäitejuht Eino Baskin, direktor Jüri Karindi ja lavastaja Roman Baskin olid külalisteks V. Klementi nim. õmblustootmiskoondise teatrilubis «Arlekiini».

ÜLELIIDULINE NÕUKOGUDE MUUSIKA FESTIVAL EESTI NSV-s

4.-II. MÄRTSINI 1983

Trio koosseisus VALDUR ROOTS (klaver), JURI GERRETZ (viulil), TOOMAS VELMET (tsello) esines 2.-14. veebr. Uurali mitmete linnade filharmooniasaalides, muusikakoolides, isegi tehastes — Slobodskois, Kirovis, Permisi, Sverdlovskis, Tšeljabinskis ja Kurganis. Kokku anti kümme kontserti, kavades klaveritriod — Beethoveni F-duur op. 1, Brahmsi C-duur op. 87, Sostakovitši op. 67, Jaan Räätsa Trio nr. 2 ning Boris Parsadanjani Sonata viiulile ja tsellole.

RAT «Estonia» solist HENDRIK KRUMM koos kontsertmeister FRIEDA BERNSTEINIGA esines 29. jaanuaril Moskvas Tšaikovski-nimelises kontserdisaalis sooloõhtuga. Kava esimene pool koosnes hispaania XVI-XIX sajandi klassikast, teises pooles kolisid M. Saare «Mis see oli» ja «Neiule» ning E. Tubina «Punane õunapuueis» ja «Tulease», lõpuks laulis ta Bellini ja Bizet teoseid.

Sama kava esitasid H. Krumm ja F. Bernstein 5. veebruaril Kievis Lössenko-nimelise Filharmoonia saalis.

15. veebruaril toimunud Kultuuriministeeriumi kolleegiumi koosolekut juhatas minister Johannes Lott.

Arutusel oli Eesti NSV Riikliku Filharmoonia töö estraadikunsti osa tugevdamisel loõtjate ja noorsoo poliitilisel ning esteetiliselt kasvatamisel. Arutelul märgiti, et Eesti NSV Riiklik Filharmoonia on estraadikunsti arendamisel ära teinud suure töö, on paranenud ansamblite repertuaar ja professionaalne tase. Selle tulemusena on suurenenud meie levimuskaansamblite autoriteet ja populaarsus nii Eesti NSV-s kui ka vennasvabariikides. Kasvanud on kontsertide arv ja külastatavus. 1979. a. anti 1136 estraadikontserti 852 200 külastajale, 1982. a. 1934 kontserti 1 145 000 pealtvaatajale. Estraadikunsti laialdane mõju töötajate ja noorsoo hulgas tingib vajaduse pöörata sellele kunstile erilist tähelepanu.

Sõnavõtjad J. Rääts, A. Raa, I. Moss ja J. Lott rõhutasid eriti neid kõrgendatud nõudeid, mida tänapäev seab kunstitöötajate ette. Peeti vajalikuks tunduvalt parandada maainimeste teenindamist. Juhtiti tähelepanu levimuska kritika puudumisele meie ajakirjanduses. Tihendamist vajavad Eesti NSV Riikliku Filharmoonia ja linnade/rajoonide kultuuriosakondade sidemed. Sooviti, et vennasrahvaste muusikateosed ei oleks ainult ansambli jooksvas repertuaaris, vaid et neid ka kontsertidel ette kantaks.

Kolleegium võttis nimetatud küsimuses vastu asjakohase otsuse. Kuulati ära ka Teatrite Valitsuse juhataja kohusetähta V. Saldre teave XX vabariikliku teatrikuu ettevalmistamisest.

Kolleegium kinnitas ka ajakirja «Teater. Muusika. Kino» 1983. a. temaatilise plaani.

Meie külalistest, keda festivali peetavad Eestisse tühade ringis toovad, on enamik interpreetideid. Kolme kollektiivi — Moskva Kammerkoori V. Minini juhatusel, Leningradi varajase ja nüüdismuusika orkestrit E. Serovi juhatusel ning meie RAM-i — võib nimetada selle noore festivali raudvaks, sest esinud on ka kahel eelmisel festivalil Usbekistanis ja Gruusias. Moskva Kammerkoor, kes kümme aastat tagasi oma esimese kontserdi andis, on end vene koorikultuuri tippu laulnud ning seda esindades pool maailma läbi sõitnud, mõned korrad meiega vabariiki jõudes. Leningradi kammerorkestri organisatsioon oma aja tuntumaid dirigente N. Rabinovitši. Tema iärglaseks saanud E. Serov on kollektiivi mainet kõrgel hoidnud. Nõukogude muusika aktiivse interpreetijana on Leningradi vana- ja nüüdismuusika orkester teretunud kõikjal, nii on nad meilgi J. Räätsa ja L. Sumera teoseid esitanud.

Kuna 10. märtsil Tallinnas toimuv NSVL Heliloojate Liidu juhatus pleenim käsitleb koorimuusika probleeme, on 23 süvamuusikakontserdist liigi pooled selles žanris, meie kollektiivide kõrval laulmas 11 külaliskoori. Valdav osa neist on meie ammused tuttavad, nagu vene vanim M. Glinka nimeline Leningradi Riiklik Akadeemiline Koorikappell V. Tšernušenko juhatusel, või Baltimaade esikohas, eesti kammerkooride tugevamaid ri-

vaale «Ave Sol» eesotsas I. Kokarsiga, või kauge Usbekimaa Televisiooni ja Raadio segakoor, kes koos oma rajaja ja peadirigendi B. Umedžanoviga ka meie juubelilaulupeost osa võttis.

Tunneme ka Moskva Riikliku Konservatooriumi tudengite segakoori nende teeneka dirigendi B. Tevliniga, ka eelmisel hooajal meid külastanud T. Kalnišši nimelist Läti Televisiooni ja Raadio segakoori E. Račevskise juhatusel, Moskva lastekoori «Vesna» dirigent A. Ponomarjov, V. Poljanski koor on varem meil käinud taidluskollektiivina. Juba kolm aastat esinetakse NSV Liidu Kultuuriministeeriumi Riikliku Kammerkoorina, põhitöoks uudisloomingu plaadistamine, aga ka aktiivne kontserditegevus. Novosibirski kammerkoor B. Pevzneri juhatusel sai samuti tuntuks taidluskollektiivina, kõrge tase lubas mitmeid kontserte anda koostöös V. Minini kooriga. Mullu said Novosibirski lauljad teenitult professionaalse kollektiivi staatuse, nende esinemisest loodetakse sündivat üks festivali suurhetki.

Esmakordselt sõidab Tallinna Armeenia Televisiooni ja Raadio kammerkoor. Sellesse mullu loodud kollektiivi paneb juba uskuma nende kunstiline juht — Armeenia NSV teenekamaid muusikuid, NSV Liidu rahvakunstnik helilooja E. Oganjan. Ja muidugi on festivalil esindatud meie vabariigi koorikollektiivide paremik, juba nimetatud RAM-i

kõrval veel Filharmoonia kammerkoor T. Kaljuste juhatusel, Eesti Televisiooni ja Raadio segakoor, teenekas lastekoor «Ellerhein» eesotsas H. Kaljustega ning ühisel kontserdil üheksa taidluskoori.

Sümfoonia- ja kammerkontserdid ilmestavad oluliselt festivali nägu. Siingi osaleb palju külalisi, kellest samuti suur osa meie muusikahuvilistele tuntud, kellega taaskohtumine oodatud. Ei vaja ju tutvustamist viuldajad I. Botškova ja I. Oistrakh, metsasarvemängija V. Bujanovski, lauljad M. Krigena, G. Kaukaite, S. Leiferkuss jt. Ka kaks kolmest keelpillikvartetist, keda festivalile ootame, on meie korduvalt muusikarõõmu kinkinud. Nii Vilniuse Riiklik Kvartett kui ka Gruusia NSV Riiklik Kvartett on rahvusvaheliste konkursside laureaadid ja pälvinud koduvabariigi riikliku preemia. Mõlemad kvartetid on meie maa interpretatsioonikunstile kuulsust toonud edukate esinemistega kümnestes välisriikides. Esimesed vastukaid ajakirjanduses lubavad head loota ka noorelt Jerevani Konservatooriumi kvartetilt, kes festivalipäevil esmakordselt meie publiku ette astub.

Meie koduvabariigi interpreetidest võtavad festivalist osa K. Randalu ja J. Tamme nim. Puhipillikvintett.

Kaks sümfooniakontserti annab meie ERSO, dirigendibuldis P. Lilje ja külalisena Doni-äärse Rostovi sümfooniakoori peadirigent, Vene

NFSV teeneline kunstitegelane S. Kogan. Festivali avab aga Nõukogudema noorim, ent juba üks tuntumaid orkestreid: NSV Liidu Kultuuriministeeriumi Riiklik Sümfooniakoor. Ainsa tegevusaasta jooksul on kollektiiv endale kindlustanud kõrge maine, milles suur osa muidugi kunstilisel juhil ja peadirigendil, G. Roždestvenskil. Orkestri Tallinnakontserte juhatab aga NSV Liidu Suure Teatri dirigent, samuti meil tuntud Kasahhi NSV rahvakunstnik F. Mansurov.

Neil festivalidel on kindel koht ka levimusikal, nõukogude laulul. Seekord saame osa O. Feltsmani ja J. Frenkeli autoriõhtutest, kuuleme A. Badheni juhataja Leningradi kontsertorkestri ees laulmas paljusid tuntud soliste, nagu L. Sentšina, H. Lääts, A. Vorosilo ja nimekaid laululoojaid endid: A. Pahmutovat, A. Babadžanjani, G. Podelskit jt. Sooloõhtud on plaanis lauljail V. Tolkunoval ja E. Hillil.

Niisiis, kuulamisvärset (kokku 48 kontserdil) jagub igale maitsele, jätkugu vaid tahtmist sellest küllusest, osa saada. Võimalusi on, sest festivalikontserdid jõuavad ka Tartusse, Pärnusse, Narva, Jõhvi, Haapsallu, Jõgevale, Türi, Paldiskisse ja Rägavere mõisa.

Festivalikava tutvustame «Sirbi ja Vasara» järgmises numbris.

TIINA MATIŠEN

KONTSERDISAALIS

Moskva Konservatooriumi üliõpilase **Viktoria Mullova** sooloõhtu Raekoja saalis kinnitas järjekordselt, et interpreetide vormimine kiireneb, küpsusele lähenetakse üha nooremalt. Olles õppimisega alles teisel kolmandikul (arvestades ka aspirantuuri) tuleb V. Mullova kõrgtasemel toime nii paganiliku virtuooslikkusega kui ka nüüdisaja tõsisema tehnilise raskuskategooriaga, peale viuldajate meelisrepertuaari tõlgitsustavade ka viiuliliteratuuri süva probleemidega. N. Paganini «Campanella» (finaal kontserdist h-moll) sädelev lummut polnud V. Mullova puhul enam uudiseks — poolteist kuud tagasi plaksutasime vaimustusega D-duurse kontserdi tulevärgilisele esitusele. Loomupärane sõrmevõlu ja tohtu nõudlikkus enese suhtes väljastab tema mängus vähimagi ebatäpsuse.

B. Bartoki soolosaati peetakse õigustatult üheks viiuli-

mängu keerukustipuks. Autori niigi komplitseeritud helidesüsteemile ja piiratud mitmekesisele rütmikale lisanduvad puhtalt spetsiifilised raskused polüfoonilise koe tõepärasel edastamisel, kõikvõimalike mitmehäälsuste ja akordide kõlalise täiuse saavutamisel. Väide, et V. Mullova tuli kõigea hiljavalto toime, jääb ebatäpseks — loetletud raskusi tege- likult tema jaoks lihtsalt ei eksisteerinud! Läbi sügavalt intellektuaalse muusika avaldas kunstnik end nii loomuliku- kult, nagu oluks tegu lihtsaima faktuuriga. Läbinisti aus tekst ja vääramatu kontsentratsioon väärivad suurimat lugupidamist.

L. van Beethoveni esimene ja J. Brahmsi kolmas sonaat kannatasid mõneti asenduspartneri iseseisvusest saatja- rolli taandunud mängulaadi läbi. Õnneks ei vähendanud see oluliselt V. Mullova aktiiv- set muusikas olemist, mõtte- eksust, tõlgitsuse kontrasti-

rohkest ning tooni sügavat pehmust.

Meie uuest kvartetist koosseis **Mati Kärmas, Elar Kuiv, Andrus Järvi** ja **Teet Järvi** teatakse esialgu vähe, kuid üksikud esinemised on jõudnud kujundada neile hea maine, mida eretab teade peat- sest jõukatsumisest Gorkis. Kuivõrd hädavajalik on pühendumine vaid ühele tegevusele, näiteks 2. veebruaril kont- sert: igapäevasest orkestritööst vabastatud muusikutest kiirgas meie ansambli puhul harva kogetud värskest, enesekind- lust ja keskendumisvalmidust.

Tegu on ilmselt õnnestunud valikuga: M. Kärmas heade ansamblisti- ja elukogemuste- ga liitub E. Kuiva vilgas pilli- mänguoskus ja energilisus, A. Järvi tõsine suhtumine esitus- probleemidesse ning T. Järvi tugev tehniline tase, erandlik tooniolu. Nende paljuski erine- vate kunstnikunatuuri ühte- sulatamiseks on tehtud tubli töö: ansambel kõlab monoliit- selt ja nüanseeritult, koos- mäng jätab vähe soovida, kõi- ge meeldivam on aga tunne- tuslik kompaktsus — justkui oleks juba aastaid kokku kuu- lutud.

Kavast väärib enam esile tõstmist küllap A. Borodini 2. kvarteti väljapeetud lüürika ja plastiliselt voollitud meloodika. Ehk annaks veel enam ühitada «Nokturni» kahe teema tem- posid, säilitamaks lõpuni mõ- lema erinev karakter. Targalt avati D. Sostakovitši 8 kvar- teti n.-ö. autobiograafiline pal- jutahulisus, kõik need valuli- sed, raevukad ja ülevad tee- mad varasematest teostest. Valdavalt noorte muusikute puhul isegi üllatas valmisolek nii tõsiseks kõneluseks publi- kuga.

Mozarti kvarteti KV 589 ümber kooti imelist, õhkõrna kõlapitsi, mille haprust ei jõudnud ära imetleda. Paraku aga segas teose kiireid osi mõ- nuga vastu võtmast rütmiline (mitte koosmängul!) hägu- sus. Tulenes see justkui rut- tavast rabeusest, mis ei jät- nud mahti fraaside loomuliku- le artikuleerimisele, muusika- liste mõtete lõpuni väljaütle- misele.

Nii perspektiivse ansambli puhul näivad täiesti asjakoha- sed muidu ehk liialt ülespuhu- tud sõnad: tuult tiibadesse ja suuri loomingulisi saavutus!

INES RANNAP

RÕÕMSA ESJETENDUSE OOTEL

Mikk-Krulli, Marta Rungi, Olga Lunde, Aino Külvandi, Ma- renkad, Alfred Sälliku, Karl Otsa, Martin Tarase, Viktor Gurjevi ja Heino Otto Jenikud; Benno Hanseni, Aaro Pärna Kecalid; Aarne Viisimaa, Enno Eesmaa ja Paul Mägi Vašekid ning Praha Rahvusopera re- žissööri Ferdinand Pujmani lavastus (1937).

«Müüdüd mõrsja» uuslavas- tuse toob välja dirigent Pee- ter Lilje. Oma rõõmsat muu- sikateatrit rajab selle ooperi- ga edasi režissöör Ago-Endrik Kerge, tšehhi rahvuslikel moti- videl kujundus on Eldor Renteril.

Homme, 26. veebruaril esi- etendub «Estonia» teatris Bed- rich Smetana «Müüdüd mõrs- ja».

Oma rahva ärkamisajal ela- nud Smetana oli esimene selle maa helilooja, kelle loomingut tunnustas kogu maailm. Kuid enne teda olid tšehhi muusika- muusikud ja nende traditsioo- nid eksisteerinud sajandeid. Heliloojatena, pillimeestena, pillimeistritena, pedagoogidena harisid tšehhid usinalt Euroo- pa muusikaada, olid orkest- ri- ja vormitundmise meistrid, kuid ei unustanud sealjuures oma loomingus, et nad on tšehhid. Ning Smetanagi oli

üks lüli tšehhi muusika pikas arengus. Pannes «Müüdüd mõrsjas» paika rahvusliku ka- rakteri, oli ta samal ajal nii tegelaskujude loomisel, orkest- reerimisel ja ansambli kuu- jundamisel mitte üksnes vai- mukas, vaid ka säravalt pro- fessionaalne. Ja nii ongi «Müüdüd mõrsja», see lihtne külatükk, ooperiklassika vara- mus ja nõuab esitajateks väärt muusikuid.

«Estonias» on «Müüdüd mõrsjat» lavastatud varem kolmel korral — aastail 1924, 1937 ja 1950. Neid aegu jäävad meenutama Reinhold Kulli ja Vallo Järvi dirigenditööd; Olga

Üleile õhtul sai «Estonia» kontserdisaalis teoks väike ime: aeg nagu pöörduraks neli aastakümnet tagasi. Laulu- röömust ning ühistundest pakatavad mundris mehed võisid küll tavalisest tublisti eakamadki olla, ent nüüd olid nad jälle päris noored — nagu kunagi... Tallinna sõjaveteranide meeskoor tähistas dirigendi ja muusikapedagoogi prof. Artur Vahteri 70. sünnipäeva.

● Mis tõi Virumaa külasepa poja muusika juurde? Tunustustähtsust — karjapõis professoriks!

Kui poleks niisugustesse tingimustesse sattunud, ehk polekski muusika poole teele asunud. Rakvere Õpetajate Seminaris, kus õppisin aastatel 1932–1938, olid kohustuslikud klaver ja veel üks valikpill, milleks minule sai viiul; ju ilmselgelt ajapikku ka muusikalised eeldused. Varsti mängisin kooli sümfooniaorkestris I viiulit. Konservatooriumi mõttesin alguses tulla viiuliga. Seminari läksin, sest seal polnud õppemaksu, aga meid oli peres seitse. Muusikaalsed olid vist kõik, eesotsas lõõtsapillimängijast isaga.

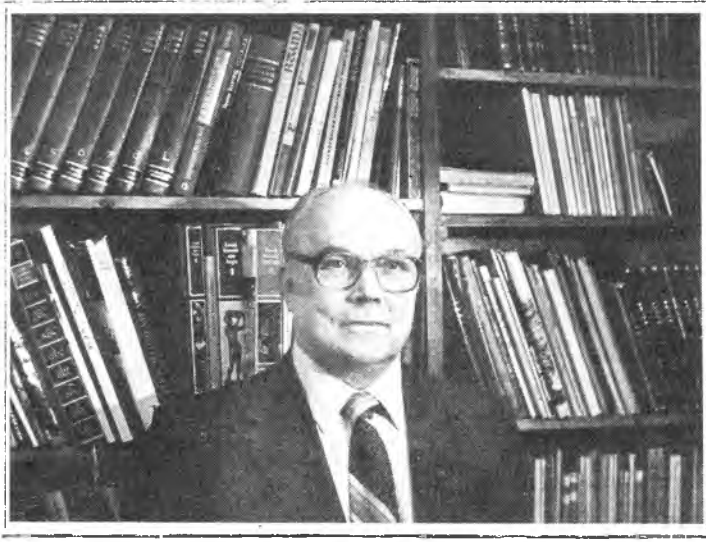
Kui tuli päris korralik hüäl, hakkasin seminari piduõhtuil laulma, küll solistina, küll koori ees või orkestriga, kusjuures klaveril saatis või juhatas praegune kunstiteadlane Villem Raam. Selgesti heliseb kõrvus «Oma saar» meeskooriga.

● Ju tuli varakult hakata ise endale leiba teenima.

Hakkasin õpetajaamet peale, esialgu Narva III Algkoolis, 1940. aastal tulin Tallinna. Ega ma laulmist õpetanud, hoopis joonistamist, ajalugu ja matemaatikat. Aga Konservatooriumis käisin juba 1934. aastast peale muu kõrvalt — õppevahetajad ja suvelgi otisisin õpetajad üles: olin mõne aasta A. Arderi lauluklassis esialgselt baritonist tenoriks ümber kasvanud; kui laulus jõudsin kõrgemale kursusele, võtsin lisaks koolimuusika kursuse. Tugevad õppejõud olid R. Päts metoodikas, G. Ernesaks dirigeerimises, K. Leichter muusikaajaloos, E. Aevson klaveri kaasmängus, A. Topman, Entsüklopeediaks hüütud

KÄIDUD TEELE TAGASI VAADATES

ARTUR VAHTER 70

A. Krull, J. Aavik, H. Betlem. Koolimuusika lõpetasin otse sõja eel 1941. aastal — ainult neljakesi olime. Diplomit ei saanudki enam; tollane kaasõpilane, hilisem õppealajuhataja J. Variste taastas tagantjärele.

● Sõda ei viinud siiski vastkõpsetatud muusikut muusikast eemale. Kes poleks varasemaist Konservatooriumi tudengeist näinud meeleolukaid fotosid sõjaväeorkestri ees uljalt marssiva kapellmeistriga ja ta ehtvahterliku võitva ning usaldava naeratusega.

Olin algul polgu-, siis diivisi- ja viimaks korpuseorkestri juht, aga ega ma ilma koorita olnud: 1942. a. esinesi-

me Uuralis Eesti Nõukogude Liitu astumise teiseks aastapäevaks korraldatud laulupeol 200-liikmelise meeskooriga (L. Vigla, E. Laansoo laulsid seal, mina jälle soleerisin Vigla sümfooniaorkestri ees) ja tagavarapõlvus oli mul isegi segakoor, kus sanitarid ja kokad naistümbrit lisasid. Mõndagi neist aegadest on kirja pandud ja trükitõlkes ilmunud. Nõnda jah tuli armee läbi elada neli sünnipäeva — vabanessin teenistusest 1946. a., kui sain kapellmeistri kohale järglaseks J. Käärmehe. G. Ernesaks ootas mind juba, kutsus endale appi praeguse RAM-i juurde.

Need olid üksteist toredat

aastat, üle 300 kontserdi tegime koos. Hiljem, aastatel 1959–1963 töötasin ka J. Variste kõrval Eesti Raadio segakooriga. Pärast täpselt ei tea, aga üle 200 laulu olen saanud nende kooridega läbi töötada.

● Seni on juttu olnud muusikule ühest küljest, interpreteerivast. Aga juba ammu on ju jätkunud ka teine, õpetav ja talletav — ainult uuel tasandil.

Mulle endalegi üllatuseks kutsus 1947. a. V. Alumäe mind Konservatooriumi, ja pakkus peale dirigeerimise ka muusikaajalugu õpetada. Huvi viimase vastu oli tekkinud sõjapäevil. Sain Moskvast käes lugemismaterjali, isegi võtsin kätte ja tõlkisin ära Livanova lääne muusika ajaloo, samuti Rimski-Korsakovi «Leetopisi», seda kõike selgest põnevusest.

● Nii et viljaka muusikateadusliku töö lähteks oli n.ö. hobi?

Seda on ta mulle praegugi, kui vähegi aega jääb, sest 1949. aastast olen (aastase vahetajaga) olnud kateedrijuhataja (Konservatooriumis, Pedagoogilises Instituudis ja 1971. aastast taas TRK-s, praegu koolikoori kateedris); pikemat aega (1953–1966) tuli olla ka Heliloojate Liidu muusikateaduse sektsiooni esimees. Tollal võttis kõvasti energiat ja vaeva «Eesti muusikaajaloo» I–II ettevalmistamine, autorite organiseerimine, oma osa läbikirjutamine ja lõplik kokkupanemine.

● Eesti muusikaajalugu on kasvanud tüviteemaks?

Vist juba sellest peale, kui hakkasin sõjajärgseil aastail tasapisi koguma kõike eesti muusikas ja selle kohta kirja pandut, samuti kooriloomingut — noote. Praeguseks on see õige täielikuks paitsunud, kuigi mõndagi veel puudu. R. Ritsingu kogu on hõlmavam. Oma käepärase materjali, aga ka Teaduste Akadeemia raamatukogu, muuseumide ja arhiivi najal olen püüdnud eeskätt eesti koorikultuuri, eriti laulupidudega tegelda ja mõndagi ülevaatlisku (ka kahasse L. Normeti ja A. Ratassepaga) valmis saanud (peale eestlase veel vene, soome ja inglise keeles), olgu vanemast või

nooremast ajajärgust, nagu «Lauluga läbi aegade» jne.

● A. Lätte, M. Härma ja G. Ernesaksa monograafiade kõrval tuleb äkki meelde 1960. aastasti pärinev küsitluslehtede tuginev uurimus koolinoorte maitsest. Ja praegu?

See oli omajagu lõbus töö, kus tahtsime välja selgitada populaarsemaid autoreid, teoseid jne. Tollal oli kerge muusika osa vist silmatorkavam veel kui praegu. Kandvama tähendusega peaks olema lõpetatud ülevaade eestikeelse muusikalise terminoloogia kujunemisest ja arengust (alates Rosenplänterist ja Hagenist), millest ehk veerand ilmus «Nõukogude Koolis». Praeguse käibeterminoloogia vormimisel on A. Kasemetsa, E. Visnapuu jt. ees suuri teeneid K. A. Hermannil, nri huvitava, mitmekülgse ning kogu meie kultuurilooga põimunud isiksusel. Temaga seotud tohutu materjal ongi viimastel aastatel elu kõige põnevam osa: nagu koju saan, nii tõttan röömuga jälle nende juurde.

● Ometi on vaja lõõgastust, on vaja puhkuseks kontrasthobisid, et olla nõnda igihaljalt vastu pidanud?

On muudki hovid, õigemini olid: tennis ja male. Tennis oli Konservatooriumi pedagoogide seas kõrges hinnas. Alumäe, Ernesaksa, Laane, Ratassepaga oleme väsimatult ja korrapäraselt lahinguid lõõnud. Males olin RAM-i päevil isegi esimesel laul; uhke mäletada, et olen Keresegagi mänginud ja edukaltki, kuigi küll simulaanmales.

Kena on ka endale tasakesi viiulit mängida, meenutada vanu armsaid lookesi.

● Mida võiks öelda soovituslikeks praegustele tudengitele?

Noorusaega tuleb võimalikult rohkem tööks kasutada, muidu on pärast kahju. Kuulata, käia kontserdil, ise mängida — rohkem veel!

ÖNNITLEDAS ARTUR VAHTERIT, TAHAKS KINNITADA: KUI PÜSIB NAERATUS, MIS LOEVAD SIIS AASTAD.

HELJU TAUK

EESTI MUUSIKA VÄLISREISE 1982

PRIIT KUUSK

(Algus «Sirbis ja Vasaras» nr 3)

13.–21. novembrini Helsingis toimunud 22. ülemaailne Maj Lindi konkurss soome pianistidele tõi võistlenu rekord-arvu — 26 noort muusikut. Põhiliselt soome muusikutest koosneva žürii eesotsas oli Erik Tawaststjerna, külalisprofessoritena olid Helsingisse kutsutud aga ka Bruno Lukk Tallinnast ja Stanislaw Knorr Kopenhaagenist.

DETEMBER. Aasta viimane reis seoses kultuuripäevadega: Nõukogude Liidu päevadel Šveitsis esinesid kaheksa kontserdiga selle maa seitsmes keskuses (Zürich, Biel, Basel, Bern, Locarno, Lausanne, Genf) lauljad Margarita Voites ja Taisto Noor (klaveril Therese Raide), tantsijaid, laulgrupp «Lakstiga» ja pillimängijaid Tartu Riikliku Ülikooli rahvakunstiansamblist, noor kandlemees Aivar Arak. Tantsijatelt ja pillimeestelt E. Kapi «Külvajate tants», L. Normeti — E. Arro «Tõmba, Jüri», M. Härma «Lauliku lapselaps», K. A. Hermann «Väike valss» ja V. Kapi «Jaani ootamine» ning T. Noorelt V. Reimani «Tiideratas» ja M. Saare «Kus on kurva kodu».

Šveitsi reisiga üsna samaaegselt (2.–11. XII) toimusid ansambli «Radar» kontserdid Bulgaarias, sama koosseisuga, millega käidi aasta algul TSSV-s ning kavadeski peaaegu kõik need lood, mis lauldi-mängiti varem nii seal kui Aafrikas. Kontserdid toimusid aga juunis Bulgaarias laulnud RAM-i radadel (Sofia, Stara Zagora, Plovdiv, veel Blagoevgrad, Pernik jt.).

Ülevaate lõpetuseks jääb lisada paar üksikfakti eesti muusika ettekandest raja taga: 6. aprillil esitas Rootsi Raadio sümfooniaorkester Stokholmis Eduard Tubina Kuuenda sümfoonia, 28. septembril mängis Malmös Tubina Kaheksandat sümfooniast sealse sümfooniaorkester, 2. septembril oli hooaja avakontserdil Göteborgis kavas aga Artur Lemba Klaverikontsert nr. 1, mille esitas pianist Samuel Dilworth-Leslie (USA) koos Göteborgi Sümfooniaorkestriga.

Televisiooni abil levis Tallinnast raja taha ka Eesti-Soomes ühine «Ooperikontsert» 11. detsembril, millel osales kolmteist meie ooperisolisti, sealhulgas väsimatu maestro

Tiit Kuusik, ja kus kõlas tõeliseks klassikaks saanud kõrtsistseen G. Ernesaksa ooperist «Tormide rand».

Ja novembrikuust töötab Viini Riigiooperi balletikoolis pedagoogina «Estonia» teatri kaudaagene priimabaleriin Tiit Randviir.

KOKKUVÕTTEKS. Aastat 1982 tuleb eesti interpretatsioonikunsti ja heliloomingu leviku seisukohalt kindlasti pidada kordaläinuks.

Eesti heliloojate teoseid oli kavas kuul rahvusvahelisel festivalil * Meie muusikat esitasid omakorda seitsme välisriigi interpreedid * Üldse kõlas eesti muusikat sel aastal kokku üheksateistkümmes riigis * Meie muusikud esinesid seitsmeteistkümmel (!) rahvusvahelisel festivalil (10 riigis) ja osalesid neljas rahvusvahelises konkursis, lisaks žüriiliikmena ühes rahvusvahelises ja ühes rahvuslikus konkursis * Eesti muusikasaadikuid viibis 1982. aastal aga Euroopa, Aasia, Aafrika ja Ameerika mandritel kolmekümmes riigis.

Aeg võib veel andmelisagi tuua sellesse, mis puudutab

eesti muusika ettekandeid välisinterpreetidel.

Praegustel andmetel kõlas välisriikides teoseid ühtekokku 54 eesti autorilt. Meeldiv on meenutada, et Mart Saare aastal esitasid meie koorid ja solistid tema laule seitsmel maal, ainult üksi «Lindude laul» kõlas menukana neljas riigis. Veljo Tormiselt lauldi raja taga koguni üheksat eri teost (ja kuues riigis), Ester Mägi koorilaulu kuuldi Kuubal ja soololaulu Itaalias, Villem Kapi romansse ja koore esitati kuuel maal, Gustav Ernesaksa oopusi viies, Eugen Kapi omadid neljas riigis. On rõõmustav, et meie interpreedid tutvustasid M. Saare kõrval ka teisi eesti muusika klassikuid (nii R. Tobiast kui M. Lüdigit neljas riigis, Miina Härmat koguni viies, C. Kreeki kahes riigis jne.). Eesti muusikale tähtsamaks peaksin aga E. Tambergi ooperi esietendust TSSV-s.

See oli aasta, kus

- * esimene eesti ooper lavastati raja taga,
- * esimene eesti laulja laulis «La Scalas»,
- * esimene eesti muusik astus üles «Viini pidunädalatel»,
- * esimene meie pianist esines solistina rahvusvahelisel festivalil,
- * toodi koju esimene laureaadi tiitel Tšaikovski konkursilt,
- * eesti koor käis esmakordselt kontserdireisil läänepoolkeral.

PRIIT KUUSK

MUUSIKA-SÕNUMEID

Alanud aasta seni kaalukamaks rahvusvaheliseks muusikafestivaliks kujunes IX muusikabiennaal Berliinis (18.–27. veebr.). Külaliskollektiivide hulgas olid seekord Läti NSV Riiklik Sümfooniaorkester (dir. Vassili Sinaiski), vokaalansambel «Electric Phoenix» ja «London Sinfonietta» (dir. Anthony Pay) Inglismaalt, Poola Raadio Suur Sümfooniaorkester Katowicest (dir. Anton Wit), Sofia Naismmerorkester, Bukaresti kammerkoor «Madrigal», Hannoveri Uue Muusika Päevade Ansambel (Saksa FV), «Duo Boemi di Praha» esinesid veel dirigent Horia Andreescu (Rumeenia), USA dirigendi Mario di Bonaventura juhatusel helilooja Tihhon Hrennikov oma Teise klaverikontserdi solistina, tšellist Miklós Perényi (Ungari), sopran Nancy Bello (Kuuba), klaverisatjana helilooja Aribert Reimanni (Lääne-Berlin), pianist ja helilooja Frederic Rzewski (USA) jmt. Biennaali ajal mängiti kahe viimase aja menukata nädalisooperi värskelt lavastusi: Udo Zimmermanni (Dresden) «Imelist kingsepanaist», (F. Garcia Lorca järgi) Berliini Riigiooperilt ning Aribert Reimanni ooperit «Leaar» (Shakespeare'i järgi) Berliini Koomiliselt Ooperilt.

Eelmisel muusikabiennaalil Berliinis (1981) oli kavas ka Jaan Räätsa Kontsert viiulile ja kammerorkestrile.

«Džässikevad Viinis» algab tänava 27. veebruaril. Kuni 14. maini toimub selles rahvusvahelises sarjas ühtekokku 13 kontserti, seekordsete esinejate hulgas Dave Brubeck, Teddy Wilson, Miles Davis, Lionel Hampton jt solistidena, mitmeid erineva koosseisuga ansambleid, eeskätt USA-st.

Ennustused

ARNOLD KASUK,
RAT «Vanemuise» näitleja.
Saab täna 75-aastaseks.

HEINO RIKAS,
RAT «Estonia» kooriartist. Sai
18. veebruaril 60-aastaseks.

Üleliidulise nõukogude muusika festivali kontserdid

«ESTONIA» KONTSERDISAALIS: reedel, 4. III kl. 19.30 festivali avakontsert. Esineb NSV Liidu Kultuuriministeeriumi Riiklik Sümfooniaorkester, dirigent F. Mansurov. Kaastegev Eesti NSV Televisiooni ja Raadio seagkoor: laup., 5. III kl. 15. RAM-i kontsert, kaastegev RAM-i poistekoor, solistid U. Tauts, V. Tals; kl. 20 esineb M. Glinka nim. Leningradi Riiklik Akadeemiline Koorikapell, dirigent V. Tšernusenko. RAEKOJA SAALIS: reedel, 4. III kl. 16. Mängib Jerevani Konservatooriumi keelpillikvartett. TALLINNA OHVITSERIDE MAJAS: 6.—8. III kl. 19. esineb Eduard Hill instrumentaalsambli saatel.

V. I. LENINI NIM. TALLINNA KULTUURI- JA SPORDIPALEES: 5. ja 6. III kl. 19.30 esineb Leningradi Riiklik Estradiorkes- ter, dirigent A. Baden. KULTUURI- PALEES: 5. III kl. 12. Laulab Eesti NSV Riikliku Filharmonia kammerkoor T. Kaljuste juhatusel.

Kirjanike Maja

Harju 1

Reedel, 25. II kl. 14 (NB! varem väljakuulutatud aeg on muutunud). A. Kaalepi loengutesarja «Peatükke tõlketooria ajaloost» II loeng «Täpsest tõlkest», kl. 16. Aktus ajakirja «Keel ja Kirjandus» 25. aastapäeva tähistamiseks; esmasp., 28. II kl. 19. Jaan Krossi «Neli monoloogit püha Jüri asjus» — A. H. Tammsaare nim. Rahvateatri etendus; teisip., 1. III kl. 19. «Kogu tõe Albert Trapeezist» avaldavad Leonhard Lapin, Toomas Vint, Tiit Kand- ler, Ott Arder, Rein Rannap, Jaanus Nõgisto, Peeter Volkons- ki, Olle Kaljuste, Riho Sibul ja Albert Trapez. Valiknäitus «A. Trapezi elu kujutavas kunstis» paneb välja Rait Prääts; neljap., 3. III kl. 18. Tallinna Riikliku Konservatooriumi üli- õpilaste kontsert. Esinevad 1982. a. M. K. Clurionise nim. pianistide konkursi ja vabariik- lise puupuhkumiskonkursi võit- jad; reedel, 4. III kl. 19. Ju- nan Viidingu ja Tõnis Rätsepa «Lavakava».

TEADAANNE

Kultuurimälestiste Kaitse Klubi korraldab 2. märtsil kl. 16.30 KRPI keldrikohvikus (Lai t. 29) vestlusringi «Tallinna muin- kus» teemal. Sissekujundus.

TÄNUAVALDUS

Avaldan tänu kõigile, kes mind mees pidasid!

Ants Eskola

AUTASUSTAMISI

● Tallinna Riikliku Konservatooriumi koolikoori kateedri juhataja, Eesti NSV teenelise kunstitegelase professor Artur Vahteri kauaaegset viljakat pedagoogilist tegevust tunnustas Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidium seitsmekümnenda sünnipäeva puhul aukirjaga.

● Kauaaegse viljaka töö eest pälvisid Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi aukirja ajakirja «Keel ja Kirjandus» peatoimetaja, Eesti NSV teeneline kirjanik Olev Jõgi ja vastuv- lav sekretär Ester Kindlam.

● Kauaaegse kohusetruu töö eest ajakirjanduses ja seoses viiekümnenda sünnipäevaga vääris ajalehe «Nõukogude Õpetaja» ja ajakirja «Nõuko-

gude Kool» toimetaja asetäitja Viivi Eksta Eesti NSV Minis- trite Nõukogu ja Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu au- kirja.

● Eesti NSV Riikliku Kirjas- tuste, Polügraafia ja Raamatu- kaubanduse Komitee aukirja said:

— kauaaegse aktiivse töö eest ajakirjanduses ajakirja «Keel ja Kirjandus» kirjanduse ajaloo ja rahvaluule osakonna toime- taja Heldur Niit, toimetaja Irja Pärnpuu ning kirjan- dusteooria ja nüüdiskirjanduse osakonna toimetaja Andres Langemets;

— kauaaegse kohusetruu töö eest ja seoses viiekümnenda sünnipäevaga ajalehe «Nõuko- gude Õpetaja» ja ajakirja

«Nõukogude Kool» toimetaja asetäitja Viivi Eksta;

— kauaaegse viljaka kirjandus-liku tegevuse eest Eesti NSV Kirjanike Liidu liige Endel Malle;

— seoses kuuekümnenda sünnipäevaga ja pikaajalise ko- husetruu töö eest trükikoja «Oktoober» trükikija, Eesti NSV teeneline polügrafist Erni Traublum.

● Eesti NSV Kultuuriministeeriumi aukirja pälvisid:

— kauaaegse kohusetruu töö eest raamatukogus ja seoses 25 aasta tööjuubeliga Kingis- sepa rajooni Orissaare raama- tukogu vanemraamatukogu- hoidja Elna Ots;

— kauaaegse kohusetruu töö

eest raamatukogus ja viie- kümnenda sünnipäeva puhul J. Semperi nim. Pärnu Linna Keskraamatukogu vanemraa- matukoguhoidja Helga Kaalep.

● Eesti NSV Riikliku Kinoko- mittee aukirja said:

— kauaaegse kohusetruu töö ja aktiivse ühiskondliku tege- vuse eest ning seoses viieküm- nenda sünnipäevaga FRV Bü- roo «Eesti Filmiinformatsioon» masinalladuja Evi Sepp ja tsinkograaf Udo Merirand; — viiekümnenda sünnipäeva puhul ning kauaaegse kohuse- truu töö ja aktiivse ühiskondli- ku tegevuse eest kontori «Ees- ti Filmifond» Tartu Baasi va- neminsener Jaan Turi.

OLI JA ON

● 17. veebruaril austati Tallinna Kinomajas NSV Liidu rahva- kunstnikku Ants Eskolat tema 75. sünnipäeva puhul. Juubilaril poole pöördusid tervitussõnadega Eesti NSV kultuuriminister J. Lott, Eesti NSV Teatriühingu juhatase esimees, NSV Liidu rahvakunstnik J. Jär- vet, Eesti Kinoliidu juhatase esimehe sekretär, Eesti NSV rahva- kunstnik K. Kiisk, vabariigi teatre ja ühiskondlike organisatsioonide esindajad ning kolleegid. Rohkesti oli tervitustelegramme. Näi- dati katkendeid filmidest, kus mängib A. Eskola. Austamisõhtul vii- bis EKP Keskkomitee kultuuriosakonna juhataja K. Tammistu.

● NSVL Riikliku Leitudite ja Avastuste Komitee esimees I. Najaš- kov andis komitee pidulikult istungil kätte diplomid NSV Liidu TA korraldajatele, ENSV TA presidendile akadeemik Karl Rebalele, ENSV TA korraldajatele, ENSV TA Füüsika Instituudi vanemteadu- rile Vladimir Hižnjakovile ja ENSV TA Füüsika Instituudi direktor- rile, füüsika-matemaatikadoktor Peeter Saarile avastuse «Kristallide kuum fotoluminestents» kohta. Avastus on kantud NSV Liidu Riik- likusse registrisse, mida peetakse alates 1957. aastast, nr. 243 all ja on esimehe meile vabariigist.

● 22. veebruaril olid Tallinna linna täitevkomitee esimehe Albert Noraku juures vastuvõtul sõpruslinna Veneetsia delegatsioon eesotsas linnapea asetäitja Gaetano Zorzetoga. Visiidil kooskõlastati k. a. 9.—16. juunini Tallinnas korraldatavate Veneetsia kultuuripäe- vade programmi.

● 17. veebruaril oli Tallinnas Nõukogude Liidu ning Ungari Rah- vavabariigi sõprus-, koostöö- ja abistamislepingu sõlmimise 35. aastapäeva pühendatud õhtu. Selle avas Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimehe asetäitja, Nõukogude—Ungari Sõprusühingu Eesti osakonna esimees A. Green, ettekandega esines Eesti NSV TA akadeemik, Tal- linna Polütehnilise Instituudi rektor, Budapesti Tehnikaülikooli au- daktor prof. B. Tamm. Tervitussõnu lausis Ungari Sotsialistliku Töö- lispartei Keskkomitee j. a. Ühiskondlik-Poliitiliste Teaduste Insti- tuudi esindaja László Pál.

● Möödunud nädalal viibis paar päeva meie vabariigis ühingu «Itaalia—NSV Liit» presiidiumi liige Giuseppe Amadei, kes on Nõu- kogude Liidu Nõukogude Sõprusühingu Liidu kutsel. Küllaline oli vastuvõtul Välismaaga Sõpruse ja Ühiskondlike Arendamise Eesti Ühingu, käis Eesti NSV Kultuuriministeeriumis, külastas Kadrioru Kunstmuuseumi ja kohtus kunstnikega.

● Tallinnas olid 7.—10. veebruarini Nõukogude Liidu ja Soome teaduslik-tehnilise koostöökomisjoni kirjanikud ja rahvaluule töö- rühma Soome poole esimees prof. Lauri Honko koos Soome Välis- ministeeriumi j. a. Soome ja Nõukogude Liidu teaduslik-tehnilise koostöökomitee sekretäri Helena Grönholmiga. Küllalisi võttis vastu töörühma Nõukogude poole esimees, Eesti NSV TA Keele ja Kirjan- duse Instituudi direktor, vabariigi teeneline teadlane Endel Sögel ja töörühma teadussekretär, instituudi teadussekretär Madis Norvik. Nõupidamisel arutati peamiselt 1985. a. suvel Komi ANSV pealinnas Söktövkari toimuva VI rahvusvahelise fennougristide kongressi ettevalmistamise seotud küsimusi.

● Läänud nädalal olid Tallinnas Kieli linnavalitsuse välissuhete osakonna juhataja Norbert Thomsen ja sama osakonna töötaja Heiko Wetzerek. Sõidu eesmärk oli eeltööde tegemine Kieli päevadeks Tallinnas, mis saavad teoks juulikuul lõpul. Sõpruslinnast tuleb Tal- linna mitmeid muusikakollektiive, seatakse üles näitusi jm.

● Rapla KEK-i peahoones saab 3. ja 4. märtsil teoks II multifilmi- de festival. Seekordne programm on eraldatud kaheks. Esimesel päe- val kohtuvad Ühe-Mati, Klaabu ja teistega lapsed, teisel on vaata- jaoks täisealised. Züriisse kuuluvad filmitöötlane Tatjana Elmanovitš, ajakirja «Teater. Muusika. Kino» osakonnatoimetaja Jaan Ruus, kunstnikke ja režissööre. Sõnadõigust on ka publikul. Hindamisele tuleb 1981. ja 1982. a. looming. 4. märtsil oodatakse külla näidatud filmide autoreid ja teisi filmiloojaid.

● Kuu algupoole olid Eesti NSV Kooriühingu kutsel Tallinnas koos vabariigi puhkpilliorkestrite juhid. Seminarist osavõtjate ees esines puhkpilliorkester «Tallinn», kelle esituses kuulati palu, mis kavat- setakse võtta 1985. aasta üldlaulupeo repertuaari, ja mitmeid eesti heliloojate uudisteeside. Puhkpillimuusika arenguprobleemid olid kõne all suures vestlusringis, milles osalesid Eesti NSV kultuuri- ministri esimene asetäitja Ilmar Moss, Eesti NSV Kooriühingu esi- mehe asetäitjad Leida Annus ja Paul Raud jt.

● Kohtla-Järve Kultuuripalee «Oktoober» näitusesaalis on praegu avatud meie vabariigi seitsme lastekunstikooli tööde näitus, millest tehtav valik eksponeeritakse varsti vabariiklikul üldhariduskoolide õpilaste tööde näitusel Tallinnas. Näitus venab järjekordselt, et meil on vaja laste kunstigaleriid, mille eakohane püsiekspositsioon lähendaks õppivaid noori kunstile.

● Vilniuses on Leedu Fotokunsti Ühingu näitustemajas avatud Peeter Toominga personaalnäitus, millel eksponeeritud hulk valik- fotosid ning ulatuslik seeria «Ühe päeva lugu».

● Tartus, Kirjandusmuuseumis pidas eile koosoleku Emakeele Seltsi rahvalisestseksioon. Päevakorras oli Richard Viidalepa kõne- lus ühest talvisest kogumismatkast ning Tiit ja Enn Ernitsa esituses folkloorisugemeid Tihvini karjalastelt. Diapositiive Vepsast näitasid Marje Joalaid ja Kristi Salve.

● Paides toimus traditsiooniline kultuuritöötajate päev. Hinnanou moodunud aasta tööle andis rajooni kultuuriosakonna juhataja El- sano. Küllalistena sõna võtnud Harju rajooni kultuuriosakonna ju- hataja Mart Maripuu rääkis eesseisvatest Harju ja Paide rajooni ühistest kultuuripäevadest. Lõpuks esinesid Türi rahvatantsuühid ja saatekapell, kes mullu sügisel käisid sõpruslinna ja Saksa DV-s.

● Jõgeva Põlevkivimuuseumi näitusesaali on välja pandud vabariigi kunstnikkude, Lõvevere-nim. kolhoosi rahval oli küllaliseks re- žissöör Juri Müür, kaasas täispikk värviline film «Põllumehe väsi- mus». Film võeti soojalt vastu, toimus sisutihe mõttevahetus.

● Pärnu Koduloomuuseumis on kuu lõpuni avatud ERKI tööstus- kunstiosakonna V kursuse üliõpilase Helje Saare personaalnäitus. Eksponeeritud on graafikat ja akvarelli. Rapla haldushoones võib näha näitus Rapla teenindustoomisvalitsuse kunstnik Jakob Kip- peri pastellitöödest. Loodusteemalisi väljapanek kannab nime «Kar- jala sügis». 4. märtsini on ENSV TA Teaduslikus Raamatukogus lahti näitus Eestis ilmunud aianäitusmesinduskirjandusest. Kohtla- Järve Põlevkivimuuseumi näitusesaali on välja pandud vabariigi fotoklubidevaheline võistlusnäitus «Portree '82».

RAT «ESTONIA»

Reedel, 25. II kl. 19 «Giselle» (peaosades Vene NFSV teeneline kunstnik, rahvusvaheliste konk- urside laureaat Galina Men- zentseva ja Jevgeni Neff Lening- radi Kirovi-nim. Riiklikust Aka- deemilisest Ooperi- ja Balleti- teatrist); laup., 26. II kl. 19 «Möödunud mõrja»; pühap., 27. II kl. 12 «Tuhkatrini»; kl. 19 «Sa- voo ball»; esmasp., 28. II kl. 19 «Möödunud mõrja»; kolmap., 2. III kl. 19 «Carmen»; neljap., 3. III kl. 19 «Chopiniana», «Paquita», «Carmen»; reedel, 4. III reser- veeritud etendus; laup., 5. III reserveeritud etendus; pühap., 6. III kl. 12 «Tuhkatrini»; kl. 19 «Ohver».

V. KINGISSEPA NIM. TRA DRAAMATEATER

Esmasp., 28. II kl. 19 «Süütu- te aeg. Süüdiaste aeg» (Vene Draamateatris); teisip., 1. III kl. 19 «Laul armastusest» (RAT «Es- tonias»); neljap., 3. III kl. 19 «Poolde! minu maja» (Tallinna Ohvitseride Majas); laup., 5. III kl. 20 «Süütu aeg. Süüdiaste aeg» (Tamsalu kultuurimajas).

EESTI NSV RIIKLIK NOORSOOTEATER

Reedel, 25. II kl. 19 «Idatri- buun» (Kohtla-Järve V. Kingisse- pa nim. Kultuurimajas); kl. 20 «Silmast silma kõigiga» (väike- ses saalis, Lai t. 23); esmasp., 28. II kl. 19 «Johnny» (suures saalis, Salme t. 12); kl. 20 «Seda teed...» (väikeses saalis); teisip., 1. III kl. 20 «Idatribuun» (Laiuse kultuurimajas); kl. 19 re- serveeritud etendus (väikeses saalis); kolmap., 2. III kl. 19 «Idatribuun» (suures saalis); kl. 20 «Rästiku pihtimus» (väikeses saalis); kl. 20 «Silmast silma kõi- giga» (Pala kultuurimajas); neljap., 3. III kl. 18 «Püha Johan- na» (suures saalis); kl. 20 «Tor- quato Tasso» (väikeses saalis); reedel, 4. III kl. 19 «Olen 13-aas- tane» (Kilingi-Nõmme, Nõmme sohvooi klubis); kl. 20 «Löö lau- lu, vastas jumal, löö laulu, väi- ke mees» (väikeses saalis).

EESTI NSV RIIKLIK NUKUTEATER

ETENDUSED MANGUDE MA- JAS:Vilde tee 124; laup., 26. II kl. 12 ja kl. 15 «Kukkur kahe krossiga»; pühap., 27. II kl. 12 ja kl. 15 «Teline elevandipoeg». KÜLLALISETENDUSED lavastu- sega «Kadunud aabitsa saladus»: esmasp., 28. II kl. 13 Otepää kultu- urimajas; kl. 17 Puka kultu- urimajas; teisip., 1. III kl. 11 ja kl. 15 Valga kultuurimajas; kolmap., 2. III kl. 11 ja kl. 15 Val- ga kultuurimajas; etendused toi- mud vene keeles); neljap., 3. III kl. 12 ja kl. 15 Tõrva kul- tuurimajas; reedel, 4. III kl. 14 Tabivere kultuurimajas.

«VANALINNA STUDIO»

Reedel, 4. III kl. 19 «Toimik»; pühap., 6. III kl. 12 «Kes aevast- tas?»; kl. 19 «Kes aevastas?»; esmasp., 7. III kl. 19 «Naiskon- d»; teisip., 8. III kl. 12 «Naiskon- d»; kl. 19 «Püha Susanna».

RAT «VANEMUINE»

TEATRISAALIS: reedel 25. II kl. 19 «Koduõpetaja»; laup., 26. II kl. 19 «Tantsu sünn»; pühap., 27. II kl. 12 «Laudalüürika», kl. 19 esietendus «Porgy ja Bess»; esmasp., 28. II kl. 19 «Vana daa- mi külasõit»; kolmap., 2. III kl. 19 «Südamevalu»; neljap., 3. III kl. 19 «Metsise pesa»; ree- del, 4. III kl. 19 «Porgy ja Bess»; laup., 5. III kl. 19 «Coppelia»; pühap., 6. III kl. 12 «Tantsu sünn»; kl. 19 «Vana daami kü- lasõit».

KONTSERDISAALIS: laup., 26. II kl. 19.30 «Lahtihüpe»; pühap., 27. II kl. 19.30 «Kadunud isa» (rõdusaalis); neljap., 3. III kl. 20 «Rändaja õhtulaul» (rõdusaalis); laup., 5. III kl. 19.30 planeeritud esietendus.

KÜLLALISETENDUSED: teisip., 1. III kl. 19 «Tuulemurd» (Jõge- va kultuurimajas); neljap., 3. III kl. 19 «Tuulemurd» (Võru Rajoo- ni Kultuurimajas «Kannel»); ree- del, 4. III kl. 20 «Laudalüürika» (Põltsamaa kultuurimajas).

L. KOIDULA NIM. PÄRNU DRAAMATEATER

Laup., 26. II kl. 19 «Tantsu- õpetaja»; pühap., 27. II kl. 18 «Lumekuninganna»; esmasp., 28. II kl. 19 «Superdiskor»; teisip., 1. III kl. 19 «Saun»; kol- map., 2. III kl. 19 «Näete, kes

tuli», kl. 20 «Mees ja naised» (Pärnu Jaakupi kultuurimajas); reedel, 4. III kl. 12 «Lumekunin- ganna»; kl. 19 reserveeritud esi- etendus; laup., 5. III kl. 20 «Kes paljajalu käib» (Jõgeva kultuuri- majas); pühap., 6. III kl. 18 «Kut- se mõrvale»; kl. 20 «Kes palja- jalu käib» (Tabivere kultuurima- jas).

VILJANDI DRAAMATEATER «UGALA»

Laup., 26. II kl. 19 «Laulan sõbraks õde ja päeva»; pühap., 27. II kl. 12 «Tee õnneliku a- da»; kl. 19 «Õle lääne Kange- mees»; esmasp., 28. II kl. 19.30 «Maa ja päikese nimel»; teisip., 1. III kl. 19.30 «Maa ja päikese nimel»; kolmap., 2. III kl. 19.30 «Jane Eyre»; kl. 19 «Laulan sõb- raks õde ja päeva» (Kaarepere sovhoostehnikumi klubis).

RAKVERE TEATER

Pühap., 27. II kl. 18 «Neetud talu», kl. 20 «Autobuss» (Järva- Jaani kultuurimajas); esmasp., 28. II kl. 19.30 «Jeannette»; kl. 20 «Autobuss» (Koeru kultuuri- majas); teisip., 1. III kl. 19.30 «Rakvere romanss»; kolmap., 2. III kl. 19.30 «Rakvere ro- manss»; kl. 20 «Ja katke hõbe- dane pael» (Mustvee kultuurima- jas); neljap., 3. III kl. 18 «Sma- ragdlinna võlur»; kl. 20 «Auto- buss» (Narva-Jõesuu sanatooriumi klubis).

RAADIOTEATER

Laup., 26. II kl. 15 SR R. Sa- luri kuuldemäng «Mängitakse»; pühap., 27. II kl. 15 SR kuulde- mäng lastele «Salapärase loom hipopotamus»; neljap., 3. III kl. 20 I pr. kuuldemäng N. Pogodi- ni näidendist «Kremli kellad».

V. I. LENINI NIM. TALLINNA KULTUURI- JA SPORDIPALEE

Reedel, 25. II kl. 19.30 «Lem- mikartiste «Reklaamklubist»» li- sakontsert.

Moskva Klassikalise Balletan- sambli küllalised etendused: laup., 26. II kl. 19.30 ja esmasp., 28. II kl. 19.30 prantsuse koreograafia õhtu; pühap., 27. II kl. 19.30 M. Karetnikovi «Võluvest»; teisip., 1. III kl. 19.30 M. Carafa ja A. Gyrowetzi «Nathalie ehk Sveitsi piimatüdruk»; kolmap., 2. III kl. 19.30 divertissement ja I. Stra- vinski «Püha kevad».

«ESTONIA» KONTSERDISAAL

Teisip., 1. III kl. 19.30 Madis Kolgi klaveriõhtu; kolmap., 2. III kl. 19.30 laulab Norra ooperi so- list Svein Carlsen (bass), klave- ril Alla Sats (NSVL).

KADRIORU LOSS

Pühap., 27. II kl. 16 TRK kam- mermuusikakontsert. Esinevad Tiit Levald, Mart Kuus, Niina Murdvee ja Liina Jõks.

KIEK IN DE KÖK

Laup., 26. II kl. 17 Tallinna Muusikakeskkooli õppejõudude kontsert. Esinevad H. Räämet, A. Juul, M. Kaldmaa, kavas Chopin ja Schumann.

Pühap., 27. II kl. 17 Tallinna Muusikakeskkooli vanamuusika kontsert. Esineb vaskpilliansam- bel koosseisus A. Ots, J. Leiten, N. Birk, A. Tamm, V. Jürgenson, A. Ausmaa, U. Meier, kaastegev H. Mätlik (kitarr).

TEATRI- JA MUUSIKAMUUSEUM

Laup., 26. II kl. 16.30 muuseu- mitund. Esinevad Muusikakesk- kooli viiulilõpilased (õpet. A. Riik- järve); pühap., 27. II kl. 16.30 muuseumitund «Midagi pole unustatud, kedagi ei unustata». Esineb Pärnu rajooni kultuuri- maja Suure Isamaasõja veterani- de ansambel «Salutu» (muusika- line juht Rein Vendla ja kunsti- line juht Feliks Aare).

Laup., 26. II kl. 16.30 Tallinna Muusikakeskkooli õpilaste kont- sert. Esinevad A. Riikjärve õpi- lased.

KOHVIKU «TALLINN» VARIETEESAALIS.

Harju 6
Esmasp., 28. II kl. 22.30 kir- janduslik kabaree «Nuppupest nikastatud», esinevad Priit Amla ja ansambel «Hampelmann».

Meie vabariigi teatrielu on tabanud suur kaotus. 19. veebruaril lakkas tüksumast meie vanima draamanäitleja, Eesti NSV teenelise kunstniku Ants Jõe süda.

Ants Jõgi sündis 6. augustil 1892 Viljandis mõisamoonaka ja vabrikutöölise perekonnas. Eesti kutselise teatri enam kui kolmveerandsajandilise arenguloo tegi Ants Jõgi peaaegu tervenisti kaasa. Lavategevust alustas ta 1914. aastal Viljandis, olles ühtlasi «Ugala» teatri üks rajajaid. Aastail 1921–1949 oli Ants Jõgi «Estonia», 1949–1977 V. Kingissepa nim. Tallinna Riikliku Akadeemilise Draamateatri näitleja. Ants Jõgi oli ja jäi alati talendiks rahva hulgast. Tema kujunes näitleja, kes harukordse tõetruuduse ja rahvaliku koloriitsusega kehastas nii teatris kui filmis tegelaskujusid, mis erakordsetena jäävad meie näitekunsti ajalukku. Nende hulgas on pastor Kärkmann H. Raudsepa «Ameerika Kristusest», Kamaküla Hindrek A. Kitzbergi «Püve talust», Trumli-Sass O. Lutsu «Tagahoovist», Jaan Varblane A. Hindi «Kaugatoma kuningast» ja Sakarias A. Kivi «Nõmme Kingseppadest».

Meie vabariigi staažikaima näitlejana mängis Ants Jõgi kaasa veel käesolevalgi aastakümnel. Eriti kõrge hinnangu tõi talle A. Tšehhovi «Kolmes ões» Feraponti ja L. Kruczkowski «Kubeneri surmas» Lukaczi kehastamine.

Ants Jõgi oli suure kohusetundega ja kõrge eetilise kultuuriga näitleja.

Partei ja valitsus hindasid kõrgelt Ants Jõe pikaajalist anderoohket teatritööd. Ta oli autasustatud medaliga «Eeskujuliku töö eest» ja aukirjadega.

Ants Jõe töö jääb tema rahva südamesse.

EESTI NSV KULTUURI-MINISTEERIUM

EESTI NSV TEATRIÜHING
V. KINGISSEPA NIM.
TRA DRAAMATEATER

ARVED KALVO

Meie vabariigi kultuuri- ja teaduselu on tabanud valus kaotus. 19. veebruaril suri 73. eluaastal Eesti NSV teeneline kultuuritegelane, ajalookandidaat Arved Kalvo.

A. Kalvo sündis 26. septembril 1910 Tartumaal Kambja vallas talukehviku peres. Tartu Opetajate Seminari lõpetamise järel sai A. Kalvost Tartu Draamateatri Seltsi teatrikunstistuudio õpilane. Aastail 1934–1937 oli ta Tartu Tööliseateatri üks asutajaid. 1942. aastal astus A. Kalvo Nõukogude Liidu Kommunistlikku Parteisse. Suures Isamaasõjas võitles A. Kalvo 7. Eesti Laskurdiviisi ridades. Märtsis 1944 määrati A. Kalvo Eesti NSV siseasjade rahvakomissari asetäitjaks. Temast sai vabastatud Nõukogude Eesti miilitsa-aparaadi rajajaid.

1958–1970 töötas A. Kalvo RAT «Vanemuise» direktorina, kus tal oli olulisi teeneid uue teatrimaja ehitamisel ning teatri tutvustamisel väljaspool koduvabariigi piire. 1960. aastal lõpetas ta mittetstatsionaarselt TRÜ õigus-teaduskonna. 1970–1977 töötas A. Kalvo V. Kingissepa nim. TRA Draamateatri direktorina. Tema juhtimisel tuli TRA Draamateater korduvalt üleliidulise sotsialistliku võistluse võitjaks.

A. Kalvo oli meie viljakamaid sõjaajaloolasi, kelle uurimused pärvisid 1980. aastal Nõukogude Eesti preemia. A. Kalvo oli mitmete Suure Isamaasõja ajaloo teaduskomisjonide liige ja Eesti NSV Teatriühingu revisjonikomisjoni esimees.

A. Kalvo oli autasustatud kahe Punitahe ordeniga, medalitega ja Eesti

NSV Ülemnõukogu Presiidiumi aukirjadega.

Arved Kalvot kui ausat ja printsiipialset kommunisti, head organisatoorit ja seltsimeest mälestavad südame-soojusega kõik kolleegid.

EESTI NSV KULTUURI-MINISTEERIUM

EESTI NSV TEATRIÜHING
RAT «VANEMUINE»
V. KINGISSEPA NIM.
TRA DRAAMATEATER

Ärasaatmine 26. veebruaril kell 10 RAT «Vanemuises», muldasängitamine kell 15 Metsakalmistul.

NÄITUSESAALID

KUNSTIMUUSEUM: näitused «Eesti kunst», «Vanad meistrid», «Monotüüpia Eestis», Karl Winkleri looming, Teispäeval suletud.

KUNSTIHOONE: pisi graafika näitus, Teispäeval suletud.

KUNSTISALONG: Kalju Nageli maalid, Siim-Tanel Annuse joonistused, Teispäeval suletud.

LINNAMUUSEUM: «Minitekstiid», Teispäeval suletud.

TARBKUNSTIMUUSEUM: Eesti tarbekunst, Leo Rohlini keraamika, Esmapäeval ja teispäeval suletud.

EESTI NAITUSED (Pirita tee 28): Eesti nüüdisaegne skulptuur.

KIEK IN DE KOK: näitus «Eesti NSV noorte fotokunst 1982» ja

Peeter Langovitsi fotonäitus. Esmapäeval suletud.

KINOMAJA: Ants Eskola maalid.

KUNSTIMUUSEUMI KOHTLA-JARVE FILIAAL: vabariiklik laste kunstikoolide ülevaatenäitus.

A. H. TAMMSAARE MEMORIAALMUUSEUM Kadriorus, Koidula 12-a.

Näitus «Mordva rahvakunst»

E. VILDE MEMORIAALMUUSEUM Kadriorus, Roheline aas 3.

Eksponeeritud kirjaniku vii mane korter ühes püsinäitusega tema elust ja loomingust.

ESTICA

■ Läti NSV Kirjanike Liidu ajakirja «Karogs» jaanuarinumbri annab V. Kainazis artikli «Kirjanduseta poleks filmi» lühikese ülevaate Teet Kallase loomingust. Ühtlasi analüüsitakse tema romaani «Corrida» põhjal valminud filmi, selle režissöör

ri O. Neulandi tööd ja peaosaliste Rein Areni, Sulev Luige ja Rita Raave mängu. Kokkuvõttes leiab film läti kriitiku poolt täit tunnustust. Lühidalt mainitakse ka teist T. Kallase stsenaariumi põhjal valminud filmi «Slager» (režissöör P. Urbla).

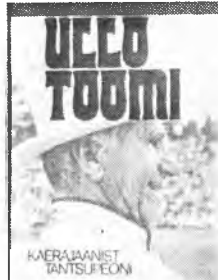
Sergei Issakov. ARHIIVIDE PEIDIKUST.

Kõnesolev raamat koosneb kahest osast. Esimene osa sisaldab artikleid, mis põhinevad autori poolt Leningradi, Moskva, Riia ja Tartu arhiivides avastatud materjalidel. Siin leidub arhiiviallikate publikatsioone ja ülevaateid, samuti arhiivandmeile tuginevaid uurimusi, milles käsitletakse eesti kirjandusloot, ajakirjanduse, ühiskondliku elu ja kultuuriloo küsimusi. Esimesest osast leiame 16 materjali pealkirjaga «Uusi andmeid esimese eestikeelse ajalehe kohta», «Opetatud Eesti Seltsi katsest asutada ajakiri (ajaleht) «Eesti Koit»», «A. Reinvaldi katse välja anda kogumikku «Vanemuine»», «Kuidas E. Bornhöfel nurjus katse saada ajalehe toimeta-

jaks», «Sandarmite hoiak ja rahvuslik liikumine», «Uusi andmeid Eesti Kirjameeste Seltsi sulgemise kohta», «Arhiivid E. Vildest ja F. Tuglasest» jt. Raamatu teine osa koosneb uurimustest, mille teemaks on eestlaste kirjandus- ja kultuurisuhted meie maa teiste rahvastega, eeskätt vene-eesti suhted: «Kuidas algas vennasrahvaste tutvus eesti kirjandusega», «M. Gorki ja XX sajandi alguse eesti kirjanduselu», «M. Gorki ja V. Brjussovi katsest 1916–1917. a. välja anda eesti kirjanduse kogumik» jt. Kujundanud H. Polberg, Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 3000 eks. 420 lk. Hind 1.70 rbl.

ULLO TOOMI. Kaerajaanist tantsupeoni.

See on teos meie nimeka rahvatantsupedagoogi, Eesti NSV rahvakunstniku Ullo Toomi (sünd. 1902) elust ja loomingulisest tegevusest. Raamat koosneb kahest osast ning sisaldab 30 peatükki, nagu «Noorusmeenuusi (1914–1918)», «Pillimees (1918–1932)», «Korjajamistad (1927–1939)», «Tantsutaadi jutupaunast», «Esimesed Eesti Mängud (1934)», «Ootamatu menu Hamburgis (1937)», «Sundpaus (1941–1944)», «Taastamine (1944–1947)», «Ikka touselinal (1956–1960)», «Esimene rahvatantsupidu (1963)», «Viimast korda üldjuht (1965)», «Juubelite ja meenutuste aeg (1969–1972)», «Hobipeatükk» jt. Illustreeritud fotodega. Koostanud ja Ullo Toomi elu- ning eesti rahvatantsulooks täiendanud Heino Kermik. Peale U. Toomi (mälestused on esile tõs-

tetud kursivkirjas) ja H. Kermiku on raamatu autoriteks veel A. Raudkats, H. Männik, A. Raadik, R. Parve, N. Andresen, J. Semper, P. Rummo, A. Tratsevskaia, I. Adamson, U. Vettner, U. Luht, H. Aasalu, H. Mikkel. Kujundanud Tõnu Aru. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 15 000 eks. 344 lk. Hind 1.80 rbl.

Anatoli Ivanov. SÜDAME SUNNIL.

Teise raamatu 1. ja 2. köide.

OLKNO Keskkomitee ajakirja «Molodaja Gvardija» peatoimetaja kirjanik Anatoli Ivanovi suurteoseks on romaan «Südame sunnil», mille esimene raamat nägi trükkalguust 1971. aastal, ja millele anti Maksim Gorki nimele kirjanduspreemia. Eesti keeles ilmus see mahukas teos 1977. aastal, meie lugejad võtsid selle soojalt vastu. Teose põhjal tehtud telefilm «Igavene kutse» suurendas veelgi huvi romaani vastu. «Südame sunnil» II raamatu 1. ja 2. köite sündmused viivad lugejale juba I raamatust tuntud tegelased läbi suure Isamaasõja raskete aastate. Tõlkinud Erika Sögel.

kaane kujundanud Vladislav Stanisevski. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 24 000 eks. Kokku 908 lk. Kahe köite hind kokku 3.70 rbl.

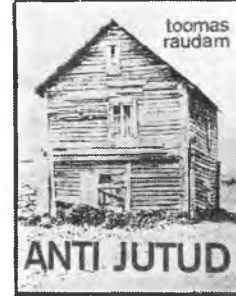
Олег Оппенгейм. ДВОЕ.

Autori esimene jutukogu sisaldab tosinakond lugu. Saatesõna kirjutanud B. Štein, kaane kujundanud B. Grudinski. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 12 000 eks. 120 lk. Hind 40 kop.

120 lk. Hind 40 kop.

Toomas Raudam. ANTI JUTUD.

Toomas Raudam (sünd. 1947) on stuudio «Tallinnfilm» mängufilmide toimetaja. Tema esimene raamat koosneb viiest ühise jutustajateemaga seotud, pooltoonides kirjutatud psühholoogilisest novellist: «Isa ja poeg», «Kiri indeksiga», «Arnold», «Anti üksindus» ja «Anti jutustus». Kujundanud Rein Tammik. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 22 000 eks. 136 lk. Hind 50 kop.

Leelo Tungal. SELTSIS ON SEGASEM.

Koolieelikutele mõeldud värsiraamatu pildid on joonistanud Henno Käo. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 30 500 eks. 32 lk. Hind 20 kop.

«Eesti Raamat». Trükitud 30 500 eks. 32 lk. Hind 20 kop.

Eno Raud. THREE JOLLY FELLOWS. Book Two. «Nakstrallide» II raamatu inglise keelde tõlkinud Evi Mannermaa, illustreerinud Edgar Valtre. Kirjastus «Perioodika». Trükitud 31 000 eks. 96 lk. Hind 92 kop.

«KEEL JA KIRJANDUS» nr. 2.

«Keele ja Kirjanduse» 25. aastapäeva puhul võtavad sõna Paul Kuusberg, Paul Ariste, Juhan Peegel ja Valmar Adams. Juubelile on pühendatud ka veerud «Päevateemadel»: pealkirja all «Enesest ja teistest — esimeseks sajadiveerandiks» kirjutab ajakirja peatoimetaja 1958. a. alates Olev Jõgi. Toomas Haug jätkab juttu ning paneb lõpupunkti artiklile «Tarapita» ja tarapitalased», lisandusi XVII sajandi eesti kirjajara ajaloole esitab Marian Jakobi. Lembit Vaba on andnud kirjapaneku «Balti laensõnadest volga keeltes laenoloogias ja slavistika andmeid», Henn Saari aga «Termini arheoloogia» alapealkirjaga

«Terminoloogilisi mistelle (I)». Kirjutisega «Korrespondentsintervjuu Rudolf Põldmäga» märgib ajakiri tuntud kirjandus- ja kultuuriloolase ning folkloristi 75. sünnipäeva. Raamatutest saavad hinnangu Heino Kiige «Arve Jomm. Alguse asi. Brigadir» (rets. Ülo Tonts), Uno Lahe «Peost-suhu-jutte» (Rein Veidemann) ja S. Issakovi bibliograafianimestik «Vene kirjandus eesti keeles XIX s.» (A. Heinapuu). Ringvaates annab N. Bassel ülevaate NSV Liidu 1982. a. riiklikest kirjanduspreemiast. Endel Malase esimene juubeli puhul kirjutab Ene Veiper jne. 58 lk. Hind 45 kop.

«ТАЛЛИН» nr. 1.

Proosalehekülgedel on E. Maasiku pikem jutustus «Aastaring» (vene keelde tõlkinud O. Nael, T. Kallase tõlkesõna), G. Vassiljevi dokumentaalu-tustus Leningradi blokaadi päevist «Elu jätkumine» ning E. Vetemaa huumoriküllane «Eesti näkkide välimäär» (lühendatud variant A. Tombergi tõlkes) H. Valgu illustreeritud. Luuleveergudele leiame E. Niidu, J. Kaplinski, V. Luige, L. Seppeli, A.

KOMMUNISTLIKU MORAALI ALUSED. Komsomoli poliitõppe-süsteemile.

Komsomoli poliitõppesüsteemile mõeldud õpikus käsitletakse moraali osa ühiskonnas, kommunistliku moraali printsiipe, mõtestatakse lahti sotsialistliku humanismi olemus, Raamatus on juttu isiksuse kohustusest, aust ja kollektivistlikust, seltsimehelikkusest ja sõprusest, armastusest ja perekonnast, kultuuri osast isiksuse kollektives arengus jm. Teine, täiendatud trükk. Tõlkinud T. Tender. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 4000 eks. 212 lk. Hind 65 kop.

Linda Järve. TUNNEN UHKUST JA KADEDUST.

1981. aasta lõpukuudel võitis autor osa agitrongi «Komsomolskaja Pravda» tegevusest BAM-il. Publitsistikavõistlusel ergutuspreemia saanud töös jagab ta sõnas ja pildis muljeid sellest reisist. Kaane kujundanud A. Tali, L. Järve ja V. Loktionovi fotod. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 3000 eks. 68 lk. Hind 25 kop.

O. Zahharov. DOKUMENDID PARTEIALGORGANISATSIOONIS.

Vene keelest tõlkinud Heino Käo, kaane kujundanud Eve Kask. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 3000 eks. 144 lk. Hind 20 kop.

Joel Sang. EITUS EESTI KEELES.

Uurimuses vaadeidakse eistust tänapäeva eesti kirja-keeles, kusjuures peetakse silmas nii eistuse pragmaatilist, semantilist kui ka vormilist külge. Kaas: T. Aru. Eesti NSV TA Keele ja Kirjanduse Instituudi väljaanne. Kirjastus «Valgus». Trükitud 500 eks. 176 lk. Hind 1.10 rbl.

TOITLUSPROGRAMM ELLU!

Metoodiline kiri on kirjandusnimestik. Koostanud Rita Hillermaa ja Heli Ulman. Fr. R. Kreutzvaldi nim. Eesti NSV Riikliku Raamatukogu väljaanne. Trükitud 1000 eks. 32 lk. Tasuta.

Melanie Rauk. INGLISE-EESTI SÕNARAAMAT KOOLIDELE.

Sõnaraamat hõlmab eelkõige keskkoolide inglise keele õpikutes ja adapteeritud ilukirjanduslike tekstides kasutatavat sõnavara. Ühtlasi on esitatud kõige tavasise aja kirjanduses ja populaarteaduslike teostes tarvitavat poliitilist, majandus- ja muu sõnavara ning vähesel määral fraseoloogiat. Lisatud on valmik geograafilisi ja tuntumaid isikunimesid. Neljas trükk. Kaas: T. Aru. Kirjastus «Valgus». Trükitud 33 000 eks. 448 lk. Hind 1.10 rbl.

I. Laan, E. Luiga, S. Tamm. KUI LAPS ON HAIGE. Käsi-raamat lastevanematele.

Raamatus tuuakse ära lapse haigestumist soodustavad ja põhjustavad tegurid, esmased haigusümptoomid ja haige käitumise iseärasused, kirjeldatakse lastel sagedamini esinevaid haigusi, samuti ägedaid nakkushaigusi, esmaabi mitmesuguste olmetraumaade, mürgituste korral jne. Kaas: A. Orupõld. Kirjastus «Valgus». Trükitud 55 000 eks. 184 lk. Hind 95 kop.

ORTOEPILINE MEELEPEA I.

Õppematerjal kultuurhariduse eriala üliõpilastele, abistamiseks lavakõne kursuse omandamisel. Teine, täiendatud trükk. Koostanud A. Kungas, E. Vilde nim. TPedi väljaanne. Trükitud 300 eks. 24 lk. Hind 5 kop.

«NOORUS» nr. 2.

Kirjanduse ja kunsti lehekülgedel on antud Rudolf Rimmeli kokkuvõtte ajakirja mullusest kirjandusvõistlusest, Toomas Haugi ettekanne «Kriitiku elu ja armastus» ajakirja kirjandusklubi töökoosolekul jm. «Muusikamaailma» veergudel heidetakse pilk 1982. a. levimusikale, esitatakse paremusjärjestus levimusika loojais ja esitajais, 40 lk. Hind 35 kop.

«NÕUKOGUDE NAIN» nr. 2.

Avaldab rubriigis «Lehekülgi kirjandusloost» Oskar Kruusi kõneluse ühest vähemtuntud luuletajast «Kes oli Virve Rännang?». 35 lk. Hind 35 kop.

«ARTIKLITE JA RETSEN-SIOONIDE KROONIKA» nr. 10. Oktoober 1982. 180 lk. Hind 55 kop.

NÕUKOGUDE ARMEE — 65.

Mängu, dokumentaali ja populaarteaduslike filmide temaatiline nimestik. Seisuga 1. okt. 1982. a. Tekst eesti ja vene keeles. Koostanud I. Lilleorg, kaas: J. Pärn, J. Filimilaenutuse ja Reklamivälitsuse Büroo «Eesti Filmiformatsioon» väljaanne. Trükitud 1000 eks. 16 lk. Tasuta

MARI LÕHESTE

KODANIK KANNIKESE LUGU

NALJA SOON

Ukskord istusid Liiu, Otu ja Ilmar Otu pool kodus ja maitseid kartulimahla. Sinna juurde tehti juttu sellest, mis keegi oma pika elu jooksul läbi elanud ja mida kõike näinud. Jutt sai kangesti pikk ja vahepeal tõsteti klaasi kõiksugu tähelepanuväärsete inimeste terviseks, keda oli kohatud ja mäletati. Siis tegi Otu ettepaneku juua kodanik Kannikese terviseks ja peale kah hammustada. Sellepeale ütles Ilmar toosti ja hammustas kähku peale, et meelest ära ei läheks. Aga Liiu muutus härdaks ja ütles, et kodanik Kannike on kangesti tähelepanuväärne inimene ja silmatorikav isiksus. Et tema on kodanik Kannikest oma pika elu jooksul lugematuid kordi kohanud, aga viimase kahe nädala jooksul ei ole ja et see teeb talle üksjagu muret, et selline silmatorikav isiksus kaks nädalat järjest silma ei torka.

«Mine tea, vahest on midagi halba juhtunud,» arvas Otu. Seepeale vangutas Liiu murelikult pead ja sügas habet. Ilmar aga jäi murest hoopis otsa ja viskas teise tuppa diivani peale magama, kuna on veel noor ja ei suuda saatuse lööke taluda.

Järgmisel hommikul helistas aga kodanik Vinkel, ütles, et ta on Nurme peatuses ja et kodanik Kannikese juures on midagi lahti, vahest koguni avariid või mustad rõüged. Tema olla läinud Kannikesele laenatud raamatut tagasi viima, polnud aga julgenud majja minnagi, kuna kogu aed ja peenramaa olnud üles kaevatud ja pahupidi pööratud. Tema, Vinkel, olla ettevaatlik ja üldse liiga palju lugenud ja tulgu nüüd keegi julgem ühes kodanik Kannikese poole asja selgitama.

Seepeale ütles Liiu, et tema oma sõpra hätta ei jäta ja läheb kohe luurele, antagu talle

ainult binokkel ja tääk. Otu läks tõi teisest toast vanaema teatrinokli, käärid ja purgi kartulimahla. Millegipärast tõmbas ta veel jalga kalamehesäärilud ja riputas rinda neli venna VTK-märki. Ilmar algul kõhkles ja ütles, et peab korralikult välja magama, aga kui ta Otu käes purki nägi, tuli talle meelde, et on sõjaväes käinud ja nooruses kõiksugu sportmänge harrastanud ja et kodanik Kannike on tema sõber.

Kodanik Kannikese värava juures jäid mehed aru pidama. «Aed on tõepoolest hullumoodi segi pööratud,» ütles Liiu.

«Segi jah,» kinnitas Ilmar. Seepeale tammusid kõik mõnda aega niisama kohapeal.

«Kas te viimast «Loomingu» Raamatukogu» olete lugenud?» küsis lõpuks kodanik Vinkel, kui paus juba piinlikult pikaks hakkas venima.

«Ei ole,» teatas Ilmar õhina, «aga sa jutusta. Räägi kohe päris oma sõnadega ümber ja...»

«Räägi jah,» läks Liiu põlema.

Aga seepeale sai Otu paha-seks ja ütles, et pole siin midagi venitada, kui sõber on hädas ja tuleb võtta tormijooksuga. Seepeale hüüdis ta et rünnakule ja hurraa ja pistis maja poole jooksu. Siis hüüdsid teised ka hurraa ja kodanik Vinkel jooksis kohe Otule järele, ainult et teisele poole, ja Ilmar hakkas kingapaelu pingutama, et parem oleks tormi joosta. Liiu sööstis kartmatult otse värava juurde ja hakkas kodanik Kannikese postkasti parandama, kuna logises ja sõbra kirjavahetus oli tõsisel ohus. Siis aga viipas Otu läve pealt, et kõik on korras ja tulge järele. Ülejäänud hüüdsid siis igaks juhaks veel kord hurraa ja kihutasid maja poole. Ilmar karjus küll kõuehääli, et lagedad kohad ületada roomates, aga hoog oli sees ja mehed said pidama alles elutoas, kus Otu juba kartulimahla valas ja täie elu ja tervise juures

kodanik Kannike midagi pajatas.

«... noh ja olengi kogu aia läbi tuhinud, aga mida pole, seda pole,» lõpetas ta parajasti.

«Misasja pole?» hingeldas Liiu.

«Nalja soont. Teadjad sellid Hiiu palees ükskord rääkisid, et otse minu krundi alt pidavat läbi jooksmat mingisugune nalja soon. Et otsigu ma muudkui välja, igavene tulus värk, kui oskad õigesti ära kasutada. Võib kohe kaevandama hakata ja massiliselt tootma. Ma muidugi ei uskunud, aga pärast linna peal räägiti jälle sama juttu, et muudkui nalja soon ja nalja soon. Et sinu juures kodus saab kõikse neg kõvasti nalja, ainult sina ise ei tea sellest soonest tuhkagi. Siin ma nüüd siis kaevan juba teist nädalat, aga soont ei ole.»

«Kahtlane värk,» arvas Otu. «Mine tea, ehk on niisama kõlakas,» kahtles Ilmar.

«Võib olla küll kõlakas,» ütles Liiu, «aga teisest küljest, eks siin ole ju pulli saanud küll.»

«Pulli on saanud küll,» jäid ka teised nõusse.

«Kas sa pööranda alla vaatasid?» õpetas kodanik Vinkel, «pööranda alla peab alati vaatama. Võib-olla on maja sellesinatse soone peale ehitatud?»

Kodanik Kannike kahtles, kas selle tühja soone pärast tasub maja lammutama hakata, aga Liiu oli juba härjal sarvist haaranud ja kangutas sealsamas elutoas pöörandalaudu lahti. Liiu meelest oli pöörand üldse väikekodanlik ja tallelakkujalik nähtus ja tah-tis hävitada.

«Ahaa!» hüüdis ta korraga.

«Näe, jookseb!»

Kõik kargasid ligi ja asusid Liiu ümber tungema.

«Mis seal on?»

«Ei tea, keegi igatahes liigutas.»

Nüüd asuti ühisel jõul pööranda kallale ja mõne hetke pärast avanes meeste silmadele ehtne maa-alune käik.

«Toho peale,» märkis Ilmar elutargalt.

«Kes seal võis küll olla?» arutas Liiu.

«Ehk oli rott,» oletas kodanik Kannike.

Aga Liiu ütles, et tema on täiskasvanud inimene, et pril-lidega rottidesse tema ei usu ja üldse.

«Järele talle!» hõikas seepeale kodanik Kannike ja kahmas riulilt taskulambi.

Oma veerand tundi olid mehed rõeskes käigus edasi rühkinud, kui ees sammuv Otu maas mingeid pabereid märkas. Näis, nagu oleks keegi põgenedes nad ähmiga maha pillanud.

«Täitsa värsked,» tähendas Otu lehti sorides. «Mingid märkmed. Näh, siin on ju meist juttu! Kodanik Kannikese juures on Otust... ja näe, siin on Liiu ja Ilmar ja... Küll on alles nali. Täitsa huumorikohe!»

«Edasi!» hüüdis kodanik Kannike. «Kinni võtta, elusalt ja surnult!»

Kuid üsna pea lõppes kõik mingis keldris ära. Uks oli väljastpoolt lukku keeratud ja põgenikust mitte mingeid jälgi.

«Ptüü,» sülitas Ilmar ümbrust uurides, «mingid aedviljad ja moosturgid. Ta-sus siis selle pärast sihkest klaperjahti korraldada.»

«Maasikamoos,» veeris Vinkel mingi purgi etiketilt «tu-hande üheksasaja kolmeküm-ne esimene aasta. Korjatud Vaivere raiesmikult.»

«Huivitav,» ütles kodanik Kannike, «mulle meenub, et toimetaja Seedril on täpselt samasugune kelder. Ma olen teinekord Hiiu õllepaleesse minnes tema käest tühje purke laenanud.»

«Nojah, olgu kuidas on,» võts Liiu otsad kokku, «siit ei leia me midagi huvitavat. Lä-ki tagasi.»

Ohtul, kui kodanik Kannikese pöörand oli Liiu energilisele vastupunnimisele vaatamata paika pandud, istusid sõbrad elutoas ja arutasid asja igapidi ja põhjalikult. Kartulimahla oli juba otsas ja kodanik Kannikese naine ja lapsed kordamööda järel käinud, aga selgust polnud ikkagi saadud. Aeg-ajalt läks küll üks või teine ja surus kõrva vastu pöörandat, aga seal all oli kõik vaikne. Nii jäigi nalja soone saladus avastamata, nagu on siamaani välja selgitamata Bermuda kolmnurga, Nessi järve peletise ja mõned muudki haaravad mõistatused.

Mõni päev hiljem pajatas kodanik Kannike juhtunust toimetaja Seedri-le. Toimetaja Seeder jäi looga rahule ja pakkus kodanik Kannikesele päkkleid, et hea mõnus närida ja toidab ära kah.

Käikijä kallal vaeva näinud

EL DRULLO,
«Pikri» kauaaegne lugeja

Joonistanud PRIIT PÄRN

ELAMUSTE HIND

Albert Trapeež kohtas raudteejaama lähisel võorast, kes palus talt 20 kopikat lohutust. Eks asjast huvitatud Albert läinudki tundmatuga kaasa, et nimetatud tunnet püüda — 19 kopikat lugu — ja lohutust kui palju!

Kolmanda kannu järel tundis aga Albert, et lohutusest on talle siiski vähe, tahaks ikka rõõmu tunda. Kutsus ka võõra kaasa, kes lähima rõõmu kätte juhatas — ainult 5 rubla ja 30 kopikat teine.

Olles uue seltsilisega pargis ühe rõõmu kummutanud, tundis Albert ka sellest tuttavast tundeist, hülgas pingile magama jäänud võõra ja otsustas minna paremasse seltskonda.

Klubis ootasidki juba mõttekaaslased, olles nagu Alberti rõõmu argisel tasandil. Otsustati midagi ülevat läbi elada, ent seda erilist tunnet anti siin

vaid juurdehindlusega — 15 rubla eest.

Ülevus kui niisugune on teadagi lühiajaline seisund, selle kestmise — erakordse — eest tuli veel paar korda rahakotti kergendada.

Õo hakul otsustati erakordse eneseunustuses veel midagi säravat korraldada. Särav kui hetkeline tunne oli käepärast ja odavamgi — ümmarguselt 7 rubla.

Seejärel sukelduti ohe ning kõiki vallanud meelest tuli hankida taksost — 12 rubla.

Ennelõunal meeleheitel argates ei jäänud voodist vaevast tõusta suutnud Albertil muud üle, kui elu sissehumi-

KALJU SAABER

ÜTLUS

seks üks lootus alla kulistada — seekord ainult 52 kopikat ja veel kevadiselt lõhnava.

Et selleks korraks oli Trapeežil kogu raha ja ka soov uusi elamusi jahtida otsas, lõi ta mõttes möödunud ööpäeva arved kokku: 20 kop. + 57 kop. + 5 rbl. 30 kop. + 45 rbl. + 7 rbl. + 12 rbl. + 52 kop. = 70 rbl. 59 kop. Selle eest sai ta tunda lohutust, rõõmu, ülevust, erakordset, säravat, meelest, meeleheidet ja lootust. Oli seda palju või vähe?

LEONHARD LAPIN

NB! Keda huvitab kogu tööde Albert Trapeežist, külastagu 29. veebr. kl. 19 Kirjanike Majas toimepandavat huumoriõhtut ning ta saab seda teada.

ALASTI KRIITIKUTE SEAS.

RAIT PRAATS

Индекс 69786
(«Сирп и молот»)

«СИРП И МОЛОТ»

TOIMETAJA
TOIMETUSE KOLLEEGIUM: E. ANUPOLD
(toimetaja asetäitja), V. BERKEL, J. KANGI-LASKI, K. KUSK, M. MIKIVER, I. MOSS, L. REMMELGAS, J. RÄÄTS, A. TAMM, I. TORN, P. UUSMAN, D. VAARANDI.

Toimetust: 200 001 Tallinn, Pikk t. 40, postkast 388. Telefonid: toimetaja — 441 416, toime-taja asetäitja — 601-924, vastutav sekretär — 601 703, publitsistika- ja kultuuritöö osakond ning kunstiosakond — 601 905, kirjandusosakond — 442 484, muusikaosakond — 443 311, teatriosakond — 601-246. «Sirp ja Vasar» ilmub kord nädalas. Tellimishind kolmeks kuuk-1 rubla ja 29 kop. Üksiknumbri hind 10 kop. Väljaandja kirjastus «Perioodika», Tallinn, Pikk t. 73.

«Сирп и вазар» («Сирп и молот») орган Министерства культуры и творческих союзов Эстонской ССР. Издательство «Периодика» Таллин, ул. Пикк 73. ЕКР Kaaskomitee Kirjastuse traktkoda. Tallinn, Pärnu mnt. 67-a.

MB-00135

Maht 4 traktipoognat Tiraaž 65 500.

Tell. nr. 727

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10